

Zapis umowy między duchownymi a świeckimi o członki

3 w niem opisane

3 Nos Iaroslaus etc. My Jarosław,
 bożym przerzienim świętej
 6 gnieźnińskiej cyrekwie arcybiskup,
 w krakowskiem biskupstwie na urzędzie
 pojeżdżania będąc,
 9 wszystkim, ad ktorých niniejsze
 listy przydą, chcem być jawno,
 kako gdyż między najjaśniejszym
 12 księdzem panem Kazimirem,
 polskim z bożej miłości
 krolem etc., patronem naszym,
 15 s jenej, a między księdzem Bodzętą
 bratem naszym namilejszym,
 biskupem krakowskim, strony z drugiej, niektore wątpienie
 18 o dziesięcinach i o jinszych członkoch niżej popisanych było się
 stąd i sowąd poruszyło, potem ty to strony, chcąc ku końcu
 zgody przez wątpienia przyć, w nas dobrowolnie a z pewnego wiedzenia
 21 o członki niżej położone za się i za swoje namiastki zgodnie
 przyzwalając spuściły i poślubiły jako w jadtacza ślubionego, ufalcę,
 skazacza i przyjacielskiego układacza, dając a pożyczając nam
 24 wolną a wszystkę moc, abychom mogli z prostu a przez kłopotu a rozdrzazu
 sądowego na ty członki wyrzieć, ufalić a skazać, ujednać a urzędzić
 albo zrzedzić, też sądowego rządu nie dzirząc, kakole
 27 a jakokole nam się będzie widzieć użyteczniej.
 Nos itaque. My takie też boże jimię wzywawszy a radę mądrych
 k sobie zezwawszy, w sobie też rozmysł dostateczny pizweje
 30 miawszy, prze dobre pokojne a użytek cyrekwie krakowskiej, mocą
 wybrania nas w jadtacza a spuszczenia na nas przerzeczonego,
 ufalamy, zrzadzamy, zjednawamy a skazujemy i skazując
 33 ujednawamy między krolem a biskupem przerzeczoným, iże
 o podrapienie dziesięciny folwarkowej ktorego ślachcica
 albo o ktorąkole rzecz jiną roztropną taki drapieżca
 36 za upominanim ma kląt być a będzieli w klątwie przez
 sześć miesięcy stał, tedy i przebywacze tej wsi, gdyż powinni
 dziesięcinę dać, mają klęci być też z drapieżcą
 39 tej to jich dziesięciny.

9: ad: tak w tekście, por. też np. 4/36, 21/18 i in.

Ubi autem. Paknięli żona ktorego ślachcica nie będącego
 3 doma dziesięcinę podrapa, przez karanie kościelne aż do
 dosyćuczynienia dostatecznego przeciwko jej czyniono ma
 być albo dociągano, to jest ma kłeta też być. A będzieli
 6 przez sześć miesięcy w tejże kłatwie stać upornie, tedy
 kmiecie w tej wsi, gdzie dziesięcina zdrapiona, z tąż panią
 mają być też kłeci.

Item ubicumque etc. Też gdziekole pługiem w ogrodziech albo
 9 na poloch orano by było, dziesięcina z pełna ma dana być, wyjąwszy
 rzepe, mak, kapustę, cybulę, czosnek i tym podobne
 nasienia, cso je motyką kopając albo ryjąc w ogrodziech
 12 swoich kto sadzi, s jich nijana dziesięcina ma być żądana
 ani dana. Paragraphus. *Teżeż ktory pan dziesięcinę chce kupić,
 przed świętym Jakubem jej targować ima. Nie będzieli,
 15 to przez wszej przekazy przedaj ją wolnie ten, czyja jest,
 komu może. **O dziesięcinę konopną**

Pro decima vero canapi etc. O dziesięcinę też konopną
 18 tako ustawiamy: ktorykole kmiec orze całym pługiem,
 kilekole też miej wołow albo koniow, powinien dać
 cztery kity konopi gotowych podług obyczaju ziemie dawnego,
 21 a ktory poługiem orze, dwie kicie dać winowat dziesięcinę.
 Ale kto nie orze, ot dziesięciny konopnej ma być praw i wyzwolon.

Gdy kapłana albo żaka zabito. Praeterea etc.
 24 Mimo to gdzie żak święcony albo kapłan byłby zabity, uranion,
 ufacon, jęt albo w jętswie dzirżan, tam cyrkiew
 albo cyrekwi, acz jich więcej jest, prawem albo ot prawa
 27 są zapowiedziany, to jest iż interdykt w nich samym prawem
 położon, a tegodla w nich urząd służby bożej nie ma
 być przez kapłany czynion, aliż winowaciec księdzu biskupowi
 30 będzie podan. Jen nie będzieli być moc ufacon albo
 jęt, tedy przebywacze tego mięsca przysięgą, jako winowacca
 jąć nie mogli ani jemu przyczyny ucieczenia
 33 dali. Zatym biskup albo jego namiastnik słoży zapowiedź
 lubo interdycht prawem położony, to jest otpuści wśpiewać
 i jinszy[ch] urząd cyrkiewny czynić jako pirzwej.
 36 Ale wždy złostnik ten ma być zbiegiem et przez kogokole
 ufacon może być, księdzu biskupowi podan bądź a kłat
 ma być rozumien, aliż dosyć uczyni.
 39 Item super interdicto etc. Mimo to o dzirżeniu interdykta
 tako skazujemy, iż gdy z przytczej kakiejkole przygodzi się

13: *Teżeż:* bł. zam. *Też,* lac. item. — **36:** *et:* tak w tekście, zob. też np. 3/9, 21/18 i in.

w Krakowie interdykt cyrkiewny dzirzeć a chować, miasto Kazimirz między rzeką Wisłą temu to interdyktowi nie ma być podano i także
3 zasię.

Statuimus insuper. Ustawiamy też, aby gdziekoli kłęty ot prawa albo od człowieka, to jest kłątą samym prawem wydaną, kłąt
6 będąc, do cyrekwie albo do miasta wnidzie, tedy ma przestano (być) ot bożej tam służby. Ale jako z cyrekwie albo se cmyntarza wynidzie, boża fała dostojnie się konać ma.

Inter cetera. Między jinszym(i) usądzilismy a wysłownie ustawiamy, aby interdykt trojdzienny, co przedtym we wszystkich cyrkwiach przez trzy
9 dni chowan dla przyjechani(a) niektorego kłętego, ottychmiast a od ninieszego czasu przez kogokole nikakie nie dzirżan ani chowan, by wielość ludzi nabożnych prze grzech jednego zapieklonego zbawiennej
12 służby bożej nie oddalona a swego nie pozbawiona nabożeństwa.

Ale gdzie skazanie stolca papieskiego by było, jemuż my zakonu albo obelżenia dać nie możemy, chcemy, aby forma przekazania w liściach położona pilnie chowana i pełniona ni ustawienie nasze, wyszej przełożone
15 o niechowaniu trojdziennego albo przez trzy dni interdykta, papieskiej kaźni ma być przeciwno.

Przystęp ku prawom śwecskim krola Kazimirowym między 21 laiki albo o rzeczy laiczne ustawionym

Przełożywszy duchownego rzeczy prawa, jeż podług jako się laikow dotyczą, kako między jimi społu mają być dzirżany, ksiądz Jarosław,
24 arcybiskup gnieźnieński, jako więcszy między duchownymi, z krolew Kazimirem, chwalebny krolew polskim, jako z głową ślachty i wszego laikowstwa, zgodnie a ufaliście jest ustawił, popisał
27 i listy ućwirdził, już prawa, jeż przerzeczony krol Kazimirz między swymi poddanymi w krolewstwie polskiem i w ziemiach jemu poddanych ustawił i pod winami dzirzeć przykazał, zatym rządnie są popisana. Paragraphus. Jichże zgrumadny rozum krotkimi a dostatecznymi
30 wszej rzeczy słowy po polsku *przełożywszy*, tylko pirwe każdego ustawienia lubo prawa łacińskie słowo (zachowawszy), prze zgodność z łacinniki i prze łacniesze
33 praw tych to *mianowani albo gdzie ktora stoją popisana ukazanie, tu stoi popisan początek jich a przystęp k nim osobnie z pełna wyłożywszy, tak poczynając:

36 Casimirus Dei gratia rex Poloniae et cetera.

Kazimirz, z bożej miłości krol polski etc., znamionujemy kako żądając, aby poddani naszymy w krolewstwie

39 naszymy bydłacy, a nawięcej w krolewstwie polski(em) i w ziemiach, ktoregokoli stadła byliby i czci, czestnie żyli, jeden

6: *przestano (być)*: uzupełniono za łac. tunc cessetur. — **11:** *dla przyjechani(a)*: kopista opuścił końcówkę g. sg., wymaganego po przyimku *dla*. — **32:** *(zachowawszy)*: brak łac. do tego fragmentu tekstu, uzupełniono zgodnie z sensem. — **33:** *mianowani*: prawdopodobnie kopista tak zapisał pochylenie końcowej głoski -e. — **39:** *w krolewstwie polski(em)*: poprawiono wg tekstu 5/28.

drugiego nie urażając, prawa każdemu życząc a udzielając, z rady
 uczczonego w Bodze oćca księdza Jarosława, świętej gnieźnińskiej
 3 cyrekwie arcybiskupa, i także prelatow, wojewod, rycerzow i wszystkich
 ślachcicow naszych z ziemie polskiej, na wiekujistą rzeczy pamięć
 6 ustawienia a prawasmy uczynili z nienagła niżej popisana, chcąc, aby
 ta to ustawienia a prawa ustawiona w przerzeczonej ziemi polskiej
 ot wszystkich były chowane, jako naszego gniewu i win w nich położonych
 9 chcą a żądają się wiarować. Bo potrzebuje częstokroć śmiałość
 przewrotnych, abychom nie byli samym złości zapowiedzeniem dosyć
 mający, ale też bychom winę pomsty przestępcom ustawili.
 Prologus seu introductio ad instar prologi in librum iurium
 12 regis Casimiri.
 Pirwe czcienie albo przywod ku księgam praw krola Kazimirza na podobieństwo
 w jinszych *ksiąg czcienia jest takie:
 15 Non debet etc. Nie ma ganiebne ani dziwne mnamano być, acz
 podług mienienia czasow obyczaje a dzieje ludzkie się odmieniają,
 gdyż każdemu z mężow nie dosyć jest uścieć się mocnością
 18 albo harnasza być ubranu cudnością, acz obyczajmi i naukami
 nie będzie okraszon, a przeto my Kazimirz, z bożej miłości
 krol polski przerzeczon, pospołu z krolewstwa naszego rycerzmi, z przylubienia
 21 a z wolej bożej bacząc, iż podług czasow starości w ziemiach
 państwu naszemu poddanych wiele rzeczy w sądziech nie janostajnie,
 ale podług umysłow rozmajitości jakokole o jeden a tenże isty
 24 uczynek jinako a rozmajicie rozciagniony a skazany bywają, z jeże rozmajitości
 skargi albo rzeczy częstokroć po wielkich kłopotciech
 ostają niekako nieśmi(r)telne. A tegodla ku fale wszechmogącego
 27 Boga a jego matki błogosławionej Maryjej ku czci, a nasz[w]ych
 poddanych ku użytku, umyślilismy przerzeczonych sądow albo rzeczy
 sądowych wyprawić a wpleć niejanostajność, chcąc a ustawiając,
 30 aby ottychmiast wiekujistych czasow podług niżej
 popisanych tylko statut, to jest praw ustawionych, wszystkiey a każdy
 sędzie ziem naszych powinni byli a mieli sędzić a ta jista statuta
 33 albo ustawienia ściśnienie a twardo chować.

Casus summarii iurium Casimiri

Przygodnych rzeczy zgromadne wyprawienie praw krola Kazimirowych
 36 **tu stoi popisane, poczawszy ottąd którą moc ma**
mieć albo ima ustawienie nowe et infra, to jest i dalej
 Cum omnes et infra. Ustawienie nowe nie patrzy przeminęłych
 39 rzeczy, ale niniejszych tylko a przydających. A takóż
 sampierz albo strona pozwana, gdy nie stoi w sądzie o dziedzinę

14: w jinszych ksiąg czcienia: tekst zepsuty, powinno być jinszych ksiąg czcienia lub w jinszych księgach czcienia.

zastawioną, powód, to jest strona, jaż pozwała, dziedziny zyszcze, ale wždy pieniądze pozwanej stronie wrociwszy.

3 **Ustawienie o granicach a miedzach rzecznych alibo wodnych**
Crebra altricatione et infra. Dziedziny się k sobie zbiegając niektorej rzeki dzielenim, acz ta jista rzeka opuściwszy pirzwe ście

6 swoje obroci przez jine mieśće płynienie swoje, tedy pirzwe łożysko za granice ma być imiano, a tamo w rzece onej łowić ryby sprawnie będą obojej wsi ludzie. **Ustawienie o tych, již skazani**

9 **będąc otchodzą przez dosyćuczynienia**

Quia victus et infra. Przekonany w sądzie nie może odyć, aliz dosyć uczyni alibo obręczy za to, w czym skazan; jinako, związany
12 przeciwniej stronie ma być podan. Jen acz uciecze z jętswa siebie dzirżącego, będzie praw i wyzwolon ot mocy jego, wyjąwszy złodziejstwo alibo dług złodziejski, již zawždy skazani zapłacić są powinni.

15 **Ustawienie o tych, cso przed czasem dzielą [d] ciężą**

Ut in rapinis et infra. Každy sędzia ciężą w winach wziętą lecie dwie niedzieli a zimie hośm dni cało schować ima; jinako

18 czyniąc to, zacz stała cięża, szkodę w niej cirpiącemu z winą pięćnadsziescia zapłaci, co swą przysięgą pośwadczy. **Ustawienie**

o pieczęci oćcowskiej pożywaniu

21 Quia filii et infra. Synowie, gdy żyw ociec, włostnej pieczęci aby nie pożywali, ale ty(ł)ko oćcowskiej.

Ustawienie o sołtysiech i o służbie wojennej

24 Cum omnis et infra. Sołtysowie tako duchownych jako świeckich person na wojnę jić powinni.

Ustawienie o duchownych, kiedy na wojnę mają służyć

27 Cum nullus et infra. Duchowni z jimienia oćczyznego na wojnę służyć albo jimienie bliskim spuścić są powinni, jinako uczyniali, mimo to krol jimienie jich odzirzy.

30 **O tych, co nie są pod którą chorągwią**

Ius militare et infra. Rycerz každy alibo prosty panosza pod pewną podniesioną <chorągwią> na swym stanie się ustanowi, a ktorzy potem w naszej wojnie
33 procz pewnych swych chorągiew stać nalezieni będą, przez podkomorzego jich jęci mają nam być przywiedzeni, a konie jich podkomorzemu przerzeczonemu, pod kim bydła, mają być przydany dla winy.

36 **Ustawienie o piercach a prokuratorzech albo o rzecznikoch**

Ut dominarum et infra. Pani albo dziewica pozywająca albo pozwana przed sędzią alibo urzędnikiem rzecznikowi, jemu jej lubo,

39 rzecz swą może polecić. **Ustawienie pospolite o temże**

Quia cuilibet et infra. Pozywający alibo pozwany może mieć swego

23: o służbie wojennej: poprawki dokonano zgodnie z treścią artykułu, zob. też treść pełnego artykułu poniżej 23/7–12. — 32: pod... <chorągwią>: uzupełniono zgodnie z tekstem łac. sub vexillo.

3 mowcę lubo rzecznika alibo piercę. **O sędziach ustawienie pospolite [o temże]**

Quia ex multiplicitate et infra. Jeden pospolity sędzia w każdej ziemi
 3 ma być mian, jż na dworze krolewskim też sędzić będzie, gdy
 w jego sędziach krol mięszkać będzie. Ale dziedzicznych rzecz sędzić nie
 będzie moc na dworze, aliż przed oblicznością krolową alibo namniej

6 sześci rycerzow. **O sędziach ustawienie**

Item ut pallatini et infra. Każdy wojewoda w swem wojewodstwie na jednym
 sędzi ma dosyć mieć.

9 Prima consuetudine et infra. Sądy nie mają dzirżany być jano rano
 a do godziny dziewiątej, a ktore pirwego dnia nie mogą być wyprawiony,
 do zajutra mają być odłożony. Pisarz też pod swego urzędu

12 pozbawienim prawujące się, przez woźnego ku prawu wezwane,
 ma mianować podług czasu pozwania, to jest kto pirzwej zazwał,
 pirzwej przystęp, a kto za nim, ten wtory przystęp, aż do poślednich,
 15 a strona trzykroć wezwana nie będzie ku prawu, *gdy* sędzia jakoby
 wstać ch[a]ciał, dla niestania ma być skazana.

Si quis autem. Też czasu ktorego sędzia *siądzie* na sąd, nie śmiejcie

18 procz pozwu przystępić jano ci, co pozwu prosić chcą, alibo
 z odpuszczenia a z przykazania osobnego sądowego. A kto jinako przystępić
 będzie śmiał, winą piętnadzieścia bądź przez odpuszczenia
 21 skaran. **Ustawienie, aby sądy na pewnych mieścoch**

były sądzony

Quia plerumque et infra. Pewna mieśca sądom mają być wydana,

24 procz ktorych siedząc jindzie sędzia cokole osądzi,
 nie ma mieć mocy, jako pan krakowski tylko we trzech mieściech
 ma sędzić, to jest w Krakowie, w Ondrzeowie a w Wielicze swoje
 27 sądy, a także sędomirski i jinszy w swych państwach na mieścoch
 wydanych a nie jindzie sędzić mają. **Ho pozwiech woźnych a prokuratorzech**

Quoniam ex modo et infra. Woźny z listem pozewnym, w jem rzecz, o *ktorą*

30 pozew się dzieje, ma być wyrzeczona, *gdy* ku pozywaniu przyjedzie,
 za winę panową wieśnicow kłopotać nie ma hi zasię też ho winę
 kmiotowską pan jich nie gaban *bądź*, niżby wszyscy, to jest pan
 33 i kmiecie, byli krzywi, tedy pozew uczynić może pospolity. Ale jinako
 czyniąc, winę piętnadzieścia winien będzie.

O pozwanych za przytczą w niemnimaniu

36 Praeterea et infra. Pozwany w niewmniczki na dworze krolewskim
 alibo w sądzie, gdzie sąd się dzieje, odpowiedzieć, aliż z rozmyślenim,
 nie powinien, ale przez sędzią acz ho *więcszą* rzecz, jako ho czterdzieści
 39 grzywien, pozwan jest, rok za trzy niedziele *jim ma być naznamionan
 alibo dan. Paknięli ho mniejszy dług alibo ho krzywdę słowną

29: *o którą*: poprawiono zgodnie z sensem zd., zaimek ten odnosi się do wyrazu *rzecz*, łac. *causa*, de qua.

— 39: *jim*: kopista przechodzi z sg. na pl., łac. *eisdem*, ale w łac. cały ten artykuł w pl.

- pozew był, do jutra rok odłożon bądź. **Ho pozwiech, kako mają być**
 Flebili querela et infra. Woźny pod zbawieniem alibo stracenim urzędu
 3 swego i jimienia stracenim i też lica przeżżenim procz przykazania
 sędziego ślachty alibo wsi zakonnych nagabać alibo przeciwko
 jim pozwu czynić nie ma śmieć ani śmieć. **O bakaniu w sądzie**
 6 Plerumque et infra. Prze rzecz przyrodzonego alibo sługi swego pan z bakiem
 a z gwałtowym gielkiem przydąc do sądu, winą pięćnadzieścia
 ma być skaran.
- 9 Contingit et infra. Pokłada ho odpowiedaniu, a przeto niżej po wyprawieniu
 o pozwiech to kapitulum postawię, nie przedzielając materyjej
 janakież o pozwiech. **O pozwiech, kiedy mogą być procz woźnego**
 12 Possibilitas et infra. Nijeden ma być pozwan jedno przez woźnego, wyjąwszy
 gorące na dworze alibo w sądzie downinienia dopuszczenie, o jeź
 tedy przez czelednika sędzinego alibo przez wrotnego taki winowaciec
 15 pozwan może być przez winy.
- Praeterea et infra. Sędzie procz pewnego namienionego powodu
 o rzecz wysłowioną, o którą by miała być żaloba, pozwow dać ni
 18 mają. A pozowali kto alibo wyprawi pozwać kogo procz pewnego
 sprawnego powodu, winę, jaż rzeczona pięćnadzieścia, zapłacić
 ma tako pozwanemu. **Ho odpowiedaniu ku żalobie, przez kogo,**
 21 **kakie a kiedy ma być**
- Contingit et infra. Pozwany ho uczynek grzeszny, przed krolewską
 wielmożnością ma odpowiadać, przykazanim w tem swego
 24 pana y wyszsz[tk]ego się nie wymawiając, gdyż grzechy dzirzą tylko samy
 swe skutniki a podług świętych praw mianowanie zachodźce
 w grzeszech nie ma mieścić. **Ho temże, kiedy w ziemi nie dziedzica**
 27 Item statuiumus et infra. Gdy niekatory pozwany o dziedzinę w sądzie wspiera,
 iżby dziedzic tej dziedziny był w stronach dalekich a tegodla
 mieni się nie mieć odpowiadać, sędzia ma przykazać przez
 30 woźnego u parochyje alibo u hosady, alibo u jinszego znamienitego
 miestca trzykroć zawołać, pewne miestce i rok temu niebędącemu
 naznamionując. Jenże kdy nie stanie, ku skazaniu
 33 rzeczy słuszne poście ma być, jego niebycim w tem nie czyniąc
 przekazy nijanej. **Ho niestaniu ku prawu a jego pomszczeniu**
 Experientia et infra. Ho niestania pańskiego skaranie woźny dwiema
 36 wołoma pana pociądza, ale kmieci, cokole jich jest
 niestałych, każdego janym wołem pociądzać może. A takżeż
 do wtorego niestania ma chowano alibo rozumiano być, ale za
 39 trzecim niestaniem niestojący rzecz straci. **Odbijając ciążą**
 Item repercutiens. Przerzeczoną winą pięćnadzieścia będzie pomszczon

31: *temu*: poprawiono zgodnie z łac. terminum absentis assignando.

nie dadzący ciężej albo gwałtem odbijający, albo wypuszczający,
 (...) wziętą ciężą se wtorą winą (pięćnadzieścia) wrocić musi i powinien bądź
 (pod winą) siedmdziesiąt, naszej komorze

3 przydaną. **Ho winie siedmnadzieścia,**
kiedy samemu krolowi ma przyć

We czterzech przytczach wina siedmnadzieścia, to jest czternaście
 6 grzywien polskich, komorze krolewskiej ma być przydana:

pirwa przytca ho pożegę, gdy obwiniony podług prawa się
 nie może oczyścić albo wywieść;

9 **wtora** ho gwałt na gościńcu albo na drodze wolnej, kiedy kto
 obwini(o)ny o gwałt albo o łupienie na drodze wolnej nie dostaczy
 w swem oczyszczeniu;

12 **trzecia**, kiedy kto sąd zgwałci albo go nie czcząc miecz
 albo noż w sądzie wymie s nożen;

czwarta rzecz albo przytca, ho którą wina siedmnadzieścia
 15 **krolowi samemu przydzie, jest ta,**

kiedy prawem przekonany a skazany dosyć uczynić knąbrnością
 z sądu odydzie, stronie zyskałej nie dosyć uczyniw abo nie obręczyw.

18 **Ho ciężaniu a ho cięży ustawienie**

Praeterea et infra. Na ciężą sędzia nie więcej niżli dwu czeledniku
 z woźnym posłać ima, ha jinako uczynić nie śmieję. Paknięli

21 przeciwko temu uczyni, sędzia wziętą ciężą panu tej
 wsi na rękojemstwo wrocić ma i wypuścić, rok d(a)wszy temuż
 na ukazanie swej niewinności. *Ha* ukazęli albo oczyści

24 swą niewinność, tedy sędzia ciężać każący ot każdej
 persony winę pięćnadzieścia panu wsi pociądzanej przepaść
 mieć (ma się poznać). **Ho temże, jako pirwej, to jest o niestaniu**

27 Actor procurat et infra. Niestanie powodowo, iż jest więcsze
 niż samprzowo, rzecz straci do samprza stojącego; ale
 samprzowo niestanie winą dwu wołu ma być skarano.

30 Licet in pluribus et infra. Ho dziedzinną skargę sampierz pirwe,
 wtore i trzecie pozwany nie stanieli, powod w dzirzenie
 na trzecim roku puszczone ma być; a sampierz nie stanieli, skazan

33 ma być ode wszego prawa przedania tej isteż dziedziny
 odpadły. Ale o dług ha o rzecz(y) zastawione sampierz przerzeczonym
 obyczajem pozwany rzecz straci nie staw na trzecim

36 roku, a powod przedania hi oddalenia będzie miał mocność;
 a przewyszzyli cso nad dług, to zasię winowalcowi ma wrocić.

Praeterea et infra. Obwiniony o gwałt świadki przez

39 powoda ma być przekonan. Jinakoli będzie, tedy sampierz
 włostną przysięgą się oczyści.

2 – 3: (...) ... *siedmdziesiąt*: kopista opuścił fragment tekstu, resztę poprawiono i uzupełniono za łac.: repercutiens pignora supradicta poenam pięćnadzieścia solvere teneatur, nihilominus pignora denegata et violenter ablata cum secunda poena pięćnadzieścia restituere tenetur sub poena siedmdziesiąt nostrae camerae applicanda. — 26: *mieć (ma się poznać)*: łac. noverit se incursum.

Item de furto et infra. Ho złodziejstwo obwinionego do roka tylko pozwać
będzie moc miał ten, jen jemu winę dał.

3 Finem litibus et infra. Mieszczanin sukno alibo kramne rzeczy ziemianinowi
na borg dając, przez świadki doświadczy a dług
sądem odzirzy, a jinako dłużnik włostną przysięgą od gabania

6 od powodowa prozny ma być uczynion. **Na ślachetność**
Nobilitas et infra. Ślachatności doświadczyć chcąc sześć świadkow
podobnych powieść ima: dwu z swego rodzaju, dwu z dziada

9 a pośledniu dwu z macierze, to jest z ócowego szczytu dwu,
z macierzynego także dwu a trzeciu dwu pospolite. **Na rany**
Accepimus et infra. Jen za początkiem drugiego rani kogo żywota
12 broniąc, tego, będąieli moc, doświadczyć ima. Nie mogli,
ranny włostnym poprzysiężeniem rany odzierzy.

Ho kradzieży miodow w [dziedzinach] (dzieniach)

15 Item Petrus et infra. Obwiniony o złodziejstwo pszoł alibo miodu
w dzieniach a zaprząc, będąieli dobrego domniamania, włostną
przysięgą się może oczyścić. **O gwałt domowy**

18 Praeterea et infra. Piotr nagabaw dom ręką bronną drugiego
a tam raniąc macierz, siostrę, żonę alibo syny dziedzica
tego domu, aczkole przez służebnika doświadczyć nań tego
21 nie może, doświadczy-li przez jinsze świadki, rany, acz ktore
gwałt czyniąc jemu się dostały, owszejki straci.

O wodzeniu świadkow a gdy który jest klęty między jimi

24 Per experientiam et infra. Przywiedzionym świadkom acz kłątwa
obłożona alibo obrzeczona będzie, jine może mienić,
acz je może imieć. Paknięli jinych imieć nie może, ma
27 dosta(te)cznie rękojemstwo o dosyuczynienie ustawić zaklinaczowi
prosząc jego, aby takie świadki ku pomożeniu prawdzie,
izby nie uciśniona, rozgrzeszył. Zatyń nie rozgrzeszy-li,
30 świadkowie przereczoni ku świadczstwu mają być przypuszczeni
i świadczstwo jich bądź mocne.

Conradus et infra. Stryj albo kmotr będąc jednacem

33 przyjacielskim w teje rzeczy wezwany i mieniony, ku
przysiędze ma być przypuszczon, gdy przy mianowani[ch]u świ(a)dkow
przyrodzoność jemu nie była obrzeczona. **O dawnościach**

36 Cum praescriptio et infra. Cirzpiąc kogo trzy lata i trzy
miesiące czasu pokoja a zgodność(i) niekąką dziedzinę
spokojnie a cicho dzirzeć alibo posieść dobrą wiarą prawa
39 k niej, ode wszego prawa [tego] tej to dziedziny odpadłym
się czuć ima.

4: a dług: poprawiono za łac. et debitum. — 14: w [dziedzinach] (dzieniach): w tekście bł., zob. treść artykułu; nie ma odpowiadającego temu tekstowi tytułu w kodeksach łac.; zob. też 33/36. — 37: zgodność(i): kopista opuścił końcówkę g. sg., łac. tempore pacis et concordiae. — 39: [tego]: zb. dodatek kopisty, łac. ab omni iure eiusdem hereditatis.

Si autem. Zastawioną dziedzinę zastawca alibo nablížszy do trzydzieści lat będzie moc wykupić, acz przy osadzie alibo na wiecu wielkiem oświadczy namniej jań w rok, iż przerwczona dziedzina w tylich pieniądzech jest zastawiona.

Si vero mulier. Niewiasta mężata, mająca dla posagu alibo ktorekole prawo ku niektorej dziedzinie, w dziesięć lat rzecz począć o tę to dziedzinę ⟨*ma*⟩. Omieszka-li, tako iż przepuści kogo tę dziedzinę przez tyli czas spokojnie dzirzyć, ode wszego prawa jej odpadła się ma poznać.

Si autem fuerit vidua. Wdowa także w sześci lat rzecz pocznie alibo potem zmudą prawo straci ku dziedzinie, jaż kto spokojnie tyle dzirzał. A to wszystko czasu pokoja a zgody mieśce ma tyli, ale czasu walecznego nikakie. **O dawność(i) grodzienia**

Franciscus et infra. Cirpiąc sąsiada płot czynić, przez dwie lecie s nim na janej dziedzinie będąc a nie pozowąc ku prawu, dawność jemu dwu latu zawadzi. **O sirocej dawności**

Franciscus et infra. Opiekadlnik sirotę daw za mąż a jej część jimienia daw za posag, za ostatek we trzy lata i w trzy miesiące będąc z mężem nie pozowieli, potem opiekadlnikowi straci alibo żaloby ruszyć nie będzie moc.

O dawności niedopłacenia pieniędzy dziedzicznych

Franciscus et infra. Przedaw dziedzinę a wziaw część pieniędzy, za ostatek przez trzy lata i przez trzy miesiące nie pozwaw, straci, aczkole jemu przez kupca nie byłoby dosyć uczyniono.

O dawności nieupominania pożyczania albo wzajmu

Franciscus et infra. Pożyczaw komu pszenice a cztery lata milcząc, milczenie za nią odzirzy wiekuiste. **O pamiętnem**

Licet pro redimenda et infra. Sędzia w wielkich rzeczach ⟨*alibo*⟩ w dziedzicznych we czterech groszoch pamiętnego ma mieć dosyć, ale we mniejszych tyli to dwa grosza wyciągnąć moc ma mieć.

Quamvis negotia et infra. Bracia dzielna będąc, acz niektery rzecz straci skazaniem sędzinym, drugi tego słomić nie będzie moc ani rzecz wznowić. A także niedzielni, kiedy lata mając pozwani na teje dziedzinie k swej rzeczy nie stali.

O uszkodzeniu. Nagod et infra. Sąsiedzi mają złodzieja pościgać swego sąsiada alibo towarzysza, jinako szkodę cirzpiącemu zaplącą sąsiadowi, jemu proszeni będąc gonić ni pomagali. **O szkodzie danej**

Nicolaus et infra. Pożyczaw konia u przyjaciela, ochromiejeli u niego, ma ji chować za dwie niedzieli. Jiż wzmożeli, wroci mu ji, nie wzmożeli, z pożyczczą się oń przyjacielski ma z[e]jednać.

3: *w rok*: łac. per annum. — **7:** ⟨*ma*⟩: uzupełniono wg łac. quaestionem... tenetur. — **12:** *O dawność(i)*: kopista opuścił końcówkę l. sg. (zob. np. niżej w. 20 i 24). — **14:** *s nim*: poprawiono wg łac. cum ipso. — **27:** ⟨*alibo*⟩: uzupełniono za łac. in magnis causis vel hereditariis.

O szkodzie popasienia. Ut quilibet et infra. Popasący żyto czyje, ot każdego klusięcia alibo skocięcia janę ćwirć pieniędzy zapłacić powinni bądźcie. Paragraphus. Ad evitandum. Cirzpiący szkodę ot popaśce żyta a konie albo skot zajęty przez noc chowawszy, do bliższej obory kastellańskiej alibo księskiej dopędzić mają.

6 Dawność ukazowania na rany rok

Petrus conquaestus et infra. Raniony do roka włosną przysięgą [samotrzcę] rany ma doświadczyć, potem winny się samotrzec odprzysięże.

9 O rzecz(y) przeszłej skazanim. Petrus agebat et infra. Mieniać a ćwirdząc się niesprawiedliwie skazanym być, nie nagani-li natemieście sędziej, skazanie pojdzie w rzecz przeszłą skazanim.

12 Falco pro hereditate. Rzecz osądzona z bratem starszym w osądzeniu poszła i s młodym, tako iż jej młody brat nie będzie moc otnowić.

15 Franciscus et Falco et infra. Z pospolitym młynarzem alibo sługą jeden brat się może o krzywdę przed obranym sędzią sędzić i prawować, aczkole jinsza bracia, niedzielna s nim, tego czynić

18 nie chcieli i przeciwu temu by mowili. O puścinach

Abusiva et infra. Ostatki, jeż rzeczony puściny kmiece, panom przyć nie mają, ale na bliższe spadną, jż z nich kielich za półtory

21 grzywny do cyrekwie sprawić mają, acz jich z tyle będzie, ostatek sobie mając spokojnie.

Licet et infra. Kmieć kmiecia zabijąc, temu, jemu prawo przykaże,

24 za winę cztery grzywny a bliższym za głowę sześć grzywien

zapłacić bądź przyciśnion. **O mężobojstwie**

Item si plures et infra. Gdzie więcej jich o głowę obwinia, tylko jeden

27 przez przysięgę powodową ma być przekonan i skaźnion,

jinszy wszyscy przez świadki się będą moc oczyścić.

Item quacumque morte et infra. Ktokole przygodnie, jako utonąc

30 alibo z drzewa spadnąc, umrze, za tego żałoba główna nie ma być

czyniona. A gdzie wątpienie jest o mężobojstwie, jako gdy nie

wiedzieć, kto zabił, państwo nie ma kogo gabać, ale bliższy,

33 acz mogą, o głowę rzecz konać będą.

Ut violenta. Ślachcic zabiw ślachcica, sześćdziesiąt grzywien

zapłacić, a za ucięcie członku trzydzieści, za prostą ranę piętnaście

36 grzywien zapłaci.

Laurentius conquaeritur et infra. Zabiw macierz czyję nieodaną,

nie pomoże jemu tego obrzeczenie, ale musi głowę zapłacić

39 a ku zapłaceniu ma być skazan.

Consuetudine et infra. Służebnicy alibo woźni zabitego na drodze

7: [samotrzcę]: zb. dodatek kopisty. — **9:** o rzecz(y): kopista opuścił końcówkę l. sg.

oblupić nie mają, ale tylko w groszu za swe prawo, jeż zową krwawione,
dosyć imieć mają ot tego, kto je do zabitego przyzowie,

3 aliz się ⟨o⟩ mężobojstwo rzecz dokona.

**O prawie, w ktorem kto odpowiedzieć ima sprawnie; pokłada
też dwa członki polskiego prawa**

6 Cum actor et infra. Żałując w prawie niemieckim przeciwko
krzywemu, jemu tymże prawem odpowiedzieć nie powinien,

ale chceli sąpierz, [jego] ⟨przed⟩ sędzią podobnym przeciwko

9 jemu rzecz p[r]oruszy. **O pożeźcach pirwy członek polski**

Ex lege imperiali et infra. O pożegę obwinieni prawem mieśćskim

alibo niemieckim we wsiach nie będą się moc wymowić,

12 ale prawem polskim przed podobnym sędzią powinni będą odpowiedzieć.

O usilstwie wtory członek polski

Re vera et infra. Usilstwo dziewicam czyniący a gwałtem niewiasty

15 pokalający, byłoli na nie wołano, nie będą się moc prawem

niemieckim obronić, ale prawem polskim mają odpowiedzieć

o tę rzecz. **O przywilejoch a twardości jich**

18 Statuimus et infra. Wiedząc kogo mieć przywilej na którą

rzecz a przeciwko temu ji o nią pozywając, kopę, jaż

kładąc przywilej stracił, ma powod samprzewi wrocić. Paknięli

21 przysięże, iż nie wiedział sampierza mieć przywilej,

będzie praw. **O kmieciach, kile jich może wynić ze wsi**

Cum ex separatione. Więcej kmieci z janej wsi do drugiejj

24 wynić nie może jedno ot dziesięci jeden procz panowej

wolej, wyjąwszy trzy członki ty: **pirwy**, gdy pan wsi żonę

kmieciowę zgwałci, gwałtem onieczysci, alibo dziewce usilstwo

27 uczyni; **wtory**, gdy kmiecie o winę panowę klną; **trzeci**,

gdy kmiecie o winę swego pana ciądżają; nie tylko jeden,

ale i wszyscy wstać mogą. **O *trzech, co nie mają lat**

30 Simili(t)er et infra. Dzieci nie mające lat przeciwko sobie krzywdzącym

żałować mogą, gdy k latom przydą, a obłożenie

dawności jim obrzeczono nie może być alibo zawadzić, alizby

33 po leciech byli omięszkający. **Sławętnych pomoc**

Ut viri famosi et infra. Dla sławętności a dobrego domnimania

ktorego ślach(a)tnego męża, aczby z złodziejstwa alibo łotrowstwa

36 był obwiniony, włostną przysięgą się bądź moc oczyścić.

O głupiem braniu rzeczy cudzych

Egidius et infra. Przez wole wziaw rzeczy cudze, zaprzyli się

39 część jich wziąć, tę powod swą przysięgą ma doświadczyć.

O ukąszeniu psiem. Item Egidius et infra. Mając ranę ukąszoną

3: ⟨o⟩ mężobojstwo: uzupełniono za łac. donec de homicidio quaestio sit finita. — 8: chceli sąpierz, [jego] ⟨przed⟩ sędzią... p[r]oruszy: poprawiono i uzupełniono za łac. si voluerit reus, coram iudice... agitabit. — 29: o trzech: bł. prawdopodobnie zam. o dzieciech albo o dzieciach, łac. de pueris.

- ode psa swego sąsiada, doświadczy-li, iż z poszczwania tego to sąsiada ranę miał, rany otrzyma, a jnako sąsiad przez
- 3 przysięgę włostną się oczyści. **O przyczynie uranienia**
 Querelam et infra. Dający przyczynę uranienia, jako kto świecę
- 6 przy zwadzie w nocy zagasi a zatym kogo uranią, ma
 rannemu o rany być skazan, to rozumieć, gdy nie wiedzą tego,
jen jest go ranił. **Gdy co zginie we czrzedzie**
 Praeterea et infra. Acz pastyrza winują o niektore bydłę, iżby je
- 9 stracił do wsi nie przypędząc, przysiąc ma, iże do
 wsi przypędził. **O kostkach**
 Ut noxius et infra. Porodziciele nie powinni za jich syna
- 12 o pieniądze przejjigrane dosyć czynić. A także mowimy
 o Żydziech i każdej zmwowie przezeń uczynionej.
 Ad praecludendum. Jigrając kostki na pożyczki, acz będzie o to
- 15 przekonan, nie powinien wicieżcy ku dosyćuczynieniu
 ani go moc będzie upominać, a uczyni-li, winą pięćnadsześcia
 jemu a drugą sądowi ma być skaran. **O jidących na wojnę**
 Expedit et infra. Jidący na wojnę na łąkach ani we wsi stać
- 18 mają, jano na polu, ani drapienia czynić, jano koniem
 pokarm wziąć umiernie. Przeciwno temu się dowiniąc, panu
 21 tej wsi alibo komu się szkoda stała, podług przysiężenia zapłacić
 ma i z winą pięćnadsześcia. **O dzielech synow z oćcy swymi**
 Ex communi usu et infra. Synowie po śmierci macierzynej nie mają
- 24 żędać od oćca części, aliz wtorą żonę pojmie, nizliby
 snadź dziedzin a jimienia był rozproszca. **O tych, iż złodziejstwa
 alibo jine krzywdy uczyniwsz(y) są zbiegli z krolewstwa a potem
 27 łaskę wrocenia naleźli**
 Saepius contingit et infra. Zbiegowie (alibo) złodziejstwa się dopuściwszy,
 acz kakole łaszczce krolewskiej nawroceni będą, wźdy o dwinienie
- 30 mają odpowiedzieć w prawie i dosyć uczynić tym,
 jim skrzywdzili, ani potem w powyszszeniu czci drugim
 mogą być przyrownani.
 33 Statuimus illum. Tego też nieczestnego wyrzekamy, jen tajemnie
 złodzieje a zbieżce przechowywa a s nimi dzieli rzecz(y) źle nabyte.
O lifie żydowskiej. Cum usurarum et infra. Żydowie
- 36 o dług jistny i o lifę ku sądu nie przyzowąc do dwu
 latu, przerzeczoną lifę przyrosłą stracić mają, a tylko
 to na jiscinie a na lifie w przerzeczony czas dwu latu
- 39 pom[m]nożonej dosyć mieć mają. A więcej za każdy tydzień
 jano kwartę, to jest poł grosza, wziąć nie mają za lifę.

26: *uczyniwsz(y)*: Łoś w Gramatyce uznaje *uczyniwsz* za ac. sg. m. w funkcji n. sg. m. part. praet. act., J. Łoś, Gramatyka polska, cz. III Odmiennia (fleksja) historyczna, Lwów 1927, s. 274. Jednak prawdopodobniejsze wydaje się, że kopista opuścił końcową literę *y*, co zresztą zdarza mu się wielokrotnie, często właśnie po poprzedzającej owo *y* literze *z*, zob. np. 15/34, 25/5, 40/7 i in., co by wskazywało, że końcowa litera *y* w rękopisie, który kopiował, była podobna do *z*. — **28:** *zbiegowie (alibo) złodziejstwa się dopuściwszy*: uzupełniono za łac. *profugi vel furta committentes*. — **30:** *dosyć uczynić tym, jim skrzywdzili*: niedokładny przekład, łac. *satisfacere pro eisdem*. — **34:** *rzecz(y)*: brak łac. do tego fragmentu tekstu, uzupełniono zgodnie z sensem zdania, zob. też kom. do w. 26. — **37:** *stracić*: poprawiono za łac. *amittere*.

O dąb porąbiony. Quidam et infra. Porąbiw dąb cudz,
winę jemu ośm groszow zapłaci, w czyjem państwie jest
3 porąbion. **O ranach nocnych a o braniu cudzego żyta w nocy**
Et licet et infra. W nocy bierzac żyto cudze, będzieli przez obrońcę
żyta uranion alibo zabıt, w winę nie upadnie (obrońca). Ale
6 uranili on alibo zabije żyta odejmacza lubo obrońcę, ranionemu
rany a dzieciem głowę zabitego zapłacić bądź przyciśnion.

O sromoceniu słowy czyj(em)

9 Quoniam omnis et infra. Będzieli ślachcic ślachcicowi łajał, synem
ji kurwim zowac, a nie odzowie ani zaprzy, sześćdziesiąt
grzywien, jakoby ji zabił, ma się wiedziec przepaść, to jest winien
12 być. Item decrevimus. Odzywając ma mowić: To,
cośm mowil, lgałem jako pies. **O ranach ślachetnych**

In percussionibus et infra. Ślachcic ślachcicowi ranę zadali do krwi
15 wylania, rany doświadczone jemu zapłaci z winą pięćnadzieścia.

O ranach kmiących. Ut poenarum et infra. Za rany kmiące
alibo wielkie, skarade ubicie cirpiącemu dwie części a trzecia
18 sądowi, gdzie się prawować będą, ma być dana.

O braczkim zabiciu

Et licet et infra. Brata zabijac alibo bliższego, w dziedzinie go
21 cirpiec nie mają, ale i z dzieć(mi) go części tako zabitego
i czci odsadzamy.

Statuimus et infra. Kmieć szczepiac alibo sad czyniac, połowicę
24 w ziemi, gdy z rolej idzie, ostawic ima pod winą
pięćnadzieścia. **O gwałcie**

Cum alicui et infra. Wziaw czyje woły gwałtem, za każdy tydzień
27 cztery skoćce z winą pięćnadzieścia szkodę cirpiącemu a
tyleż sądowi zapłacić powinien bądź.

⟨I⟩tem si quis et infra. Kto swą rzecz u sąsiada alibo u jinego kogokole
30 zastaw, gwałtem nie prawujac się weźmie, z winą szec grzywien
ma ją wrocic zasię jemu jej zyskującemu.

Aliquis excolens et infra. Posiaw role gwałtem drugiego, nasienia
33 stradze z winą pięćnadzieścia.

Item pro curru et infra. Za woz siana gwałtem wzięty trzy grosze
z winą pięćnadzieścia uszkodzonemu a tyleż sądowi ma
36 zapłacić.

Item pro copa. Za kopę ktoregole zarna we dnie wziętą,
trzy grzywny sądowi a szkodę cirpiącemu pięćnadzieścia
39 ma zapłacić, wzięlli w nocy, tedy chąźbę winowat.

O naganieniu skazania

5: ⟨obrońca⟩: uzupełniono za łac. poenam non incidet defensator. — 8: czyj(em): uzupełniono na podstawie tytułu do pełnego artykułu 48/31. — 11: jakoby: poprawki dokonano na podstawie łac. si ipsum occiderit. — 21: z dzieć(mi): brak łac. do tego fragmentu tekstu, poprawiono wg tekstu głównego artykułu, zob. 49/23.

- Cum aliquis et infra. Naganiąc skazaniu kastellana, to jest pana krakowskiego, łupieżę gronostaj(o)we, ha kastellanom
- 3 sędomirskiemu łasicze i lubelskiemu, (...) podsędkom lisie, komornikom (po) sześci grzywien, sędziam po poł grzywny, każdemu pisarzewi ziemskiemu lisie łupieżę, jinszym kastellanom,
- 6 wyjąwszy sędomirskiego ha lubelskiego, po sześci grzywnach przez wszego przeciwanian a pirzwej, niżli ku ktoremu wysłuchaniu będz(ie) przypuszczon, dać i dosyć
- 9 ma uczynić. **O wypłaceniu przejigrających synow** Filius nondum et infra. Acz galki alibo kostki jigrając czyj syn co straci, na jego część policzono będzie, gdy z bracią
- 12 na dział przydzie. **O ranach ślachcicu przez kmiotowica zadanych** Militi pro una et infra. Kmieć ran[n]iając ślachcica dziesięć grzywien jemu zapłacić (ma) z winą pięćnadzieścia.
- 15 Nicolaus alias Bartoldus et infra. Obwiniony o łakę, iżby ją posiekl, doświadczyć ma, aby ją kupił, jako wyznał. **O ranach w jigrze** (I)tem Nicolaus et infra. Wyznaw się kogo w śmieszce alibo w jigrze uranić, ku dosyćuczynieniu ma być osądzon.
- 18 **O rękojemstwie.** Nicolaus M(athiae) et infra. Rękojmia ćwirdząc, iż przez dłużnika jiśca dług jest zapłacon, ku doświadczeniu ma być dopuszczon.
- 21 **O wienie a daninie.** Statuimus et infra. Żona, gdy mąż umrze, przy wienie a daninie ostać ima.
- 24 Item statuimus et infra. Danie posagu gotowymi pieniędzmi przed przyjacieli oprawione moc ima, ale imienie
- 27 dziedzinne w posag dane przed krolem ma być oprawione. **O gwałcie na gościńcu uczynionem** Martinus et infra. Gwałtownik jawnej drogi, to jest komu dadzą winę, iż gwałtem bierze na wolnej drodze, dwiemanaćcie świadki się ma wywieść dobrymi.
- 30 **O nalezieniu rzeczy ktorej** Item Martinus et infra. Obwiniony o nalezienie rzeczy ktorej włostną przysięgą się oczyści. **Za drzewo owocne pokup** Statuimus et infra. Porąbiw drzewo jabłczane alibo
- 36 owocne, dwanaćcie groszy z winą pięćnadzieścia zapłacić bądź przyciśnion szkodę cirpiącemu. **O wystawieniu sługi przeciw panu.** Praeterea et infra. Gdy włodarz
- 39 alibo sługa przez pana obwinion bywa, sługa przeciwko panu ma się sześciami świadki wywieść.

3: (...): kopista opuścił trzy wyrazy, łac. et pallatinis mustellina, zob. też główny artykuł 50/24–25. — 4: (po) sześci grzywien: brak łac. do tego fragmentu tekstu, zob. główny artykuł 50/26. — 8: będz(ie) przypuszczon: poprawiono wg głównego artykułu 50/32. — 15: zapłacić (ma): uzupełniono za łac. exsolvet.

O wojtowstwie. Cum officium et infra. Sołtystwa nie może kto kupić mimo pańską wolą.

3 **O dzieleniu przed przyjacieli a jego dawności**

Cum omnis et infra. Dział, jen się stał przed przyjacieli, aczkole ku znajomości książęcej nie byłby przywiedzion, gdy przez trzy

6 lata i przez trzy miesiące tr(w)ął, ma być mocen i dzirzan.

Dawność o złodziejstwo

Cum furta et infra. Gdy kto o złodziejstwo alibo o łotrowstwo do

9 roka przez sąsiada tejże wsi i osady nie będzie oskarżon, dawność roczna przeciw powodowi przechodzi. Ale sąli od siebie ro(z)dnie dalecy, nie jinszą jano trzech lat dawności(a) będzie moc odbyć obwiniony.

Si cuiusque et infra. Dzieci o dziedzinną rzecz nie mając lat pozwane, odz(i)rząc sobie do lat odpowiedzenia zawieszenie, tych to lat nie

15 mogą w dawność powodowi obrzeknąć, jano acz ktore przed zazwanim oćcowie jich alibo sami przedzirzeli.

Cum realis et infra. Wdowam a mężatkam dawność pospolita

18 trzech lat nie wadzi, ale włostnych dawności pożywać mają, jako niżej stoi popisano, to jest wdowa sześć lat a mężatka dziesięć lat ma dawności.

21 Ut calumpniis et infra. Żałującemu o głowę człowieka ktoregole zawadza mu przeminęłość(i) trzech lat obrzeczenie.

24 Ut viri famosi et infra. Gdy kto, jemuż przedtym skarga o złodziejstwo alibo łotrowstwo nie była ruszona, obwinion by był, dla dobrego jego domnimania włostną przysię(gą) będzie (się) moc oczyścić.

Ho skazania oprawieniu jiny m sądem

Cum in causarum et infra. Gdyż w pomście win równość imiana

30 ma być, obykniono jest, aby łając alibo naganiąc skazanie (sędziogo), za łupieżę kunie, to jest za kozuch kuni, trzy grzywny temu przepadł, acz skazanie swoje doświadczy być 33 sprawiedliwe. Paknięli przekonan będzie, trzy grzywny z winą pięćnadsześcia zasię wrocić winien będzie, oblan będą sromem.

36 Adicientes et infra. Przed oblicznością kroła alibo w wiecu wielgiem przy wojewodach i przy rycerzech skazaw, sędzia z złego skazania naganion być nie może.

39 Adicientes et infra. Bierząc wstecz do sędziej, gdy pamięta, wyznać ima.

11: ro(z)dnie: zob. łac. distantes; — dawności(q): kopista opuścił końcówkę i. sg., zob. łac. triennali praescriptione. — 22: przeminęłość(i)... obrzeczenie: kopista opuścił końcówkę g. sg., zob. łac. exceptio triennalis praescriptionis. — 26: przysię(q) będzie (się) moc oczyścić: brak łac. do tego fragmentu tekstu, poprawek dokonano zgodnie z sensem artykułu. — 31: skazanie (sędziogo): poprawiono za łac. sententiam iudicis. — 35: oblan będą sromem: zob. łac. suffusus rubore.

O świadkoch przeciwko sędzi

Statuimus et infra. Gdy kto przygania skazaniu sędzina, sędzia
 3 przez swe towarzysze się oczyści. Ale będzili chciał go
 powod z fałszu doświadczyć, przez sześć świadkow to ma
 uczynić równej dostojności, czci i stadła, ktorego znan jest
 6 być sędzia. **O mieścu ciężej**

Ubi curie et infra. Cięża wzięta, do dwora pana kastellana alibo
 wojewodziego godnie może być wpędzona, gdzie dwory krolewskie
 9 dalekie. Służebniki alibo woźne wojewody ustawiają i za nie
 winę ranną alibo główną też podnoszą. **O monecie**
 Cum sub uno et infra. Jano prawo i moneta we wszem krolewstwie
 12 imiano ma być, by nie było jako dziw.

O służbie ślachty wojennej

Sed quia et infra. W harnaszu każdy ślachcic podług mocy a wielkości
 15 imienia swego ku pospolitemu dobremu s ludźmi
 ubranymi ma służyć na wojnę.

O dawność(i) wykupienia dziedziny

De cetero et infra. Przeciwko kupiącemu dziedzinę bliższy do trzech
 18 lat i trzech miesięcy czynić mają, bo potem dawność
 jim drogę zastąpi. **Opiekadlnik**

Cum pater et infra. Opiekadlnik dziedziny przedać alibo graniczyć
 21 i też stracić nie może dziecinnej, ani dzieci lat
 nie mające odpowiedzieć mają, jedno we członkoch niżej popisanych.

O liczbie opiekadlnikow

Multotiens et infra. Opiekadlnik dzieci, gdy k latom przydą, z niczego
 24 jinego liczby czynić nie ma, jedno z czynszow a z świerzepic
 nieuczonych. **O posażeniu**

Statuimus et infra. Ociec dziewczę alibo bracia siostrę podług
 wielkości imienia a podług stadła wyposażyć imają.

O uniesieniu dziewczek

Statuimus et infra. Dziewki pofaćca gwałtowny jako usilnik
 30 na łasce jej i przyjaciół bądź, acz chcą którą jemu
 uczynić.

Dziewka obrządząc się połąpic a przez wolej porodzielow
 swych się wziąć, posag straci.

O usilnem zgwałceniu dziewczki

Ubicumque et infra. Osilstwem dziewczę alibo którąkole niewiastę
 36 gwałtownie obniecziw, acz wołała, na łasce jej
 39 alibo jej przyjaciół bądź.

10: winę... główną: łac. poenas... capitum. — **17:** O dawność(i): zob. kom. do 12/12.

W złodziejstwie przekonany cześć stracił

Statuendo et infra. Obwiniony o złodziejstwo alibo o zbojstwo trzymi
 3 razy a sądem przekonany, przeze czci wiekujście
 ma zostać.

Statuimus et infra. Zabiw klusię [świerzopicę] nieuczzone, trzy
 6 grzywny szkodę cirzpiącemu ma zapłacić.

Statuimus et infra. Mając granice a drugiego las rąbiąc,
 może pociądzan być, podług jako niżej popisano.

9 Statuimus et infra. Chowając świerzepice nieuczzone, ot
 święta świętego Wociecha aż do świętego Michała
 przeze szkody drugiego paść powinien, jnako zapłaci
 12 szkodę cirzpiącemu, którą jimi uczyni.

Statuimus et infra. Las alibo dąbrowę mając opodalną, świni
 do niej pędzić nie może jano drogą.

15 Quod si aliquis et infra. ***

Praeterea et infra. Kmieć uciekąc przez winy swego pana
 niejenego prawa nie poścignie jano ziemskie.

18 **O lifie żydowskiej.** Porro et infra. Żydowie na listy
 pieniędzy pożyczac nie mają, ale na zakład pożyczyc
 mogą. ***

21 **Dokonały się przytzcze zgrumadne praw krola Kazimirza.**

Już lepak z pełna wykład jich polski naśladuje,
 jako są w sobie słowo od słowa od początku aż do końca w kapitulech

24 **przerzeczonych popisana. Poczynają się ustawienia**
praw krola Kazimira po polsku, jako stoją słowo hod
słowa z pełna wyłożona, jichże *wszystkich* zgrumadny rozum pirzwiej
 27 **krotko a dosta(te)cznie już jest przełożon i popisan.**

Naprzod o ustawieniu nowem a którą moc ima

Cum omnes et infra. *Gdyż* wszystkie ustawienia i statuta
 30 układają rzeczam a dziejam przydącym,

nie przeminęłym, chcemy, aby nasza
 ustawienia wszystka, ninie w wiecu wielkiem

33 w Wiślicy uczyniona, nie patrzyły przeminęłych,
 ale tylko niniejszych a przydących rzeczy.

5: [świerzopicę]: wyraz zb. — 15: ***: po wyrazie *infra* kopista zostawił niezapisane 3 i pół w. na artykuł, którego jednak potem nie wpisał. — 20: ***: po wyrazie *mogą* kopista zostawił niezapisane 3 i trzy czwarte w.

A tegodla gdy kto pozywa do sądu kogo o dziedzinę w pieniądzech zastawioną a ji do sądu wyzowie, tedy acz sampierz na roku zawitem nie stanie, powod zyszcze mienionej dziedziny, pieniądze wždy samprzewi wrociwszy.

O tem, gdy rzeka alibo strumień dzieli miedzy dwiema dziedzinama

Crebra altricatione. Często rozmową miedzy naszymi poddanymi o granice w dziedzinach jich, by były rozciągniony, wielk(ie) skargi powstają, z jichże stawy się mnożą a robocie wielkiej się niekiedy podkładają niezgadający.

Ale iże rzeki częstokroć miedzy dziedzinami płyną,

*są, tegodla acz ktore wsi alibo dziedziny się k sobie zbiegają dzielenim niektorej rzeki alibo strumienia, tako iż każda dziedzina swoj brzeg ima onej rzeki, acz opuściwszy pirzwe

łożysko obroci swe szcie alibo płynienie przez jinsze mieśca nie obrocenim ludzkim ale mocą włostną, tedy pirzwe łożysko, kędy był zbieg wody, za prawe granice ma być

imiano et tam iste w jezierce onem z obu wsiu ludzie słusznie ryby łowić będą. Ale jinako mowimy, będzieli płynienie

rzeki ot włostnego biegu przez opravienie człowiecze odwrocono,

to tedy więc bieg rzeki za granice zawždy ma

imian być. **O tych, ktorzy nie pod janą stoją chorągwią**

Ius militare. *Prawa *ślachatnego. Niektorzy z naszych ślachcicow,

gdy na grodziech przeciw nieprzyjacielom bywają

położeni, otrzuciwszy wszystkę sromieźliwość, z namnieszą

družnością naśladując, ni - pod - czyją chorągwią z naszej

wojski stanowić się obykli na ten koniec a k temu końcu,

aby puszek, éwirdzy alibo wojennej strożej się uwarowali

i obrony, jaż jinszy bracia jich, pod pewnymi chorągwiama

postawieni, podług urzędu miedzy jimi położonego

czynić są obykli. Ale iże skarada jest część, jaż się

z swym pospolstwem nie zgadza, ustawiamy, aby rycerz

každy alibo prosty panosza pod pewną podniesioną chorągwią

na jej stanie stał, iżby w przypadzeniu potrzebizny

bojowania a szyrmice z nieprzyjacielmi umiał miestce wziąć

pewne ku obronie swej chorągwie. Paknięli tacy dalej

w naszej wojnie będą nalezieni, przez podkomorzego, pod

ktorym są, zjimani mają nam być podani a konie

jich temu to podkomorzemu za winę mają być przydany.

9: *wielk(ie)*: kopista opuścił końcówkę n. pl. f. — **12:** *sq*: niejasne, lac. quia alvei fluviorum... inter hereditates profluentium habentur. — **18:** *et*: tak w tekście, por. też np. 3/9, 4/36 i in. — **23:** *prawa ślachatnego*: niejasny g. sg.

O tych, जिž z sądu wychodzą skazani nie dosyć uczyniwszy

Quia victus. Iże przekonany w sądzie zyskałemu, w jem przekonan
 3 jest, ma dosyć uczynić a z sądu pirwej nie wynić,
 aliz dosyć uczyni, w jem jest skazan. Niektorzy ubożstwem
 alibo też knąbrnością przywiedzeni otchodzą z sądu
 6 skazani za dług, nijenego dosyćuczynienia przeciwnej stronie
 nie uczyniwszy. Tegodla chcemy, aby tacy nieposłuszni
 z złości swojej użytku ktorego nie otnieśli, niż jako przekonani
 9 będą w sądzie, aby w ręce przeciwnikom swoim związani
 byli podani. A gdyby w jęstwie będąc uciekli, ot mocy
 jich mają być wolni a proźni tym to uczynkiem przez złodziejstwa,
 12 toczusz wyjawszy złodziejstwo.

Ut in rapinis. Aby w drapieźstwu alibo w *cięży* naszego ubożstwa
 niekora dzirżana poczestna umierność, obykli są łakomi
 15 sędzie i jich urzędnicy, iże gdyż za winy w sądzie
 przepadłe niektore ubogie alibo ślachtę ciądza, natemmieście lup
 dzielą, nijanej łaski z obłupienym czyniąc, na ucięcie tego
 18 obyczaju złościwego a jego dalej dzirżec nie chcąc
 i zapowi(a)da, ustawiamy, aby *kiędy* ktory sędzia, wojewoda,
 kastellan alibo ktore grodstwo, pan alibo jich urzędnicy,
 21 alibo oprawca, alibo jiny ktorykole, za winy sądowe alibo
 za jinsze dwinienie naszego ziemianina, bogatego alibo
 ubogiego, ślachcica alibo prostego, pociądza alibo pociądzać
 24 każe, cięża koźmi, bydłem alibo jinszym jimieniem tako wzięta,
 nie przedając ani dzieląc jej, będzieli letnego czasu,
 dwie niedzieli, paknięli zimie, tedy ośm dni, cała przez ciężebnika,
 27 to jest tego, kto ją wziął, *ma być chowana, lubo sprawiedliwie
 pociądzeni byli, lubo niewinnie drapieźstwo przeciw
 jim się stało. A gdy po tych dniach przez tego alibo przez
 30 ty, ktorzy ciądzeni za dopuszczone winy, nie będzie onym,
 ktorzy ciądzali, dosyć uczyniono alibo w tem swojej niewinności
 nie ukażą, tedy słuszno bądź ciężebnikom onę
 33 ciężą rozdać i rozdzielić podług wolnej jich wolej. Paknięliby
 tacy sędzie alibo jinszy wyszszej mianowani, swemu łakomstwu
 nie odpuszcząc, przed przereczonymi czasy między
 36 sobą rozdzielili alibo roztrwonili, alibo też oddalili jano
 bydłę z przereczonych, szkodę cirpiącemu zwierza zgubione(go)
 szacunk, जिž swą przysięgą doświadczy, z winą pięćnadzieścia
 39 mają wrocić a zapłacić. A to ustawienie *zbawne*
 prze naszym rządziec drapieźstwo nieumierne, jeź

27: *aby... ma:* tak w tekście, bl. praes. *ma* zamiast praet. *miala* po spójniku *by*. — **37:** *zwierza zgubione(go):* uzupełniono wg łac. *iuxta valorem animalis deperditi*. — **39:** *zbawne:* poprawiono za tekstem łac. *salubre*.

często popełniają, do nich i do ⟨na⟩miastkow jich podnosimy alibo rozciągamy. **O pieczęci ocowskiej dzieciom**

3 Quia filii. Iże synowie z oćcy prawotworzeniem alibo wymysłem
prawa jana persona są rzeczeni, ustawiamy, aby
gdy żywi są oćcowie, synowie tylko pieczęci oćcowskiej
6 pożywali a jinszej nosić alibo imieć nikakie nie śmieli.

O sołtysiech a jich służbie na wojnę

Quia onus. Iże brzemię, nawięcej ktore wszystkich tycze,
9 między wielimi rozdzielone lekcej bywa niesiono, tegodla
ustawiamy, aby pospolicie wszyscy sołtysi, tako duchownych
jako i świeckich person, podług jich dostatku na każdą
12 wojnę s nami szli a byli jić i ciągnąć winowaci.

Kapłani alibo żacy mając dziedzinne jimienie aby szli na wojnę

15 Cum nullus. Gdyż niktej swego prawa ma być schytrzon
a chytrze pozbawion, wiele żakow naszego krolewstwa
imienie oćczyzne trzymając a z tego to imienia pod cieniem
18 żakowskim powinne nam w krolewstwie naszym
służby wojenne odejmać obykli. A tegodla ustawiamy, aby ci
to duchowni żacy naszego krolewstwa, ktoregole by byli
21 stadła, imienie oćczyzne trzymający, z nami jić oczwiście
mieli na każde wojny podług przerweczonego jimienia dostatku,
alibo ta to jimienia bliższej swej braci laickiej mają
24 spuścić a jich się wyrzec. Paknięli nijanego z tego dwójga
dbaliby uczynić, tedy przerweczone jimienie wsz⟨y⟩stko przerweczonych
żakow skazalismy naszemu krolewstwu wieczystymi
27 czasy przyłączyć. **O daniu paniam rzecznikow**

Ut dominarum. Aby przebywanie paniam prze krachkość
przyrodzenia od zborow mężczyznych owszejki było rozdzielono,
30 aby ku sądom pozwane się nie cisnęły między tłumy mężczyzne,
ustawiła moc nasza ot niniejszego czasu, aby gdy ktora
pani alibo dziewica, pozowac alibo pozwana będąc, przydzie
33 na rok jej zdany, sędzia na sądzie siedzący urzędnika swego
do gospody onej paniej z przeciwniki jej *ma posłać, przed jimże
rzecz swoję alibo przą rzeczy swej rzecznikowi alibo piercy
36 swemu, ktoremu jej będzie lubo, wszystkę poleci.

O przypuszczeniu rzecznikow alibo pierc

Quia cuilibet. Iże każdemu nawięcsze obronienie nie
39 ma być zapr⟨z⟩ano, tegodla ustawiamy, aby w sądziech krolewstwa
naszego każdy człowiek, ktoregole stadła będąc

1: do ⟨na⟩miastkow: zapewne bł. kopisty, w Sstp sv Miastek jedynie powyższy przykład, w SpXVI i u L wyraz niepoświadczony; łac. ad vices gerentes. — 34: aby... ma: tak w tekście, bł. praes. ma zam. praet. miał po spółniku by, łac. ut... tenetur.

alibo czci, *może i *ima mieć swego przyprawcę, prokuratora
aliboż rzecznika i piercę.

3 **O sędziach, w każdej ziemi by ustawieni byli, a o *rokow w rzeczach
dziedzicznych, kako długie mają być**

Quia ex multiplicitate. Iże z wielości sędzi, jako skuszenie
6 nas nauczyło, w rzeczach jakokole janakich jinako a rozmaicie
częstokroć skazanie bywa wydawano, a tegodla, ch(c)ąc
9 pewny rok i liczbę ustawić sędzi a przeciwie się przerzeczonej rozdności,
ustawiamy, aby jeden w krakowskiej a drugi w sędomirskiej
ziemiach sędzie naszymi imiami, a tako iż gdy nam
12 się przygodzi niektorą tych to ziem nawiedzić alibo w granice
wjechać, chcemy, aby sędzia i podsędek tej ziemi,
miedzy ktorej granicami mieszkać będziemy, na dworze naszym
rzeszy mieli sędzić a uznawać. Wykładając moc tych to
15 sędzi też mowimy, iż ottychmiast w każdych rzeczach, też
dziedzicznych, rokow mimo trzy niedz(ie)le dać nie mają ani mogą,
ale gdy będzie żaloba dziedziczna, sędzia alibo podsędek tę
18 nam ma powiedzieć, jeżże poznanie przed naszą i rycerzow
naszych ob(ł)ycznoscią chcemy i skazujemy oprawiać, niżlibycom
niektorą przekazać byli przegabani, a tedy więc sześć a namniej
21 cztery rycerze przez nas naznamionane przyłączając,
sędzia alibo podsędek pospołu z przerzeczonymi rycerzmi o takiej
skardze alibo żalobie, alibo rzeszy dziedzicznej, poznania
24 a osądzenia moc mieć mają.

O sędziach wojewodzych

Item ut pallatini. Takie aby wojewody w pewnej liczbie swoich
27 sędzi mieli dosyć, ustawiamy, aby podług czasow dawniejszych
wojewoda krakowski w janem a sędomirski wojewoda
też w janem sędzi dosyć imieli, objaśniając, iż za
30 głowę każdą sędzie kastellanow, to jest panow w grodstwa
ustawionych, każdy tylko w swej kastellaniji moc imają mieć
〈sądzenia〉 i szukania. **O godzinach sądenia a rządzenia sądu**
33 Prima consuetudine. Pirwym obyczajem znać było dzirżano,
iż przez czasow i godzin rozdności i rozdziału sędzie sądy
sądzi, a takoż wiele jich ku sądeniu rzeszy nie jinako
36 przychodzili, niżli aliż po obiedzie napelniwszy a upiwszy się,
a z tego sąd mniej ważon a mglejszy łączniej uciś(ni)on a ku
prawdzie mały alibo radszej nijeden baczenia zrok imian. A tegodla
39 aby pewnych godzin alibo czasow z powiną roztropnością
sądy oprawiany, ustawiamy, aby ottychmiast sędzie

1: *aby... może i ima*: tak w tekście, bł. praes. *może, ima* zam. praet. *mogł, imiał* po spójniku *by*, łac. quod... potest et debet. — 3: *o rokow*: bł. zam. *o rocech* (zob. np. 74/9. 18, 89/1 i in.) lub *o rokoch* (zob. 78/26. 35). — 19: *przed... ob(ł)ycznoscią*: łac. in... praesentia. — 22: *o takiej*: łac. de eadem. — 32: 〈sądzenia〉 i szukania: uzupełniono na podstawie tekstu łac. iudicandi et cognoscendi. — 37: *uciś(ni)on*: poprawiono wg łac. opprimitur.

we dni rokov ot zarenku až do dziewiętej godziny lubo do południa
w każdych rzeczach mieli siedzieć a rzeczy rozprawiać. A
3 paknięli pirwego dnia rokov do rzeczonej godziny południa
wszystcy prawujący się odprawić (się nie mogli), chcemy, aby przez obrażenia
rzech(y) ktorejkoľe dniow nablížszej naśladowujących, siedząc
6 tylko do godziny przerzeczonej, wszyscy prawujący się a każdy
s nich dobrym obyczajem podług urzędu niżej popisanego
odprawieni byli. Aby też łączniej a przez tętnania rzeczy miano
9 rozprawianie, ustawiamy, aby ku miestcu słuchania rzeczy, na
ktorem sędzie sędzić siada, nie podług dostojności person
ani podług wielkości alibo mniejszoci rzeczy, ale podług oczrzedzi
12 się prawujących tylko powod a sampierz za wezwaniem
przystąpiwszy, przez sędzie wysłuchani a otrpawieni *mają
być. **Urząd zwania ku sądu**
15 Urząd takie zwania prawujące się przed sędzie ku prawu
tako ustawiamy być popisany, iż pisarz sądowy pod winą
stracenia swego urzędu nie jinako, niżli podług urzędu
18 pozwow oczrzedzią prawujące się, již przez woźnego wezwani
mają być, mienić ma, tako iż ktory pirwej (...) mienion ima
być i odprawion, a ktory wtory pozwał, wtory ma pomienion
21 być i otrpawion, a takōż otrzedzią aż do poślednich pochodząc.
Paknięli jana strona, omięszkanim alibo ktorąkole przytzcą
przegabana będąc a trzykroć wezwana, się na sądzie
24 siedzącym nie postawi, natemmieście przeciwna druga
strona stojąca ot słuchania rzeczy ma być oddalona a jinszy
sporce, w wtorem mieścu popisani, mają być mienioni a ku
27 sądu wezwani, a mimo to wždy strona, ktora nie stała a trzykroć
zwana, acz przy pośledniej godzinie południa, gdy sędzia
jakoby chciał wstać, wtore trzykroć zawołana nie dbać
30 będzie przystępić, tedy skazana bądź. **O pewnych mieścoch
sądom położonych a o sędziach jich włostnych.**
O tych, cso jinako przystępują ku sądowi. Paknięli
33 kto tego czasu, ktorego sędzie siedzą na prawie, k temu
mieścu, na ktorem siedzą, mimo proszenie pozwu alibo
osobne sędzi otpuszczenie a przykazanie ktorą śmiałością
36 a przezumnością wnić śmiał, przez wszego otpuszczenia
winą, jaż rzeczona pięćnadzieścia, przez sędzie ma
być skaran.
39 Plerumque. Częstokroć mający sądy alibo z przytzczej,
alibo z lubości swej wolej, obykli są przymować alibo

4: *odprawić (się nie mogli)*: uzupełniono za łac. si... omnes litigantes... non poterint expediri. — 5: *rzech(y)*: kopista opuścił końcówkę g. sg. — 13: *aby... mają*: tak w tekście, bł. praes. *mają* zam. praet. *mieli* po spójniku *by*. — 19: (...): kopista opuścił fragment tekstu, zob. łac. quod qui prius ad causam provocaverint, prius nominentur.

obierać ku sądzeniu sobie miestca ktorale nie naznamionana
 a tegodla, aby każdy swymi krajmi był strzyman a na
 3 nich dosyć miał, ustawiamy, aby w ziemi krakowskiej kastellan
 jej, to jest pan krakowski, tylko we trzech mieśćecech, jako
 w Krakowie, w Ondrzejowie a w Wieliczce, miał a powinien
 6 był swe sądy czynić, a jinako wszystko, cokole by się stało alibo
 osądzono było jindzie, to, jako ot nie swego sędziej skazane,
 nijanej ma mieć mocności. A toż o kastellanie sędomirskim
 9 i o drugich być ustawiamy.

O pozwiech a o urządzie woźnych

Quoniam ex modo citationis. Iże z obyczaju pozywania niejana
 12 uciążenia i uciśnienia przez nasze sędzie a urzędniki
 przychodzić obyły, tegodla, tym to uciążaniam
 a uciśnieniam przeciwie się chcąc, ustawiamy przez służebniki
 15 alibo przez woźne nasze, lubo ot ktorychkole sędzi
 dane, tym obyczajem czynić pozew, iż ten to służebnik
 z swą obyklą laską do wsi zstępieć ima, a będzieli pan wsi
 18 tej o ktore dwinienie jego pozwan mian być, opuściwszy
 jego wieśny lud w pokoju a w cichości, w wrota dworu
 pana tej wsi swą laską tykając a wołając ma ji pozwać
 21 wykładając mimo to, z ktorego sędziej kazania a przeciwko
 komu, a o którą rzecz uczynił ten to pozew. **Paknięli**
 tej to wsi ludzie i pan byliby pospołu krzywi, chcemy, aby
 24 tym to obyczajem dotykając wrot każdego wieśnice alibo
 kmiecia wołając uczynił takież <pozew>. Jiż kmiecie nie będałi
 krzywi winy swego pana, chcemy a owszejki zapowiedamy, aby
 27 przez to pozwanie ktorymkole obyczajem nie uciążani a nie
 kołatani, rozumniej na dalsze roki, bo częstokroć nienawiścią
 a na potęp pana, a z gniewu obykniono i kmiecie niewinnie kłopotać.

30 **Niewolnie kmiecie pozywając winien.** Paknięli
 przeciwko temu przygodzi się kmiecie pozwać, skazujemy,
 aby ten, jen pozew wyprawił, winę, jaż rzeczona pięćnadzieścia,
 33 zapłacił. A tymże obyczajem chcemy być pozew,
 gdzie przez dwinienia alibo długa panowa byliby kmiecie
 jego pospolicie alibo niektorzy s nich rozdzielnie winowaci
 36 a dwinieni, tako iż też w wrota klekając każdego s nich
 pozwać <ma> przestanim każdego wyszszej popisanego uciśnienia.

39 **O poz[wan]ywaniu dworzaninow [ale] z niemniania
 potkały<m>**

25: <pozew>: uzupełniono za łac. quod... faciat simili modo citationem. — **37:** <ma>: uzupełniono wg łac. citare tenetur. — **38:** O poz[wan]ywaniu... potkały<m>: przykład niedosłowny, łac. de citatione facta... inopinate.

Praeterea. Mimo to, gdyż w rozmyśleniu zależy matka cnot
 roztropność, przgadza się częstokroć, iż czeladnicy alibo
 3 jinszy kakokole na dworze naszym będący, alibo sądem
 zapowiedzeni, lubo z niemnimania należeni, przed naszą
 obliczność alibo naszych sędzi, alibo na mieście rzeczy słuchania
 6 sądowych pozwani bywają, a skargi, o których nie
 myśleli, jim ruszają. Tegodla obojej stronie obezrzeć
 ch(c)ąc, aby przereczonym obyczajem pozwani z dobrym rozmyślenim
 9 a z roztropnością na żaloby odpowiedzieli a powodowie
 też by swoich żalob alibo rzeczy nie wyproźnieni, ustawiamy,
 aby kiedy kto na naszym dworze alibo w sądzie należony
 12 przed naszą alibo sędziego obliczność pozwan by był obyczajem
 przereczonym, tedy powod żalobę alibo rzecz pozwanemu
 na piśmie dać alibo dobrze ma wyłożyć ku jej odpowiedzeniu,
 15 jako pirzwej też przereczono jest. A będzieli żałoba
 o dziedzinę alibo o wielką pieniędzy sumnę, jako czterdzieści
 grzywien, pospolity rok, to jest trzech niedziel, przez sędzią
 18 jim dan bądź, ale o mniejszy dług alibo o krzywdę słowną
 do zajutra rok otłożon ma być.

O woźnych a o winie przeżżenia

21 Flebili. Płacziwą skargę częstokroćsmy słyszeli, iż woźni
 alibo służebnicy przez ziemię krażąc, ubogie ślachty i wsi
 zakonnych kołacąc a gabając, wynalazują wymyślone
 24 obyczaje, tako iż gdy ktorej wsi ubodzy ślachcicy alibo kmiecie
 zakonnych jich na lubość tych to służebnikow rozmaitymi
 ktorymikole strawami nie czczą ani omyślają, tedy
 27 ci iści służebnicy ty to ubogie ślachty [ślachty] alibo kmieci
 przez winy a przez przyczyny i przez przykazania sędziej
 pozywają, dla gabania a skłopotania to czyniąc, roki jim
 30 podług lubości swej wolej dając i ustawiając, a takōż
 ci ubodzy ślachcicy alibo kmiecie, nie mogąc jinako odkupić
 kłopotania, częstokroć o pewnej sumnie pieniędzy się jednają
 33 z nimi. A przeto my takie kłopotanie a ugabanie skazać chcąc
 ustawiamy, aby potem służebnicy pod winą pozbawienia swego
 służebnikowstwa i słupienia wszego swego imienia przez
 36 osobnego sędziej przykazania ktorego pozwu czynić nie śmieli,
 bo jinako przereczonej winy i licowego przeżżenia
 nie przez zasługi się bojeć mogą.
 39 **Za przyjacielem alibo za sługą nie przystępować z tętnanim
 ku sądu**

6: *o ktorych:* poprawiono wg łac. de quibus. — **20:** *o winie przeżżenia:* przekład niedosłowny, łac. de poena ministerialis. — **39:** *z tętnanim:* poprawiono zgodnie z sensem, łac. nieco inaczej: qui cum impetu et strepitu veniunt ad iudicia.

Plerumque fit. Częstookroć bywa, iż prze rzeczy przyrodzonych
 albo czeladzinow swoich niektorzy do sądow przyszedwszy,
 3 przez bakliwość a uporną jich śmiałość skazanie
 a wzięstwo obykli odnosić. Stąd na to chcąc obyźrzeć
 ustawiamy, aby ottychmiast każdy, ktoregole stadła
 6 albo czci będzie, o rzecz przyrodzonego albo czeledzina lubo
 sługi swego do sądu przyć nie śmiał. Jiż będziei przeciwko
 temu śmiał uczynić, winą pięćnadzieścia naszemu
 9 dworu przyłączoną ma być skaran.

Kto się winy dopuścił, ten <ma> cirpieć nie przymując zachodźce

Contingit etiam. Przydawa się też, iż gdy niektorzy
 12 o niektore nierzędy a o wielgę dównienia k naszemu
 sądu pozwani bywają, mianują pany i ktorekole jich wysze
 zachodźcami obrzekając, iżby kaźnią a mocą swych panow
 15 i w(y)szych jich takie nierządności i wielga dównienia
 uczynili. Prawda, aczkoli niektórych czasow przeciwko rozumu
 było dzirżano a chowano, iż tacy złoścniicy przez takie
 18 zachodźcow mienienie wyzwalani bywali, a szakoż iże
 takie mianowanie ma w sobie bład nieścirzpięły, tegodla
 iże proście przeciwia się przykazaniu bożskiemu, tegodla
 21 my bacząc, iże grzechy w swoich popelnicieloch a
 skutni[o]koch tylko mieścić sobie zyskują, ustawiamy, aby pozwani
 o ktorekoli grzeszne uczynki powinni byli odpowiadać
 24 mimo ktorekole zachodźcow przerzeczone mianowanie.
 Też aczby na to przywilejmi

naszymi albo naszych namiastkow oćwirdzeni byli i ty przywileje,
 27 ilko k temu jako śmiertne a błędne, prozne
 czynimy, kazimy, wrzucamy i odzywamy. W dziedzinnych
 takie żalobach albo w jinych ktorychkole rzeczach przez
 30 pozwane w naszym sądzie mianowani zachodźce,
 będąi chcieć naszego sądzienia się zwiarować, na się
 nie chcąc przyjąć tychże żalob, skazaliśmy, aby tedyż
 33 przerzeczeni pozwani, ktoregole stadła będąc albo
 czci, za przekonane byli imiani.

Aby przez woźnego tylko pozywano

Possibilitas. Rozum to ukazuje, iż sędzie ku sprawieniu
 36 swoich sądow mają mieć pewne służebniki lubo
 woźne. Tegodla ustawiamy, aby owszejki nijeden sędzia
 39 przez którą jinszą personę, niżli przez pewnego
 woźnego albo służebnika, czynił i wyprawiał swoich

10: <ma>: kopista opuścił orzeczenie, uzupełniono zgodnie z sensem. — 15: w(y)szych: zob. kom. do translit.

3 pozrow, wyjąwszy to, gdyby który zły uczynek w sądzie albo
 na dworze sądu surowo a nowo uczynił, tedy o taką winę
 3 przez każdego czeladzina (może) być pozowion.
 Praeterea. Mimo to niegdy na sądziech siadający, niegdy
 6 jich urzędnicy albo plemiennicy, albo jich czeladnicy
 6 niektóre złościwie robotami a strawami chcąc (uciężyć)
 albo za odkupienie kłopotu w pieniądzech albo w jinszych
 9 rzeczach nieco wyciągnąć ot nich żądając, jakokole
 9 owszejki nic nie mają winy albo skargi, przeciwko
 jim czynią[c] i wyprawiają pozwy rozmaity. Tegodla
 12 ustawiamy, iż gdyby kto pozwał albo pozwać wyprawil
 12 niekogo przez powoda rządneho, tako pozwanemu
 12 pozywacz albo wypra(w)ca takiego pozwu winę pięćnadsześcia
 12 zapłacić ma [pozwanemu], zapowiedając kastellanom
 15 i wszystkim sędziom, i podsędkom, aby potem
 15 przez pewnego powodu a wysłowionej rzecz(y) nie dawali ktorych
 15 pozrow.
 18 **Kiedy kto wymawia się przez dziedzicow o dziedzinę odpowiedzieć**
 Item dum aliquis. Też kiedy kto o dziedzinę pozywan bywa a
 21 częstokroć stojąc w sądzie obrzeka, iż Jan albo
 21 Piotr w stronach dalekich są będący a są społu
 21 dziedziami tej to dziedziny, jakokole snadź nic prawa
 24 k niej nie mają, a przeto mieni się nie mieć o tę to
 24 dziedzinę odpowiedzieć, tegodla ustawiamy, aby taki
 24 Piotr albo Jan w sądzie obrzeczony a pomieniony, z przykazania
 27 sędziego na niektorem podniesłem mieście
 27 znamieniem albo przy osadzie, z ktorej jest dziedzina,
 27 o którą się rzecz wodzi, przez służebnika po trzykroć
 30 zawołając ku konaniu albo odejmowaniu rzeczy, na pewny
 30 rok i miejsce mian pozwan być. Jiż gdy nie stanie,
 30 tedy jego niebycim albo niestaniem nie przekażając,
 33 ku rozprawieniu albo ku skazaniu rzeczy przez osądzenie
 33 poście ma być.
 36 Experientia. Skuszenie nas nauczyło, iż niegdy stający
 36 ku prawu, jakoby niestający albo też po prawdzie
 36 niestający, nad obyczaj tego mszczenia uciążani bywają
 36 o niestanie, a to w tem, iż kiedy którą wieś ciążają,
 39 gdzie sześć wołow było wziąć, trzydzieści albo czterdzieści
 39 brano, a niżli na mieście przypędzony, nie na
 39 małą ubogich szkodę obyczajem drapiestwa rozdzielany

3: (może): uzupełniono wg sensu, łac. per quemlibet familiare licet fieri citationes. — **6:** (uciężyć): uzupełniono za łac. laboribus et expensis gravare volentes. — **16:** rzecz(y): kopista opuścił końcówkę g. sg. po przyimku przez. — **19:** bywa a... obrzeka: zob. kom. do translit.

i sjedzony bywały. **Ciąża o pirzwe niestanie.** Tegodla ustawiamy, aby o pirzwe niestanie służebnik se dwiema parobkoma
 3 sędziego do wsi przystąpiw, jako już przełożono jest, gdy pan wsi tylko winien jest, we dwu wołu tylko pociądzan ma być. Paknięli kmiecie będą krzywi
 6 a pozwani nie staną, każdy s nich tylko janym wołem bądź pociądzan. **O wtore niestanie:** Toż mowimy o wtore niestanie chować, dzirżec i czynić. Ale
 9 **trzecie:** będzieli pan pospołu z kmiećmi niestojący, skazujemy, aby niestojący [za trzecim] rzecz upuścił i stracił, ho którą był pozwany albo o którą znan jest być pozwany,
 12 a od niej odpaść ima przez skazanie sądzącego, objeśniając, aby rzeczeni wołowie ciężebni lecie dwie niedzieli a zimie ośm dni przez wszego skażenia dobrze
 15 przez sędzię byli chowani, chcąc a skazując, aby rzeczeni wołowie ciężebni procz wszey winy niestania tylko nam a sędzi przydani byli. Skazujemy też i ustawiamy,
 18 iż aczby przerwczonemu służebnikowi przez sędzią naznamionanemu na tę to ciążą z czeladzią sędziego nie przepuszczona by była przez pana albo przez wieśnice
 21 wieś być ciądzana podług przerwczonego obrownania albo gdy ta ciąża mająca przez pana albo przez wieśnice we wsi albo przede wsią, lubo na drodze gwałtem
 24 była wzięta a otbita, tedy knąbr[o]ność jich karząc chcemy, aby winę, jaż rzeczona pięćnadzieścia, ci to przeciwnicy nam i sędzi zapłacić byli powinni. (...) Paknię
 27 w daniu przerwczonych ciężeb a w dosyćuczynieniu za winy przesłe byli łściwi a knąbrzni, ta(ko) iż snadź sędzia prze jich mocność nie dostaczy jich karać albo ciądzac,
 30 chcemy i skazujemy, aby winą, jaż rzeczona siedmnadzieścia, naszej komorze przydając byli skażnieni, to jest cztyrnadcie grzywnami.
 33 **O winie siedmdziesiąt**
 Praeterea. Mimo to wina, jaż rzeczona siedmdziesiąt, jaż obyła naszymu skarbu albo naszej komorze przydana
 36 być, ustawiamy, aby tylko we czterzech przytczach niżej popisanych, a nie więcej, naszej komorze przydana:
pirwa przytcza jest pozewstwo, gdzie obwiniony o pozewstwo
 39 podług położenia prawa nie może się oczyścić;
wtora: gwałt albo łupienie na j(a)wniej drodze, gdy

10: [za trzecim]: zb. dodatek kopisty, łac. decernimus, quod contumax causam... perdat. — **22:** ciąża mająca przez pana... była wzięta: niezręczny przekład, łac. pignora habita... per dominum... recipientur. — **26:** (...): kopista opuścił fragment tekstu, łac. solvere teneantur et nihilominus cum alia poena pięćnadzieście eadem pignora denegata vel violenter ablata integraliter assignare teneantur.

kto nie dostaczy w swem oczyszczeniu; **trzecia przytacza:**

miecza alibo noża w sądzie wyjęcie, to jest kdy kto, mało
 3 ważąc nasz sąd, miecz alibo noż śmieje wyjąć;

czwarta: knąbrność alibo przeciwianie, to jest gdy

kto by był skazany a dosyć uczynić alibo dostatecznego rękojemstwa
 6 dać a uczynić wzgardziłby, a z sądu swą knąbrnością
 by zczedł, przerweczonego rękojemstwa nie uczyniwszy.

Chcemy, aby winę przerweczoną w przelożonych *cztyrzech*

9 przytaczach naszej komorze przydano.

Tylko dwa czeladniki z służebnikiem ciądzać mają

Praeterea quia. Mimo to iże przez częste ubogich ciądzanie

12 częstokroć ubodzy wielkie szkody a uciążenie rozmažite

cirzpią, jako w tem, iż ufy a tłuszczami, nie obyczajem

sądowej mocy, do niektorej wsi ciądzaczce przystąpiwszy

15 szkodliwie a częstokroć przez przykazania sędziego i przez
 winy pana tej wsi alibo wieśnicow, dopuszczają się wielkiego
 śmieją drapieżstwa, tegodla na to chcąc obeźrzeć

18 ustawiamy, aby potem sędzia i podsędek na ciądzanie

nie więcej niżli dwu czaladzinu z służebnikiem

posyłał, aby też przez winy alibo przez przyczyny, alibo nie

21 przekonanych, alibo w sądzie nie wyznanych, sędzia nie śmiał ani

przepuścił ciądzać. Paknięliby sędzia alibo ktorzy jini ktorąkole

mocą, alibo radszej włostną przezumnością a śmiałością ciądzać

24 alibo radszej drapic a drapiestwo czynić śmieliby, ustawiamy

przykazując, aby bydło alibo ktorekole *ji*⟨n⟩*sze* rzeczy dla ciądzania

wzięte sędzia panu wsi alibo wieśnicam tymże, mieniącym

27 się niesprawi⟨e⟩dliwie a przeciwko sprawi⟨e⟩dliwości być pociądzani,

oddaliwszy wszytkę trudność a przestaniem wszej w tem

trudności, ty to cało a z pełna na rękojemstwo wrocić *mają, rok

30 tym to panu wsi alibo wieśnicam pociądzanym ku ukazaniu

swjej ⟨niewinności⟩ namieniwszy. A mimo to aby śmiałość a przezumność

ciądzaczow abo ciądzebnikow była wstargniona, ustawiamy, iż gdy

33 przerweczonym obyczajem przez winy ciądzani[m] jawną uczynią

swą niewinność, kilekole będzie person na przerweczonym

ciądzaniu, sędzia i podsędek, ktory nakazał, za każdego s nich

36 winę, jaż rzeczona pięćnadzieścia, wiadomie przepaść ima,

jaż panu wsi ciądzanej ma być zapłacona.

O ciądzaniu samprza i powoda

39 Actor. Powod srażdzi ku prawu sąprza pozwać, a gdy sampierz

stanie, powoda owszejki nie będąc, skazujemy o niestanie

29: *aby... sędzia... mają*: tak w tekście, bl. praes. zam. praet. po spójniku *aby*, bl. 3. pl. po podmiocie *sędzia*.

— 31: ⟨*niewinności*⟩: uzupełniono za łac. ad ostendendum *suam innocentiam*.

- powodowo, jeź jest więcsze niżli samprzowo, temu samprzewi rzecz otrzytać. Paknięliby sampierz nie dbał stać na roku jemu zdanem[u], powoda stojąc przez się alibo przez posła swego, skazujemy, aby o takie niestanie sampierz winą dwu wołu był skaźnion. **O temże**
- Licet in pluribus. Aczkole w wielich rzeczach ręczość chwalona bywa, a wszakoż ta jista ręczość w sądziech a w rozprawieniu rzeczy roztropnie niegdy ma być powściąg[ag]niona, tegodla <iż> sądzącemu potrzebno jest wszego się badać, a przeto ustawiamy, iż kiedy kto o główną dziedziną rzecz pirwe, wtore i trzecie pozwan będąc, nie stanie knąbrznie na roku jemu zdanem[u], a dla niestania tego to pozwanego powod na trzeciem roku przez sędzią przykazan będzie i osądzon w prawe dzirżenie tej to dziedziny mian być puszc[an]on, tedy i ote wszego prawa tej to dziedziny i jej ktoregole przedania przez sędzino skazanie rzeczony sampierz skazan ma być i wyrzeczon odpadnąć. Paknięliby była żaloba personna, to jest ciężna, jako jest o długi abo ktorekole rzeczy jinsze zastawne, a pirwe, wtore i trzecie pozwany wżgardzi alibo omieszka stać na roku trzeciem jemu zdanem, skazujemy, aby pożyczca po trzeciem roku przez skazanie sędziego miał pełną moc [mocą prawa] przedania i otdalania mocą prawa ktorekole rzeczy jemu zastawione, a to tako, iż gdyby rzeczy zastawione a wtem mocą przerwczoną przedane i oddalone mniejszej płatności naleziony by i byłyby czasu otdalania, niżli pieniądze pożyczone, a ten to pożyczca za sumę pieniędzy przezeń pożyczonych proście a przez ktorejcole wymowy, jakoby za przerwczoną sumę pieniędzy dosyć czyniące, przyjął, sobie a nie jinszemu ten to pożyczca z omieszkania swego ma dziwować. Ale gdy pożyczca wymowę przyłoży przy rzeczach zastawionych komu więtszej abo mniejszej płatności, tedy przeda-li za mniejsze pieni<ą>dze rzeczy zastawione, dłużnik abo zastawca przez sędzią ma być skazan pożyczonych pieniędzy sumę jemu napelnić. Paknięli za więtszą sumę pieniędzy rzeczy otdalił zastawne, ostatek, csokole zbędzie nad sumę pożyczoną, dłużnikowi pożyczca wrocić bądź powinien.
- O świadczeniu.** Praeterea.
- Mimo to aby potwarzam droga była zatworzona, ustawiamy, eź gdyby ktole dobrej sławętności sąc o ktorekole

9: <iż>... *potrzebno jest:* uzupełniono za łac. ex eo quod... oportet. — **14:** *powod... osądzon... mian być puszc[an]on:* niezręczny przekład łac. gerundivum, łac. actor... definiatur in veram possessionem eiusdem hereditati mittendus.

gwałty był pozwany, powód powinien *bądź*, cso wiedzie, doświa[s]dczyć,
 a jnako sampierz telko włostną przysięgą ma się moc
 3 oczyścić. Też gdyby ktorzy byli tejże osady albo powiatu
 a o złodziejstwo ktorzykole rzeczy niektery drugiego w sąd by
 chciał pozwać, ustawiamy, aby do roka tylko obwinionego za złodziejstwa
 6 miał moc pozwać. Paknieliby po roku tę skargę
 ruszyć chciał, cso tedy powiedzie, roztropnie przez podobne świadki
 winien *bądź* doświadczyć.
 9 Finem litibus et infra. Koniec kłopotom ułożyć żądając ustawiamy,
 iż gdy niektery pożyczca albo mieszczanin sukna
 albo jnsze rzeczy kupne abo krampne ktoremu ziemieninowi
 12 na borg da albo w zajem pożyczczy mimo list zastawny, w jem
 by jawno było o dłudze, mieszczanin żałując o dług swój doświadczy
 przez świadki, iż taki targ s nim uczynił, a doświadczyw
 15 sądownie otrzyma. A jnako, to jest nie doświadczy-li powód,
 tedy sampierz nie znający długu przez włostną przysięgę
 uczynioną ot gabania ma być prozn uczynion. **Na ślachetność**
 18 Nobilitas. Ślachetności pokolenia z porodzicielow jich początek
 zawždy wi(o)dą, jichże pochod przyrodzeni s rodzaju
 jich wiernym świadectwem doświadczać są obykli. A tako
 21 rzeczełi się kto być ślachcicem albo oświeconym być
 a jnszym ślachcicom tego mu nie znającym rzecze się być
 rownym, na doświadczenie swego rodzaju ślachatności ma
 24 wieść sześć ślachatnych mężow z swego pokolenia urodzonych,
 jż przysięgając rzekną, iżby on był brat jich a z domu
 i z pokolenia jich oćczyznego i macierzyznego urodzony. **Na rany**
 27 Accepimus. Słyszeliśmy, iż Piotr pościgając Jana barzo
 na ulicy uranił, a to gdy Jan w sąd przywiodł, Piotr
 jakokole wyznałby się Jana urenić, ale mienił się to za początkiem
 30 Janowym uczynić, jż Piotra pirwej uranił, a to Piotr
 mienił się doświadczyć. My w takiej przytczy skazalismy
 tego to Jana świadectwo przypuścić o to, iż na ulicy
 33 Piotr[a], gdy Jan(a) pościgał, uraził, gdyż rzeczony Piotr nie
 żywota oejmując, ale krzywdę jemu przed tym uczynioną
 mszcząc, Jana poznan jest uranić.
 36 **O kradzieży miodow w [dziedzinie] (dzieniach)**
 Item Petrus. Też Piotr przyciągnął Jana ku sądu rzeknąc,
 aby pszczoły albo dzienie jego czasu nocnego złodziejskie do swego
 39 domu wynosił, a to wydał się doświadczyć chcieć. Ale Jan
 zaprzął to uczynić i mowił włostny swój miod, jako słuszało,

34: *krzywdę*: poprawiono za łac. iniuriam... ulciscendo. — **36:** w [dziedzinie] (dzieniach): w tekście bł., zob. treść artykułu oraz kom. do 11/14.

do swojego domu się donieść. Zatem Piotr częstokroć przez sędzią spytany, mógł-li-by przez ty, cso widzieliby pszczoły alibo
 3 dzienie Piotrowy przez Jana wzięte być i do domu jego doniesione, umysł swój doświadczyć, gdyż Piotr odpowiedział, iż takich świadkow s widzenia, to jest cso by widzieli, nikakie
 6 by mieć nie mógł, my takie ustawiając skazujemy ⟨w⟩ takie rzeczy przysięgę Janowi włożyć, le acz przedtym był dobrego słowa, na oczyszczenie mieniaćemu, eż włostny swój miód
 9 był nosił. **O gwałt domowy**
 Praeterea. Mimo to Piotr przeciwko Janowi położył skarżąc, iż mu cztery rany zadał, ale Jan wyznał się to uczynić
 12 tegodla, iż ręką bronną dom jego nagabał a w tem to jemu mać alibo siostrę, żonę alibo dziewczę uranił; jaż renę, jakokole by była przez służebnika obeźrzana i widziana, wydał się
 15 doświadczyć. Gdyż ten to służebnik przez sędzią spytany zaprzął się przerzeczoną ranę widzieć i obeźrzeć, ale iże po zaprzaniu tego to służebnika ten to Jan przerzeczoną ranę,
 18 macierzy jego zadaną, przez jinsze podobne świadki, již przerzeczoną ranę widzieli i obeźrzeli, mienił się doświadczyć, my takie i w podobnej przytczy skazalismy tego to Jana ku powiedzeniu
 21 przerzeczonych świadkow dopuścić. **O temże**
 Querelam. Skargę Piotr położył na Jana, eżby ji urenił, ale Jan ustawicznie mienił, eżby się Piotr sam urenił, a to wydawał
 24 się urzędnie doświadczyć. Ale my w takiej przytczy myślilismy rozciągnąć, iż mieni-li Jan, iż we zwadzie a w rozcirku Piotr się sam urenił, tedy Janowo świadectwo ma być przypuszczono.
 27 Paknięli procz wszej zwady i rozcirku Piotr by był uranion, tedy, jako jest obyczaj, Piotrową przysięgę przykazujemy być przypuszczoną. **O wodzeniu świadkow a gdy który jest**
 30 **klęty między jimi**
 Per experientiam. Przez skuszenie nawyklismy, eże skazanie klątwy świadkom, již mają powiedzeni być, złościwie
 33 częstokroć obykło być obrzekano, s jegoż obrzeczania mnoży się prawdy uciśnienie, a przeto przy tem to *uciśnieniu takosmy musiłi ustawić, iż gdykole którym świadkom powiodącym
 36 obłożono było obrzekanie klątwy, wiodący ty to świadki przez swej rzeczy obrenienia jinsze świadki, acz może je mieć, mianowania i powiedzenia pełną a wolną moc ma imieć. Paknięliby
 39 nie mógł jinszych świadkow mianować alibo imieć mimo ty, jim obłożono obrzekanie skazania klątewnego, chcemy,

6: ⟨w⟩ *take rzeczy*: zob. kom. do translit. — **34:** *przy tem to uciśnieniu*: bł. przykład przez atrakcję do wyrazu *uciśnienie* w tymże w., łac. circa eandem exceptionem.

aby ten, ot kogo wyszła kłątwa, dobrym obyczajem, to jest z dostateczną
 przysiężną albo rękojemską pewnością, o staniu ku prawu
 3 albo zadosyćuczynieniu ze wszystką uczciwością był upomienion
 a proszon, iżby tym to świadkom kłętym ku uczynieniu tylko
 świadectwa a ku wspomózeniu prawdzie, aby prawda nie uciśniona,
 6 dał rozdrzeszenie. Paknieliby ten, kto klnie, przerzeczonym
 obyczajem proszon będąc ku uczynieniu świadectwa zaprzalby
 dać rozdrzeszenia, gdyż tako pożądaający łaski i rozdrzeszenia
 9 jilko ku Bogu sążeni są rozdrzeszeni, chcemy a skazujemy,
 aby ottađ przez wszej rzeczy uranienia świadectwa
 tych to przez sążią przyjęty były a jich świadectwo abo
 12 świadectwa moc pełną imiała.

Conradus. Kunrad domu zyskował od Domienika a ku doświadczeniu
 swego umysłu Kunrad sześć świadkow podług sążiego
 15 przykazania powiodł, jichże pirwy świadek Jakub, stryj
 tegoż Kunrada [wtory Piotr, trzeci Stanisław] a jednac alibo
 składacz przyjacielski, przod w jej rzeczy mianowany, jegoż Domienik,
 18 gdy świadki podług obyczaju w sążie mieniony, zamieszkał
 jest odezwać alibo wesprzeć o takie przyrodzeństwo.

Ale potem przy przysięganiu świadkow przerzeczony
 21 Domienik świadectwo przerzeczonego Jakuba dla przerzeczonego
 przyrodzeństwa mocno a ustawnie ćwirdził być niegodne,
 a takóž mowił się tę to rzecz mieć otrzytać. My
 24 takie bacząc, iż przyjacielszczy jednacze alibo pośrodującym
 składacze mogą być a obykli być rodzicy, wyrzekamy w takiej
 przytczy świadectwo przerzeczonego Jakuba stryja, za Kunradem
 27 uczynione, być godziętne. **O dawnościach**

Cum praescriptio. Gdyż dawność prze gnuśtowo alibo leniwo
 panow jest ustawiono, skazalismy a ustawili, iż gdy
 30 kto wierzy a mnima i mieni się mieć niektore prawo
 ku niektorej dziedzinie, acz przez trzy lata i przez trzy miesiące
 czasu pokojnego a zgody zdzirży i ścirzpi dzirżewcę dzirżec
 33 dziedzinę spokojnie a cisze, tako iż jemu, jakokole oblicznemu
 a jego obliczność i dostateczność mogąc mieć, nie
 ruszy jemu ktorej o to skargi alibo żaloby, ottychmiast ode wszego
 36 prawa i przedania tej to dziedziny osądzamy ji być odpadłego.
 Ale będzieli kto w zastawie dzirżał ktorą dziedzinę, ustawilismy,
 iż gdy nie stanie alibo nie będzie zastawce, każdy jego
 39 przyrodzony alibo bliższy przed naszym sążią, acz jego obliczność
 mieć może, alibo wżdy w osadzie tej to dziedziny

6: *przerzeczonym* obyczajem: kopista opuścił ostatnie litery wraz z końcówką i. sg., łac. praemisso modo.
 — 24: *pośrodującym*: łac. amicabile compositores seus mediatores.

zastawionej, uczynić ma jawnie namiej janą w rok świadecztwo,
 alibo w wiecu pospolitem, iż rzeczona dziedzina
 3 w telkich pieniądzoach, jako jest alibo była jistnie, jest zastawiona.
 Czyniąc takie świadecztwo rzeczony zastawca alibo bliższy
 jego, jako już przerwczono jest, przez trzydzieści lat wykupienia
 6 a wyzwolenia przerwczoną dziedzinę pełną a wyzwoleną
 moc ma mieć. Paknieliby nie dbał alibo zamieszkał przez
 ustawiczna pięćnaście lat przerwczonego czynić świadecztwa,
 9 od wszego prawa dziedziny tako zastawionej czuć
 się ma być odpadłym. Ale będzieli niewiasta mężata, jaż
 ku ktorej dziedzinie mieni i mowi się dla posagu alibo którymkole
 12 obyczajem prawo mieć, tedy w dziesięć lat nie będzieli
 dbać alibo zamieszka-li o tę istą dziedzinę gabania uczynić,
 tako iż przez przerwczony czas ścirzpi spokojnie
 15 dzirżewcę dzirżać, *ottąd* skazujemy, iż ta to niewiasta
 od wszego prawa dziedziny tej też się znać a wiedzieć
 <ma> być odpadłą. Paknieliby była wdowa a także by rzekła i ćwirdziła
 18 niekaka dziedzinę, jaż by niekto dzirżał, dla posagu
 alibo którymkole jinym prawem k sobie słuszać, a będzieli
 przez sześć lat czasu pokoju a *zgody* cirzpieć alibo cirzpiąla
 21 tego to dzirżewcę tę to dziedzinę spokojnie dzirżać,
 skazujemy *ottychmiast* temuż dzirżewcy dla dawności
 ku tej to dziedzinie pełne prawo mieć *tako nabyte,
 24 a niewiasta *wiedz* się alibo czuj ot wszego prawa być odpadłą.
 Chcemy, aby przerwczone dawności czasu pokoja a *zgody*
 miały a zyskowały sobie mieście, ale czasu walki alibo niezgod
 27 nikakie sobie mieścieca zyskować nie mają. Ale tedy
 więc musi o pomocy podobnej jim obeźrzeć alibo omyślić
 podług niezgod alibo walek położenia. Ale jętym przez
 30 Tatory [i dla jich] nijanej chcemy bieżać dawność<i>. Franciscus.
 Franciszek położył skargę przeciwko Grzegorzewi,
 33 iż na jego dziedzynie postawił płoty a między tymi płoty
 wszystkie użytki, co je uczynił i uczynić mógł, jest pobrał.
 Ale Grzegorz odpowiedział, iż ten to Franciszek w teje
 36 wsi we dnie i w nocy jest i był pospołu z Grzegorzem przez
 dwie lecie a milczał ani kiedy go upomiał janym słowem
 o płoty przerwczone. My także bacząc gnuśstwo alibo lenistwo
 39 Franciszkowo wyrzekamy a objaśniamy w tej przytczy
 temu Franciszkowi zawadzić dwu latu rzeczoną dawność.

16: *się znać a wiedzieć <ma> być odpadłą*: zbyt dosłowny przekład z łac.: quod... se cognoscat cecidisse.
 — **23:** *tako*: zb., łac. quod... plenum ius sit acquisitum. — **28:** *musi*: wyraz ten jest tu użyty nieosobowo,
 łac. tunc oportebit de... remedio eisdem providere. — **29:** *jętym przez Tatory [i dla jich] nijanej chcemy
 bieżać dawność<i>*: tekst zepsuty, poprawiono wg łac. sicut et captivis per Tataros nullam volumus currere
 praescriptionem; niewykluczone, że w zamiśle tłumacza było uzupełnienie tekstu łac. przez dodatek: *i dla
 jich uciśnienia? uciężenia?*, co kopista zapisał tylko częściowo.

O sirocej dawności

Franciscus neptem. Franciszek wnukiew swoje Łucyją, będącą
 3 w leciech młodych sirotę, s jimieniem stojącym za sto
 grzywien ku trzymaniu i chowaniu wziął na swą pieczę; a w
 6 pościu czasu ją, gdyż jeszcze była przed laty albo młodsza lat,
 tylko se dwiemadziestoma grzywien ją za mąż wydał. Potem
 9 stojąc s mężem taż Łucyja o jimienie ostateczne swoje, wyszsze
 nad przereczone dwadzieścia grzywien, Franciszkowi wujewi
 swemu rusza skargę żalobną. Ale Franciszek odpowiedział,
 12 *(iże)* dawnego czasu po małżeństwie przyjętem przez cztery lata
 nigdy nie był upomienion o rzeczy albo o jimienie przereczone.
 My takie takim przytzciam opatrzeć chcąc wykładamy
 i ustawiamy, iż przereczona Łucyja, gdyż s mężem stała
 15 przez trzy lata i przez trzy miesiące, w tem ku prawu
 nie pozywając, lubo była więtsza laty, lubo mniesza, potem
 nie może czynić ani ma o ktorekole jimienie ostateczne,
 zawadzając jej trzech lat i trzech miesięcy milczeniem i
 18 dawnością.

O dawności niedopłacenia pieniędzy dziedzinnych

Franciscus. Franciszek sprzedał Grzegorzewi dziedzinę za sto
 21 grzywien, za jąż Grzegorz sześć[ą]dziesiąt natemieście
 zapłacił, ostateczne pieniądze na pewne roki ślubując zapłacić,
 a takż ten jisty Grzegorz przez cztery lata spokojnie
 24 a cicho, nie uczyniwszy zapłaty pełnej, dzirzał przereczoną
 dziedzinę i miał. Potem blizu końca czwartego lata ten
 to Grzegorz ostateczne pieniądze wydawa się dać i zapłacić
 27 Franciszkowi przedaw[s]cy, ale Franciszek kona i szuka, aby
 mógł rozsypać ten targ, gdyż przez tako wielki czas nie było
 się jemu wszystko z pełna stało zapłacenie. A tegodla my
 30 wykładamy i ustawi^(amy), dla cichego i spokojnego dzirżenia
 przez trzy lata imianego i przez trzy miesiące, przereczone
 *niestanie wiekuistą twardość imieć, przekażając
 33 tako wielkiego czasu milczeniem i dawnością.

O dawności nieupominania pożyczania alibo wzajmu

Franciscus Gregorio. Franciszek Grzegorzewi pożyczyl dwadzieścia
 36 ćwirtni pszenice, jichże częściej upomieniony
 nie otdał. Grzegorz pytał jest Franciszka, kiedy jemu przereczoną
 pszenicę pożyczyl. Odpowiedział: Cztery lata minęła
 39 temu być. My Franciszkowi włożyliśmy milczenie dla
 zbieżenia tako wielkiego czasu. **O pamiętnem**

10: *(iże)*: uzupełniono wg łac. respondit, quod. — **29:** *ustawi^(amy)*: kopista opuścił końcowe litery wyrazu wraz z końcówką 1. pl. praes., łac. declaramus et statuimus; — *dla cichego i spokojnego dzirżenia*: łac. propter quietam et pacificam possessionem. — **31:** *niestanie*: bł., łac. venditionem.

Licet pro redimenda. Jakokole prze odkupienie ubogich gabania dawno płaca, rzeczona pospolicie trzynaćcie albo przysąd, jeź obyczona jest sędzi, sądzącemu którą rzecz, być dana, byłyaby oddalona, podniesiona i zgaszona, gdyż ta jista płaca wymyślona okrasą *pod* jinszym jimieniem, jeź rzeczono pamiętne, uznana jest być otnowiona, jaż widzi się przewyszszać przerzeczoną płacą, a przeto przy tem rowność włożyć żądając ustawilismy, aby w rzeczach dziedzinych albo w przytaczach w tako wielgich sędzia dla rzeczonej płacej przysąd dalej czterzech groszy nie śmiał wyciągać ani wziąć, a we mpniejszych rzeczach tylko a nie więcej jeno dwa grosza wyciągnięcia moc imiej. **O sądziech** Quamvis negotia. Jakokole rzeczy umorzene a dokonane przeciwko przyrodzeniu trudno mają być otmieniony, a wszakoż nalazują się niejeni, jż okrasami wymyślonymi miartwe a dokonane rzeczy robią się wzdruszyć, to jest iż jakokole niekatora bracia miedzy sobą albo siostry z bratem byliby w jimieniu oóczyznem ot siebie rozłączeni i rozdzieleni, a wszakoż gdy się przygodzi, iż niekatory s nich w rzeczy dziedzinyj weźmie przeciwko sobie skazanie konieczne, potem drugi s nich przystąpiw ku obliczności sędziego wywodzi się wzgardzonym a ku tej to rzeczy jako tego, jegoż się tykało, być nie wezwanego, żądając tegodla spisać to skazanie i otmienić, a takōż takie skazanie przez taką prośbę obyko być wzłomiono, tegodla my ch(c)ąc, aby w takich rzeczach pewny koniec imian, ustawiamy, aby gdzie bracia albo siostra z bratem są ot siebie w jimieniu oóczyznem rozdzieleni, przygodzi-li się jenemu s nich w dziedzinyj rzeczy przeciwko sobie skazanie sądowe wziąć, drugiemu s nich potem owszejki *zapow(iedzia)na* bądź moc poćwirdzania albo naganienia takie skazanie, ale o część dziedziny tylko k niemu słuszającą ruszyć rzecz w prawie pełną [tylko] (ma) mieć moc. Paknięli tacy bracia albo brat z siostrą nie byliby w jimieniu oóczyznem miedzy sobą rozdzieleni a ot siebie rozłączeni, będąli jilko k latom dostatecznych lat albo sprawnego wieku a mając pełną roztropność, chcemy, aby na dziedziny, o którą się skarga dzieje albo ruszona być w nadzieji jest, przez służebnika, jako w jinszem ustawieniu wykłada się, rok pozwania przez wywołanie jawnie był wzjawion pozywając, iż byliby kto, jen by miał albo mógł mieć ktore prawo

21–22: *wywodzi się wzgardzonym...* *wezwanego:* niezręczny przekład, łac. allegat se contemptum et ad eandem quaestionem tamquam illum, cuius intererat, non vocatum. — **30:** *zapow(iedzia)na:* kopista opuścił część liter ze środka wyrazu, łac. interdicta. — **32:** *pełną [tylko] (ma) mieć moc:* poprawiono wg łac. movendi quaestionem plenam habeat facultatem, war. potestatem.

w dziedzinie alibo ku dziedzinie rzeczonej, alibo się jego rzeczy w
tem kakole dotknęłoby, aby dnia tedy naznamionanego przyszedł
3 a stał ku ukazaniu a bronieniu prawa swego. Jinako acz po takim
pozwie tego, jegoż się rzecz tykała, nie stojąc, skazanie dokonawające
o tę to dziedzinę wyrzekniono będzie, każdemu

6 potem przydącemu a chcącemu to jiste skazanie łąjąc, naganić
a wzdruszyć alibo otnowić bądź moc zapowiedziana. Ale
takie to skazanie ustawiamy wiekujistą mocność imieć

9 i odzirzeć. **O uszkodzeniu**

Nagod villanus. Nagod wieśnica położył skargę przeciwko
sąsiadom swoim, kako gdyż koń czasu nocnego był jemu
12 ukradzion, ten to Nagod s nastojnością upomionął a prosił tych
to swoich sąsiadów wieśnic, aby śladem tego to złodzieja
ku zasię nabyciu tego to konia gonić jemu pomogli, ale
15 wieśnice pościgać złodzieja otmowili są, a takóž Nagod
przerzeczonego konia stracił. My takie w takiej przytczy wykładamy
przerzeczone wieśnice ku zapłaceniu przerzeczonego

18 konia przerzeczonemu Nagodowi być skazane. **O szkodzie danej**

Nicolaus. Mikołaj położył skargę o Macieju, iż jakole konia
zdrowego jemu na pewną drogę jako przyjacielowi był pożyczyl,
21 a szakoż ten to Maciej tego istygo konia jemu wrocil chromeo.
Maciej odpowiedział dobrą wiarą tego to konia jako

włostnego się chować i na niem jeździć ni wie, skąd jemu
24 uraz przyszedł. A my w takiej przytczy wykładamy przerzeczonego
konia przez dwie niedzieli spokojnie a przez robienia Maciejowi
chować; již koń *on przez czas przerzeczony nie wzmożeli,
27 tedy o tego konia, jako będzie moc, przyjacielski się sjednać ma.

O szkodzie popasienia. Ut quilibet. Aby każdy bliższego
swego przez uszkodzenia pilen był schować, ustawiamy, gdyby
30 kto nasienia świerzepicami, końmi alibo ktorymkole bydłem
wielkim popasł, aby za każde klusię alibo skocię kwartę pieniędzy
cirzpiącemu szkodę ten, czyje by były świerzepice, konie albo
33 skot, zapłacić miał. Item ad evitandum. Też ku wiarowaniu
wszego swarzenia alibo cetania ustawilismy, aby do bliższego kastellanijej
alibo grodstwa dworu, lubo bądź krolewski, lubo ktoregole
36 sędziej, ty to świerzepice cirzpiący szkodę dopędzenia
moc imiał, le tako, iż też pode świadecztwem sąsiedzskim
w domu włostnem szkodę cirzpiący przez noc, gdyby daleko
39 był dwor, chować może, ale za jutra do nabliszego dworu grodstwa
świerzepice alibo bydło przerzeczone ima dopędzić.

9: *O uszkodzeniu*: nie ma odpowiadającego tekstowi polskiemu tytułu łac., wg H o uszkodzeniu, tj. de damno dato. — 26: *on*: niejasne, łac. qui equus.

Dawność ukazowania na rany rok

- Petrus conquaestus. Piotr skarżył jest, iż Jan cztery palce w ręce
 3 jemu mieczem uciął, jegoż Jan się uczynić zaprzął. Ale
 iże ten to Piotr za to palców ucięcie po roku minęłam dosyćuczynienia
 6 żądał, my także w takiej przytczy tego to Piotra
 samotrzecia skazalismy przysiąc, jako przerzeczone czterzech palców
 ucięcie miał ot Jana. **O rzecz(y) przeszłej skazanim**
 Petrus agebat. Piotr żałował przeciwko Janowi sędzi, iże w
 9 rzeczy, jaż przed nim miał, niesprawiedliwe a nierownie
 skazanie przeciwko jemu jawno wydał a ot tego skazania, kiedy
 12 je uczynił, tego to sędzi nie naganil. My także skazanie sędziej,
 jeż nie było ktorem odwołanim abo naganieniem zawieszono,
 wykładamy poszle być w rzecz osądzoną, przerzeczonego
 Piotra w winie przerzeczonej a winowatej skazując, sędziam
 15 jindzie wyrzeknionej. **O temże**
 Falco. (Falek) o dziedzinę żałował przeciwko Hermanowi, ale Herman
 obłożywszy długiego czasu dawność jest ją, jako miał, doświadczył
 18 i sędzia tego to Hermana ot tego gabania prozno uczynił
 włożyw milczenie Falkowi. Potem przydę Mikołaj, młodszy
 brat Falkow, wzdruszył a wznowił tę to żalobę. My chcąc
 21 koniec kłopotom włożyć objaśnilismy tego to Mikołaja,
 brata młodszego przerzeczonego Fałka, nie mieć być słuchanego
 a skazanie sędzino rzeklismy poszle być w rzecz osądzoną.
 24 Franciscus. Franciszek, Falek i Herman, trzech bracia mając
 jeden młyn, Herman, trzeci brat, o niektore młyn[na]rzowy
 dowinienia przed sędzią danym alibo obranym, obyczajem
 27 dobrym rzezonego młynarza sędzić przykazał. Potem
 Falek, drugi brat, przydąc skarży na Hermana, iżby jego
 młynarza sądził i skazał. My także bacząc, iż słusza każdemu
 30 sprawnie pościgać swej krzywdy, wykładamy przerzeczonego
 Hermana sprawiedliwie a dobrze sędzić młynarza przerzeczonego.
O puścinach. Abusiva. Przewrotnym obyczajem znać
 33 było chowano, iż kiedy ktorzy kmiecie z tego świata, żywota,
 przez płodu schodzą, jich wszystko imienie ruszające i
 nieruszające, puścina rzezone, obykli są obłapiać sobie
 36 panowie. Stąd my ten to przewrotny obyczaj ganiąc ustawiamy,
 aby z jimienia tych to umierających, acz tyle
 w niem będzie naleziono, kielich za półtory grzywny, jen
 39 by dan cyrekwi parochijnej, sprawion był, a ostatek jimienia
 ku bliższym przyrodzonym alibo rodzicom przestanim wszego przekazu
 spa(š)ć ima.

7: *O rzecz(y)*: kopista opuścił końcówkę l. sg. koniecznego po przyimku *o*. — **6:** *(Falek)*: kopista opuścił podmiot.

O mężobojstwie. Licet antiquitus. Jakokoli
 z starości było dzirżano, iż kmieć drugiego kmiecia zabijając,
 3 zapłaciw trzy grzywny groszow od winy mężobojstwa praw
 bywał, a wszakoż taka płaca nie czyniła dosyć ku powinnemu skaraniu.
 Tegodla my ustawiamy, aby kmieć zabijając kmiecia
 6 za winę mężobojstwa kastellaniji, to jest państwu, w tkorem mężobojstwo
 uczynił, alibo temu, komu prawo skaże, cztery grzywny,
 a przyrodzonym alibo przyjacielom bliższym sześć grzywien
 9 zapłacił. Jiż mężobojca nie będzili w zapłaceniu, to jest
 nie będzili moc zapłacić, ufacon będąc męką główną
 ma być skaran.
 12 Item si plures. Też acz wiele jich, abo [cz]trzej abo czterzej, s mężobojstwa
 czyjego byliby obwinieni, jakokole z stara dawna przez
 poprzysiężenie winiącego wszystka wina mężobojstwa mszczona
 15 bywała, a wszakoż my taką przysięgę wściągając ustawiamy,
 aby jeden tylko przez poprzysiężenie sąprzowo o mężobojstwo
 był skaran i skazan, ale towarzysze tego to obwinionego s mężobojstwa
 18 i s ran przez dobre a podobne świadki mają się
 wywieść a nie wywiadali się, tedy mają być karani.
 Item quacumque morte. Też którąkole śmiercią przygodną
 21 a niedominalą przygodzi się komu z tego żywota syć, jako
 to z drzewa spadwszy abo *w* wodzie utonawszy, abo którymkole
 jinszym obyczajem, ustawiamy, aby o takiego czleka tako zszłego
 24 nijena skarga nie byłaby ruszana. Paragraphus. Item dum ignoratur.
 też gdy nie wiedzieć kto mężobojstwo uczynił, ustawiamy,
 aby grodzstwo o to nie ruszało ktorej skargi, ale przyrodzeni
 27 a bliszy winn(e)go nalazwszy, rzecz, kiedy mogą a moc będą,
 pościgać mają podług ułożenia prawnego. Paragraphus. Et ut violenta.
 Aby *gwałtowna śmiałość powściągniona, ustawiamy, iż gdy
 30 ślachcic rownego sobie ślachcica zabije, aby za głowę sześćdziesiąt,
 za ucięcie ktoregole zstawu alibo członku trzydzieści,
 a za prostą renę pięćnaście grzywien zapłacić powinien był.
 33 Laurentius. Wawrzyniec skarży
 na Marcina, iż macierz jemu zabił. Odpowiedział Marcin,
 iż Wawrzyniec nie był z prawego łoża abo s małżeństwa
 36 porodzony, przeto iż ji mienił być synem powłoczniej niewiasty.
 My w takiej przytczy i rownej jej skazujemy
 głowę macierzą Wawrzyńcowi być zapłaconą i odz(i)rżoną.
 39 Sunt nonnulli. Jest jich wi(e)le, jiż przez głupłość pokarm
 długiego czasu krotkiej godziny strawiwszy, bierzają sobie

29: *gwałtowna:* zob. łac. violentorum, war. violenta.

- prz(y)czynę procz włostnych stron mięszkania a tako się powłaczając
 cudzego drapić się nie boją. A tegodla tacy ot kaźdej
 3 przyczyny zbiegania aby bojaźnią męki byliby otciażnieni,
 ustawiamy, aby tako zbiegający a drapieżstwa czyniący wszego
 jimienia jich, cso by je mieli, tym to uczynkiem byli pozbawieni.
 6 A przygodziłoby się takie zbiegi a powłoczce naszej łasce
 nawrócić, chcemy wźdy, aby miedzy swymi rownymi jako
 przezeczciwi imiani.
 9 Consuetudine. Obyczajem złościwym służebnikow dz(i)rżano
 było, iż gdy kogo na drodze zabitego naleźli, szaty, w jich był
 zabit, prawem jich, csoż oni krwawione mianują, s niego
 12 złupiali. A gdyż unędzonym nie ma być przydano unęczenie,
 tym to służebnikom na potem zapowiedamy ktorychkole zabitych
 obłupiać alibo zwłoczyć, ale tylko w jenem groszu dosyc
 15 mają mieć za robotę, jenże jim dać kaźemy przez tego,
 jen je do ktorego zabitego obrządził przywabić, aliz o to mężobojstwo
 rzecz owszejki będzie dokonana.
 18 **O prawie, w ktorem kto powiedziec ima sprawnie. Pokłada też
 dwa członki polskiego prawa**
 Cum actor. Gdyż powod powiatu samprzowego zewszędy ma
 21 naśladować, chcemy, aby acz kto w sądzie niemieckiego prawa
 przeciwko ⟨sąprzewi⟩ swą wiodł alibo położył żalobę, sampierz tam
 jiste o drugą rzecz takąż alibo równą w rozprzą żalować nie
 24 będzie *moc, ale swą sporę abo rzecz przed sędzią podobnym,
 gdy będzie chciał, pościgać będzie.
O pożeżcach pirwy członek polski
 27 Ex lege imperiali. Z prawa cesarskiego jasną światłością
 nam świadomo jest, iż zażeżce i pożeżce domow, gumien
 abo ktoregole dobra śmiercią ukrutną a niemilościwą
 30 mają być męczeni, iż będąc należieni, by też do cyrekwie
 uciekli, pomocy nijenej z tego otrzymać nie mają dla
 potępionego grzechu ukrutności. Obykli są tacy wszyscy,
 33 aby ręku zwiarowali się sprawiedliwości chcących je męczyć,
 częstokroć w mieściech i we wsiach niemieckich przebywać,
 aby żaloby przeciwko jim położonej otbyli przez
 36 obronę niemieckiego prawa, a takōż częstokroć takich
 złośtnikow grzechy ostają nie pomszczone. Tegodla s naszych
 rycerzow niższej rady ustawiamy, aby obwinieni z grzechu
 39 zażżenia abo pożżenia też należieni w we wsiach abo w mieściech
 niemieckich z prawa jich ciążnieni byli a w prawie

6: *przygodziłoby się*: poprawiono zgodnie z łac. si contingit. — 22: *przeciwko ⟨sąprzewi⟩*: uzupełniono zgodnie z łac. contra reum. — 24: *aby... będzie moc*: tak w tekście, bł. praes. *będzie moc* zam. praet. *mogł* po spójniku *by*. — 38: *niższej rady*: łac. basso concilio; przejście *ni-* w *mi-* poświadczają dla XV w. inne przykłady w Sstp.

polskiem, ale przed sędzią podobnym, powinni *będa odpowiedzieć,
 3 skazani być i mszczeni męką podobną podług wielkości grzechu
 a jego doświ(a)dczenia.

O usilstwie wtory członek polski

Re vera. Zaprawdę nie tylko ot złego, ale i ot każdego podobieństwa

6 złego każdemu potrzebno jest się wzdziżyć żywącemu

pod prawem, przez jeź wściągniona by złych śmiałość, aby

9 sprawiedliwych niewinność przezpieczna była. Owa niektorzy,

ku smrodności ciało swoje częstokroć pociągając a łaskliwy

12 żywot wiodąc, Boga się nie bojąc ani czasnej męki się lękając,

dziewice dziewstwa zbawiają a niewiasty gwałtem pokalają,

15 a kiedy ugabani ot nich bywają, tedy cześnie prawem niemieckim

chcą się bronić, aby łącniej dwinionego grzechu

18 rzeczy otbyli. Widziało się naszym ślachcicom w wiecu wielgiem,

15 csoż i my ustawiamy wiekuiście dziżyć, aby tacy usilnicy

dzewic alibo niewiast, aczby zawołały wrychle, prawem

18 polskim przed sędzią podobnym powinni byli odpowiedzieć

i być pomszczeni podług grzechu podobności. **O temże**

Cum secundum. Gdyż podług oćcow świętych skazania prawo

skazuje ty stracić moc przywileja, jż nie pożywiają

21 w niem pożyczonej sobie mocy, wiele jest naszych ślachciców

prawo niemieckie mając w wielu jich wsiach s naszej abo s naszych

24 przodków łaski jim uczynionej, a wszakoż prawo niemieckie

opuściwszy tylko podług prawa polskiego się [p]r(z)ądzą

w rzeczach niektorych. Ustawiamy, iż gdyby ktore wsi nie pożywały

27 prawa niemieckiego, dalej przez prawo niemieckie

przeciwno sobie żalującym nie będą się moc otejmować.

Przeto chcemy, aby gdzie grzech zstał się, onym prawem, ktorego

ona wieś pożywałaby, *ma być sądzon alibo dokonan.

30 **O przywilejoch a twardości jich.** Statuimus. Ustawiamy

też, gdy kto przeciwko swemu przywilejowi w kakiejkole

33 rzeczy pozwan będzie a ukazując swój przywilej w sądzie straci

ot niego kopę, acz ten powod pożywający przez sędzie przykazany

nie będzie chcieć przysiąc, jako nie wiedział (sąprza) być przywilejowanego

a przywilej mieć, tedy powinien będzie wrocić

36 ten to powod samprzowi tę kopę. Ale jinako być chcemy,

gdyby przysiągł się nie wiedzieć samprza być przywilej(o)wanego

alibo przywilej mającego. **O kmieciach, kile jich może wynić**

39 **ze wsi.** Cum ex seperatione. Gdyż s rozłączenia poddanych

jimienie panow częstokroć opuściewa nie jiną przyczyną

1: *aby... będą*: tak w tekście, bł. *będą* zam. *byli* po spójniku *by*. — 12: *cześnie*: poprawiono zgodnie z łac. *in recenti*. — 14: *w wiecu*: poprawiono bł. kopisty zgodnie z rekcją przyimka *w*, łac. *in colloquio generali*.

— 19: *prawo skazuje*: poprawiono wg łac. *ius decernat*. — 24: *[p]r(z)ądzą*: zniekształcony przez kopistę wyraz poprawiono za tekstem łac. *se regunt*. — 29: *aby... ma*: tak w tekście, bł. *praes. ma* zam. *praet. miał* po spójniku *by*.

— 34: *(sąprza)*: uzupełniono za łac. *se nescivisse reum fuisse privilegium*.

3 podobliwą, na to doradzając widziało się naszym rycerzom tej
 szkodzie nieleniwo się przeciwić. A przeto naszą wolą jest ustawiono,
 6 aby nie więcej kmieci albo przebywaczow s jenej wsi
 pospołu mogło do drugżej wsi wynić, niżli jeden abo dwa, procz
 9 wolej pana honej wsi, w jej bydłą, niżli w tych przytaczach niżej
 12 popisanych: **pirwa**, kiedy pan wsi gwałtem osili dziewczkę abo
 żonę swego kmiecia; **wtora**, kiedy o dwinienie albo winę dziedzicowę
 tam jiste wieśnice jich jimienia byliby słupieni, pociądzani
 15 albo sjimani; **trzecia**, kiedy klną kmiecie o winę swego pana.
 W tych przytaczach nie tylko dwa, trzej albo czterzej kmiecie wynić
 mogą, ale i wszyscy tam przebywający otyć mogą, gdzie
 18 jim będzie lubo. **O tych, co nie mają lat**
 Simili(t)er. Takież dzieciom do dwunaćcie lat wychowanym gdy
 czasu młodości przez kogokole krzywda jim była uczyniona
 21 albo oću jich tedy umarłemu, mogą ho on gwałt uczyniony,
 o który czynić nie mogły prze niedostatek lat, pościgać, ani
 24 przeciwo jim gabającego abo krzywdzącego dla dawności wymowienie
 może być obłożono, alizby już po leciech w nich dokonanych
 a w czas podobny czynić zamieszkały o krzywdy jim niegdy uczynione,
 27 tedy zawadzi jim obrzeczenie dawności prze zmuđę przerwczoną.
Ślachatnych pomoc. Ut viri famosi. Aby mężewie sławętni
 a sprawiedliwie przysięgający niektorą osobną czią u nas
 30 między jinszymi naszymi wiernymi byli pocieszeni, ustawiamy
 s naszych rycerzow wolej, iż gdyby który rycerz abo który jinszy
 33 mąż ślachatny, jemuż ktora wina złodziejska nigdy nie była w sądzie
 ruszona, z grzecha złodziejskiego albo łotrowskiego był obwinion,
 36 słuszne bądź jemu dla dobrego domp[m]nimania o niem u sąsiadow
 imianego włostną przysięgą ot takiego obwinienia się oczyścić.
O głupiem braniu rzeczy cudzych. Aegidius. Jidzik położył
 39 skargę, kako gdy na drodze był usnął, Fałek nadydę wziął jemu
 tako śpiącemu miecz i tobołę, w jejże były trzy skoćce groszow,
 a aczkole jemu miecz i tobołę wrocil, ale trzech skoćcow jemu
 nie wrocil, sobie je w użytek mając. Ale Fałek jakokole o tobołę
 i o miecz się wyznał i to wrocil był, a wszakoż trzech skot zaprzął.
 A my bacząc, iżby nikt nie miał cudzych rzeczy brać przez
 36 dzięki pana jich, przerwczonego Idzika w takiej przytczy skazalismy
 być ku przysiędze dopuszczzonego. **O ukąszeniu psiem**
 Item Aegidius. Też Idzik skarżył jest, iż pies Fałkow z potuknienia
 39 albo poszczwania jego tako ji uranił albo uraził i ujadł,
 iże s onego ukąszenia ukazował i mienił się chramać. Fałek

potukania albo poszczwania psa zaprzął. Ale iż Idzik tego nie mógł
doświadczyć, my w takim przygodzeniu wykładamy, iż Fałko przez
3 wlośną przysięgę ma się wywieść. **O przyczynie uranienia**
Querelam. Skargę położył Idzik przeciwko Fałkowi, iż gdy wieczor
w domu jego zastała się była swada, Fałek przyszedw świecę zgasił.
6 Jaż gdy była zgasła, Idzik nie wie ani wiedzieć może, przez kogo w onej
zwadzie był urenion. Ale Fałek jakokole świece zagaszenie
wyznał, ale się Idzika uranić zaprzął. A my o to przerzeczonego Idzika
9 powoda przysięgę wzięwszy, iż *⟨w⟩* przerzeczonem zgaszeniu świece
nie wie, przez kogo by był urenion, prze(rze)czonego Fałka, jen świece
zgasząc ranie dał przyczynę, w raniesmy usądzili być skazanego.
12 **Gdy cso zginie we czrzedzie.** Praeterea. Mimo to na wieśnego
pastyrza położył Idzik, iż owcę do czrrody wpędzoną a strzeżeniu
pastyrzowemu poleconą, se czrrody nie miał zasię tej to owce.
15 Ale pastyrz mienił się tę to owcę pospołu z drugimi do wsi
przypędzić. My także w przygodzie takiej skazalismy pastyrzowi
przysiąc, jako owcę do wsi przypędził. **O kostkach**
18 Ut noxius. Aby szkodna jigra kostek odrzucona była, przez
jaż częstokroć sprawiedliwi oćowie winą synow s jimienia
bywają pędzeni a przywiedzeni przez dosłużenie jich ku
21 wielgiemu ubożstwu, ustawiamy, iż gdyby czyj syn, obojga porodziciela
zdrowa będąc, przejigrałby niekakich pieniędzy wielkość,
przerzeczonego jigracza porodziciele nie będą winowaci
24 temu objigraczewi za jich syna ku dosyćuczynieniu alibo zapłaceniu
pieniędzy przejigranych. A także mowimy o Żydziech, gdyby
pożyczyli pieniędzy takiemu synowi, porodzicielmi jego będącymi
27 jeszcze zdrowymi, pożyczenie nie ma być ważno ani ku ktoremu
dosyćuczynieniu Żydom rzeczeni porodziciele mają być
przypędzeni. Takie też mowimy o każdym targu uczynionem
30 z synem, aby nie był ważen, gdyż jest w oćowej mocy *⟨...⟩* abo panowania
ktorej rzeczy, ani podania ktorego jimienia. **O temże**
Ad praecludendum. Ku zatworzeniu jigraczom kostek złościwej
33 chytrości, jż obykli pijane a ku gniewa poruszeniu niefortuną
jigry przywiedzione na brog alibo na pożyczki jigrając
z pieniędzy, z koni, a niegdy i z dziedzin obłupić, kłopotać a szkodliwie
36 oddalić, jż tako obigrani a ku ubożstwu przywiedzeni
częstokroć w grzechy gorsze upadają, prze ktore pomsta sądowa
podług jich dwinienia przez nas obykła na takie być
39 podniesiona, a przeto na uwiarowanie tego złego, aby też
naszy ślachcicy jimieniem oplwitując, na rycerstwo się

9: *⟨w⟩* *przerzeczonem zgaszeniu*: kopista opuścił przyimek, łac. in praedicta extinctione. — **30:** *⟨...⟩*: kopista opuścił fragment tekstu, łac. cum sit in paterna potestate constitutus, propter quod non habet alicuius dominium rei.

wydawszy, ku obronie krolewstwa mocniej czujni byli, ustawiamy,
 aby nijeden ottychmiast ziemienin nasz z cudzoziemcem ktoregokole
 3 stadła w naszym krolewstwie kostek nie jigrał na pożyczki
 alibo na brog, jano tylko za pieniądze gotowe. Paknieliby kto
 przeciwko temu ustawieniu niedbale uczynił, tym prawem
 6 nieważno bądź pozyskanie, ani ku której zapłacie alibo dosyćuczynieniu
 przekonany powinien będzie przekonawcy, ani rękojmia
 dany przekonawcy będzie moc być za dług upominan.
 9 Paknieliby kto przeciwko temu przyszedw ustawieniu, po
 tem ustawieniu swego dłużebnika alibo jego rękojmią (o) pieniądze
 tako pozyskane przykro upominał alibo skaradyimi
 12 słowy przeklinał, ilkokroć by przeklinał alibo lajał o dług
 przerzeczony, tylkokroć jemu za sromotę winę, jaż rzeczona
 pięćnadzieścia, zapłacić ma a naszemu sądu mimo to
 15 takąż winę pięćnadzieścia zapłacić. **O jidących na wojnę**
 Expedit rei publicae. Użyteczno jest pospolitemu dobremu,
 aby poddani naszy spokojnie żyli a aby nikomu szkodzili, a
 18 we cnotach się posilali. Niektorzy opuszczając to, jako
 prawa przestępce, gdy przez ziemie swoje jidą na wojnę,
 jakoby nieprzyjaciele ruszając się, szkody wielkie ubożstwu, też
 21 większe niżli nieprzyjacielom, zadawać nie opuszczają, przez
 jeż ziemie nasze barzo opuściewają. Chcąc takie tej szkodzie
 potrzebną pomoc opatrzeć ustawiamy, aby, jilkokroć na wojnę
 24 przez ziemie nasze ście będzie, nijeden w wsi stanow nie
 *czyni, ale na polu, ani drapieżstwa w koniech, w drobie, w bydle
 abo w jinszych (rzeczach) się nie dopuszczaj, ale tylko pokarm umierny wziąć
 27 ma swoim koniem a stany z drew czynić narąbionych
 abo wziętych w lesiech, ab(o) w chrościech, nie godzących się ku budowaniu,
 aby tako przez to budowania cała ostała i na potem
 30 mogła być budowana. Paknieliby kto *jako przezumpny* tego ustawienia
 przestępca przeciwno uczynił, tedy panu
 onej wsi alibo komu szkoda się stała, zapłacić ma podług
 33 jego przysięgi o rzeczy tak wzięte uczynionej z winą pięćnadzieścia,
 a nadto wždy jinsza takąż wina za przestąpienie
 ustawienia nam się dostać ma. **O dzialech synow z oćcy**
 36 **swoimi.** Ex communi usu. Z obyczaju pospolitego w krolewstwie
 naszym trzymają, iż gdy umrze mać, wszego
 imienia dzieci (ot) oćca jich bierzą połowicę a przeto częstokroć
 39 przygadza się jimłaty młodymi (w) część(i) utracić jimienie
 ot oćca wzięte, a potem prze niewdzięczność

10: (o) *pieniądze*: kopista opuścił przyimek, łac. pro pecunia. — **25:** *aby... czyni*: tak w tekście, bl. praes. *czyni* zam. praet. po spójniku *by*, łac. ut faciat. — **26:** *w jinszych (rzeczach)*: uzupełniono za tekstem łac. in aliis rebus. — **38:** (ot) *oćca*: uzupełniono zgodnie z łac. a patre ipsorum tollunt medietatem. — **39:** (w) *część(i) utracić jimienie*: uzupełniono za łac. in parte amittere bona.

oócu uczynioną jim przez oóca nie pomagać ku ubożstwu
 schodzącym, a takóž z takiego otdzielenia strona oboja czuje
 3 nieużytek i otnosi. Widziało się jest nam i naszej ślachcie,
 aby gdy macierz umrze, synowie nie prosili jimienia, przychodzącego
 z strony oócowej, ktorej części ot oóca pirzwej,
 6 niźli wtorą swadźbę ślubi, to jest żonę pojmie, niźliby
 tedy jako swej poczciwości rozproszca jimienie a dziedziny
 ony pospolite źle rozpraszał. **O tych, jiź złodziejstwa, zbojstwa**
 9 **alibo jine krzywdy uczyniwsz(y), są zbiegli z krolewstwa a potem**
łaskę wrocenia naleźli

Saepius contingit. Częstokroć się przygadza, iż niektorzy
 12 z ślachatnego rodu pochodząc jako strawce swej czci
 i sławętności, złodziejstwa abo łotrowstwa poczyniwszy, bywają
 zbiegi krolewstwa naszego dobrowolną jich wołą, a
 15 takóž przyczynę mając więcej złego czynić się nie lękają,
 za jeź wpadają w gniew naszej mirziączki. Potem żałością
 przywiedzeni z dopuszczonych złodziejstw i jinszych
 18 uczynkow łaski p(r)osić obykli, a takóž naszej miłości znowu
 bywają naprawieni. Chcemy, aby aczkole nasz gniew jest
 jim odpuszczon i pomsta, ale wźdy za kradziejstwa i szkody
 21 uczynione powinni [mają] *być prawem odpowiedzieć i dosyć
 uczynić podług skazania przez sędzią poleconego. A mimo
 to wźdy przezeczciwego takiego mmimamy ani jinszym
 24 ślachcicom, (jiź) nigdy zbiegmi nie byli, w sławętności a w
 powyszszenu czci tacy mogą być przyrownani. **O temże**
 Statuimus illud. Też ustawiamy i mowimy onego być przezeczciwego,
 27 jiź tajempnie złobiąc przebywaczom krolewstwa
 naszego złodzieje a zbiegi chowa a dzieli s nimi podrapiene
 a źle nabyte rzeczy. Tacy nie będą się moc mowić
 30 dobrymi, gdyż są nierowni dobrym mężom dompnimani.
O lifie żydowskiej. Cum in usurarum. Gdyż
 w lifnej przepaści jest nienasycona żądza, niektorzy
 33 wyciąganiu pieniędzy końca nie kładąc, łakomie z uciążeniem
 *szkod wyciągają pieniądze, sromoty w oczu nie mając,
 tegodla ustawiła naszym rycerzow moc, aby Żydowie, wiery
 36 naszej wierni nieprzyjaciele, chrześcijanom pieniędzy swych
 pożyczając nie więcej za każdy tydzień wziąć mieli, niźli
 tylko jenę kwartę, to jest półgroszek, z dziękowanim. A gdyby
 39 Żydowie, jiź przez nowe zdrady w lifę ot lify na zastawę
 pożyczają pieniądze, *ścirzpią prze dwie lecie swego dłużnika,

9: *uczyniwsz(y)*: zob. kom. do 15/26. — **21:** *aby... powinni [mają] być*: tak w tekście, *być* bł. praes. *byli* zam. praet. po spółniku *by*; przekład tego fragmentu zepsuty, poprawiono wg łac. *pro furtis et damnis viris iustis illatis tenebuntur iudicialiter respondere*. — **24:** *ślachcicom, (jiź)... byli*: uzupełniono opuszczony przez kopistę spółnik za łac. *nobilibus, qui... extiterunt*. — **34:** *szkod*: niejasne, brak łac. do tego fragmentu tekstu. — **40:** *gdyby... ścirzpią*: tak w tekście, bł. praes. *ścirzpią* zam. praet. po spółniku *by*, łac. *si... sustinuerint*.

o liłę przyrosłą i o jistny dług do sądu nie pozywając, tedy tym
to uczynkiem liłę przyrosłą dalej po dwu latu stracić mają
3 a tylko na jίσcinie a na lifie w przerzeczony czas już pompnożonej
mają dosyć mieć ani przez ten to list zastawny (mogą zastawcę) skut(ecz)nie
upominać, ani zastawca stać powinien bądź, ani jim dzirżec
6 swej zastawy[je] abo ślubu. **O dąb porąbiony**
Quidam de ipsorum. Niektorzy s jich śmiałości wiele mnimając
abo doufając wchodzą w lasy abo w gaje cudze przez
9 wolej pana jich a dęby wyrąbują lepsze, winy nijenej się naśladować
mnimając dla tego. Ustawiamy, iż gdyby kto dąb porąbił
w jimieniu drugiego przez panowej wole, jż się godzi na oś,
12 alibo s mniejszych dębow *lubo* jinszych drow woz *napelni, winę,
jaż rzeczona sietm grzywien, to jest pięć groszy przez dwu
kwartniku, temu zapłaci[ć], w czyjem jimieniu wyciał był. O tem
15 szyrzej przed niżej o ciąży, gdziesmy też to ustawili.

O ranach nocnych a o braniu cudzego żyta w nocy
Et licet. Jakokole duchownego prawa ustawienie szkodniki
18 rolne barzo w zawiści ima a wszakoż nienałompni
ot złego nie bywają otwabieni, aliż przydan będzie skręt na
szyje jich a czasnym karanim ukrutnie będą umęczeni. A przeto
21 ustawiamy, gdyby ktorego ślachcica, mieszczanina abo jinszego
człowieka prostego alibo służebnego, czeladnicy żyto w nocy
kniece alibo ktorychkole pobrali, słuszno bądź panu tego żyta
24 abo jego sługam, alibo przyjacielom, otejmować je, konie
bierzących [je] alibo jinsze rzeczy wolno sobie wziąć. Aczby kogo
tedy zabił, przez pomsty chcemy go przeminać, a pana tego,
27 s jegoż domu wyszli są tacy polni szkodnicy, w winy, rzeczone
pięćnadzieścia, skazujemy nam przepaść; a gdyby uraził, uranił
alibo zabił otejmacza żyta abo obrońcę, zapłaci reny urażonemu
30 abo głowę dzieciom abo przyjacielom s winami przepisanyimi,
to jest przod popisanymi. **O sromoceniu słowy czyjem**
Quoniam omnis. Iże wszystka szaradność słow a skarada
33 mowa ku swaru ludzi pobudzając, u csnotliwych ludzi
dostojnie ma być wiarowana, a jinako niżli bojażniq męki
niegdy drudzy ot takich przestają, przeto (chcemy), gdyby ktole
36 języku swego nie wściągając, acz ślachcic ślachcicowi,
rowny rownemu a czestnik czestnikowi łajałby, mieniąc
ji kurwim synem, acz tym natemieście nie otzowie alibo
39 nie zaprzy, cso mowił, ani doświadczy jego być takim,
jako ji obrzekł, za sromocenie tego, jegoż tako sesromocił,

4: ani... (mogą zastawcę) skut(ecz)nie upominać: uzupełniono za łac. neque... poterint obligantem effectualiter ammonere. — 12: s... dębow lubo jinszych drow: poprawiono zgodnie z łac. de... quercubus vel aliis ligaminibus; — gdyby... napelni: tak w tekście, bł. praes. napelni zam. praet. po spójniku by, łac. si... repleverit. — 14: zapłaci[ć]: poprawiono za łac. solvat. — 24: konie bierzących [je] alibo jinsze rzeczy: poprawiono za łac. equos recipientium vel alias res. — 35: (chcemy): uzupełniono za łac. volumus.

dla winy zapłaci sześćdziesiąt grzywien, jakoby ji zabił był. A także
mowimy, gdyby mać jego kurwą mianował a nie otezwał ani doświadczył,
3 cso mowił, w taką winę skazujemy ji być upadłym.

Alibo otzywając ma rzec tako: To, csośm mowił, sełgałem
jako pies. **O ranach ślachatnych od ślachcica zadanych**

6 <I>n percussionibus. Ślachcic ślachcicowi ranę zada-li do krwi wylania,
rany doświadczone jemu zapłaci z winą pięćnadzieścia.

O ranach kmiących. Ut poenarum. Aby win rozność a sprawne

9 rozdzielnie imiano, gdyby kmięć uranion z wylanim
krwie alibo gdy ji zbiją nieurządnie a usilnie, ze wszystkich win
za rany abo z bicie skazanych dwie części bołacemu a trzecią część
12 sądowi, gdzie się rzecz wodzi, dać przykazujemy. **O brackiem zabiciu**

Et licet. A jakole prawo tako Nowego jako Starego Zakonu bratogłowstwo
i jinsze ukrutne grzechy ciężko mści abo potępia,

15 a wszakoż niektorzy, jako nieprzyjaciele włostnej krwi i czi
zakonej pomsty mniej się bojąc bratogłowstwo czynią, brata,
siostrę alibo blizszego zabijają, aby s jego śmirci jimienia dziedzinnego
18 pozyskali, chcemy takie, aby sjąd zysk imięć żądali, stąd
szkodami byli unędzeni a pomszczeni, w czym zgrzeszyli. A przeto
wszystcy z krolewstwa a ślachcicy krolewstwa naszego bracią,
21 siostry i blizne przyrodzone zabijając, nie mające płodu alibo mające,
w dziedzinnem jimieniu nijenego przystępu nie odzirzą,

i owszem skazujemy je i jich syny zbawiamy wszej sprawnej takich
24 części dziedziny a w tem jimieniu alibo dziedzicach jinszy przyrodzeni
alibo dalszy w rodzaju odzirzą namiastność, a ony w obciążenie
grzechu jich a prze wielgość jego wszyscy bratogłowce

27 alibo oćcogłow[s]ce przezeczciwe skazujemy a niegodziętne ku
ktorej czci powyszszeni. **O szczepiach przy prowadzeniu kmiaci**

Statuimus. Ustawiamy, iż gdyby ktore szczepy wszczepione
30 a juże przyjęte wykopany, aczby też były włostne tegoż wykopacza,
połowicę tych to szczepow ostawić na ziemi lubo na siedlisku
każdy winowat bądź pod winą sześci grzywien. Paragraphus.

33 Też acz kto gwałtem płaszcz alibo którąkole jinszą rzecz włostną
swą mocą komukole prawa nie prosząc weźmie, z winą rzeczoną
sześć grzywien wrocić musi tak oddalone a gwałtem

36 rzeczy wzięte. Item cum aliquis. Ktokole orzęc a posiejąc role
czyje gwałtem, nasienia tych to rol pozbyć ma abo ostradać
ma z winą pięćnadzieścia. **O gwałcie**

39 Cum alicui. Kiedy komu cztery woły gwałtem wzięty będą a
o takim gwałcie świadectwo uczyni, chcemy, aby za taki

16: *zakonej pomsty*: poprawiono za łac. legis poenam. — 31: *ostawić*: poprawiono za łac. dimittere... teneatur.

gwałt ⟨i⟩ wołow i robot omieszkanie, za każdy tydzień cztery skońce
szkodę i krzywdę cirzpiącemu z winą pięćnadzieścia a sądowi
drugą pięćnadzieścia za winy dosyć uczynić był powinien.

O sienie abo o kopie gwałtem wziętej. Item cum pro curru. Też za woz
siana gwałtem wziętego trzy grosze s winą pięćnadzieścia
temu to krzywdę i szkodę cirzpiącemu a sądowi też pięćnadzieścia
zapłacić powinien ma być. Paragraphus. Też za kopę jarzyny
alibo oziminy skazalismy *jenę *ćwirtnią, gdy ją bierzą
na woz, tedy gwałt, ale gdy w brzemionach, złodziejstwo w tem
być wykładamy. A takżeż ku wzięciu siana to rozciągamy, to jest
rozumniejemy o wzięciu kopy siana. Paragraphus. Item pro una. Też za jenę
kopę ktoregole zarna wziętą winę sądowi trzy grzywny
a cirzpiącemu szkodę pięćnadzieścia. Paknieliby czasu nocnego
wzięta była, skazujemy być chąsbę. Paragraphus. Item famulus.
Też parobek, jż rzeczon po polsku gołomęka a po niemiecku
uschnacht, jen sąsiadowi pana swego uczyni którą szkodę abo
krzywdę, pan jego zań ma dosyć uczynić. Paragraphus. Też gdy ubogi człowiek
o gwałt bogatego pozywa, przeze świadki bogaty się ma
i musi wywieść, jinako podług gwałtu dostojności podobną
winą ma być skaran bogaty się nie oczyściw. **O naganieniu
skazania.** Cum aliquis. Kiedy kto nagani abo otzowie skazania
pana krakowskiego, cso rzeczon jest pospolicie narzeczenie
alibo naganienie, łupieże gronostajowe, to jest takie kozuchy,
ale panu sędomirskiemu a lublińskiemu łasiczne, a każdemu
województwie łasicze, sędziom krakowskiemu i sędomirskiemu
kunie, podsędkom lisie, podkomorzam po sześci
grzywien, komornikom tych wszystkich po sześci skot, sędziom
kastellańskim alibo pańskim po poł grzywny, każdemu
pisarzowi ziemskiemu łupieże lisie, jinszym kastellanom, sędomirskiego
a lubelskiego wyjąwszy, po sześci grzywnam przez
wszego przeciwanian a pirwey niżli do ktorego słuchania,
to jest sądu, przypuszczon będzie, dać i dosyć uczynić ma
i powinien bądź. **O płaceniu przeigrających się synow**
Filius nondum. Syn jeszcze nie oddzielony, będąc pod mocą
oćcowską, ani ot braciej rozdzielony alibo otdzielony,
acz gałki jigrząc alibo kostki alibo którąkole jiną jigrę
szkodną strojąc niecsa straci, także wszystko i każde
stracone chcemy i skazujemy, aby na jego część było policzono.
Mimo to skazując, aby *tacy *jigracze (...), aczby o pieniądze
alibo o konie, alibo o ktorekole rzeczy jinsze zyskane spolne

1: *gwałt ⟨i⟩ wołow*: uzupełniono za łac. pro... negligentia boum, war. pro... violentia et negligentia boum.
— 8: *jenę ćwirtnią*: zob. łac. in mensura, war. unam mensuram. — 39: *aby tacy jigracze (...)*: tekst zepsuty,
łac. quod sive in taxillis, sive in scacis vel alea, aut in quibuslibet aliis ludis lucrosis ipsis ludentibus ad
pecunias; dalej tekst łac. szerzej rzecz omawia niż pol., br. zgodności tłumaczenia, wygląda, jakby tłumacz
ten artykuł po prostu przerobił zamiast przetłumaczyć, zob. też dalszy ciąg artykułu na następnej s.

rękojmie ułożyli, o jich upominaniu i pozywaniu o to pamięć uczynili,
 mimo wszystko rękojemstwo alibo zastawę owszejki [gy]nijeno
 3 prawo *przerzeczonego *jigracza ma być jim nabyte, ale tylko wszystkie
 jigry mieć pożyczamy i chcemy dla krotofile a dla wesela
 [imieć] abo nauczania. **O ranach w jigrze przygodzących**
 6 Nicolaus. Mikołaj przeciwko Andrzejowi położył, iżby ji uranił.
 Andrzej wyznał się jest Mikołaja być uranić, ale rzeknąc, iż
 to uczynił niechcąc w jigrze a weseląc się jako towarzysz z towarzyszem
 9 a przyjaciel z przyjacielem. My usłyszawszy Andrzejowo wyznanie
 a bacząc, eż jigra nie miałyby się ściągnąć ku ktoremu
 urażeniu alibo urazu, tego to Andrzeja w takiej przytczy skazaliśmy
 12 Mikołajewi ku dosyćuczynieniu.
 Militi pro una. Włodyce za jenę renę alibo więcej
 jich ot kmiecia zadanych winę pięćdziesiąt zbitemu a sądowi
 15 drugą pięćdziesiąt; paknieli będzie kijowa a krwawa, tedy
 jako i za mieczową renę wykładamy dosyć być uczyniono. Ale
 gdy ślachcicowi zadana będzie, tedy sześćdziesiąt grzywien, ścirciałce
 18 abo skartabellowi trzydzieści grzywien, ślachcicowi uczynionemu
 z sołtysa (abo kmiecia) pięćnaście grzywien za głowę, ślachcie
 za renę dziesięć grzywien, ścirciałce pięć grzywien, sołtysowi
 21 abo kmieciowi uczynionemu ślachcicem trzy grzywny ustawiamy
 za rany być zapłacone.
 Nicolaus. Mikołaj pożyczył Maciejewi dziesięć grzywien, a za ty
 24 Wawrzyńca dał jemu rękojmią, a po kilka dni ten to Maciej
 dłużnik Mikołajowi pożyczcy procz Wawrzyńca rękojmie zapłacił
 ty pieniądze, jako winowat był. A gdy pojdzie temu czas przerzeczoney,
 27 Mikołaj pożyczca pozowie Wawrzyńca rękojmią o przerzeczone
 pieniądze ku prawu. Ale iż ten to w sądzie stojąc mienił
 przerzeczone pieniądze przez przerzeczonego Macieja dłużnika
 30 jįścistego były być zapłacone, my skazujemy w takiej przytczy,
 aby doświadczone było zapłacenie.
 Statuimus. Ustawiamy, aby gdy mąż umrze, żona przy dziedzinie
 33 i przy wienie, i przy wszej wyprawie a przyprawie w pieniądzoach,
 w pierłach, w drogiem kamieniu i w odzieniu będącem
 miała ostać, a ona kiedy umrze, tedy na dzieci, acz je będzie miała,
 36 przerzeczone wszystko ma spaść. Jaż niewiasta mając dzieci
 acz jinszego męża weźmie alibo wziąć będzie chciała, skazujemy,
 aby tylko na tyż dzieci wszystko jimienie oćczyzne z[e] pełna
 39 z drugą częścią jich dotykającą ktoregole dobra macierzystego,
 w ktorychkole rzeczach będącego, przez wszego przeciwienia spadło,

3: *prawo przerzeczonego jigracza*: niejasne, prawdopodobnie tekst zepsuty (zob. kom. do 50/39), łac. non obstante qualibet fideiussoria cautione seu obligatione, penitus nullum ius ex praedictis ludis sit acquisitum. — **19:** *z sołtysa (abo kmiecia)*: uzupełniono za łac. de sculteto vel cmethone. — **28:** *mienił... pieniądze... były być zapłacone*: niezręczny przekład łac. a.c.i.: asserebat... pecuniam... fuisse persolutum.

a ona s ostała drugą swego tego jimienia częścią męża sobie wieźmi podług swej wolej.

3 Item statuimus. Też ustawiamy, gdy niekatora panna mężu bywa oddawana, posag alibo danina pieniędzmi gotowymi oprawiony

dosyć czyni, kdy *przed* przyjaciołmi będzie dan, ale jimienie dziedzinne

6 *przed* krolewską wielmożnością ma być podano i naznamionano.

O gwałcie na gościńcu uczynionem. Martinus. Marcin skarży

na Mikołaja, iże w dzień targowy na jawnej drodze, to jest na gościńcu,

9 z toboły wziął mu ośm skot gwałtem, a Mikołaj odpowiedział,

iżby *ji* niepowinnie potwarzał, ani tych pieniędzy stracił, ani

mu wzięty są, chcąc się sześcią świadki z tego oczyścić. My także w takiej

12 przytczy skazujemy dwiemanaćcioma świadki dobrymi, a

nie mpniej, także oczyszczenie uczynić. **O nalezieniu rzeczy ktorej**

Item Martinus. Też Marcin położył przeciwko Mikołajowi, iż gdy

15 role włostne orał, bursa jemu upadła, w ktorej było ośm skot, a Mikołaj

nadszedw nalazł tę to bursę z tąż ośmią skot a upomienion

będąc o nie wrocić nie dbał. Ale Mikołaj zaprzął się przereczzonej

18 bursy należć ani pieniędzy imieć. My także w takiej przytczy przykazalismy

temu Mikołajowi przez włostną się przysięgę [się] oczyścić,

jako nie nalazł ani imiał pieniędzy przereczzonych. **Za drzewo owocne pokup.**

21 Statuimus. Ustawiamy, aby za każde drzewo owocne

alibo jabłeczne porąbione dwanaćcie groszy tylko z winą pięćnadzieścia

szkodę cizpiącemu zapłacono. **O wystawieniu sługi przeciw panu.**

24 Praeterea. Kiedy pan przeciwko włodarzewi alibo *ji*(n)szemu słudze

swemu o niektore rzeczy alibo krzywdy swe ma cso rzeczy, tedy

ten włodarz alibo sługa panu swemu nie dawając przysięgi ma się

27 sześcią świadki oczyścić. **O wojtowstwie, aby <pan> nie [był w] <miał> sobie**

rownego wojtem.

Cum officium. Gdyż urząd sołtyski zawždy

służeby jest a na wołą panow swoich stać albo czynić sprawnie

30 powinien jest, nie jest słusznie, aby więcsze a mocniejsze personsy

niżli panowie tych wsi w ktora sołtystwa byli przyjęci. Przeto

widziało się naszym rycerzom, aby nijeden ślachcic albo jiny ktorykole

33 oświecony kupić miał albo nabyć sobie sołtystwa w ktorej

wsi procz wolej pana onej wsi albo dzirżewce, albo patrona

jej, a kupienie alibo targ przeciwko temu ustawieniu *uczyniony*[m]

36 skazujemy być wzdruszony i prozny. **O dzieleniu przed przyjaciołmi a jego dawności**

Cum omnes. Gdyż wszego

roztyrku a niezgody jest macierz pospolitość, w jejże też

39 bracia alibo rodzeni będąc ku mirziącce alibo kłopotom niemalym

częstokroć się poruszają, jichże ku uwiarowaniu, aby ludzie

23: *zaplacono*: poprawiono wg łac. *exsolvantur*. — **27:** *O wojtowstwie... wojtem*: poprawiono wg sensu i treści artykułu. — **35:** *uczyniony*[m]: w tekście bł. przez atrakcję do *przeciwko temu ustawieniu*.

tacy nie wpadali we szkodę żywota obojogo, obykli są przeto wiera
 3 ludzi żyć a stać w włostnych domiech od[sz]dzielonych z części jimienia
 6 abo dziedzin, jeź jich się dotykają, uczyniwszy rozdzielnie
 9 między sobą pośrodując(y)mi przyjacielmi, acz kakole ku księdzu
 12 znajmość tego dzielenia nie będzie przywiedziona. Ale iże częstokroć
 15 przygadza się, iże s niektórych żywota robotnego a przyźrzenia
 18 dobrego ⟨...⟩ niedbali, zmudni a w roztropności rozpuszczeni domow
 21 swoich a jimienia dziedzinnego oprawiać nie dbający, domy
 24 oprawione alibo też naprawione a dziedziny ku użytkom przywiedzione
 27 prawem sobie chcą odzirzeć, bracią alibo przyjaciele
 30 jich ku sądom pociągając, a takoz każdy oćciec czeladny dotkniomy
 33 bojaźnią tą ot oprawienia jimienia wściąga się a ot
 36 domow też budowania. Przeto aby dobrze robiący a opiekadlni
 39 niektor[z]y użytek z tego wzięli a leniwe ot gnuśstwa a leniwestwa
 takie bychom otciaęnęli a wzbudzili, ustawiamy naszą
 mocą, aby ktorzykole bracia, abo przyjaciele przyrodzeni abo dalecy,
 [w] rodzaju obojga, ot siebie rozdzieleni a otdzieleni będąc a w
 tem dziale abo rozdzieleniu stali przez trzy lata i przez trzy miesiące
 w milczeniu, ku sądu nie pozywając, niżliby przyczyna
 sprawna była obrzeczona, prze którą by jim dawność nie szkodziła,
 ot żądania abo zyskowania części dziedziny brata swego
 abo przyjaciela przez dawność sprawną obłożoną tacy będą
 otdaleni i otbici. **Dawność o złodziejstwa**
 Cum furta. Gdyż złodziejstwa i łotrowstwa prze wielgość
 grzecha a prze żądanie alibo lękanie męki za grzech dopuszczony
 ułożonej, przez złościki a złościve ludzi niegdy a częstokroć
 skryta bywają, tako iż znajmość grzecha wkrotce
 nie może być wzjawiona ani doświadczona, a także drugdy
 złodziejstwa ostają nie pomszczona, a gdy przeciwko jim żaloba
 bywa położona, przez obrzeczenie letnej dawności chcą się
 obronić, na gańbę także grzecha tego ustawiamy, aby gdy kto
 o złodziejstwo alibo o łotrowstwo w sądzie *będzie obwinion,
 jestli s nim w jenej wsi abo osadzie, gdzie s nim słuca bożej służby,
 tedy obrzeczenie letnej dawności pochodzi, to jest ma moc,
 a ⟨ma⟩ mieśce przeciwko powodowi żalującymu o złodziejstwo.
 Paknięli powod a sąpierz są ot siebie daleko rozdni, tedy nie
 jinsza dawność obrzeczona powoda żalującego o złodziejstwo otpędza
 niż tylko trzechletna, a ma⟨ją⟩ dziwować swemu lenistwu
 [bo gdy] wszyscy gnuśni a leniwi, ⟨jiż⟩ w pościganiu swej szkody
 mało czuć są obykli. **O zawieszonych do lat roztropności, kiedy
 dawności mają pożywać**

1: *żywota obojogo*: zob. łac. vitae utriusque. — 4: *pośrodując(y)mi przyjacielmi*: uzupełniono i poprawiono za łac. amicis mediantibus. — 6: *s... przyźrzenia dobrego ⟨...⟩ niedbali*: kopista opuścił fragment tekstu, łac. ex procuratione domus reparatur et procuratur, ceteri vero ipsum negligentes. — 32: *aby gdy... będzie*: tak w tekście, bł. praes. *będzie* zam. praet. po spójniku *by*. — 35: *⟨ma⟩ mieśce*: uzupełniono za łac. procedit et habet locum. — 38–40: *ma⟨ją⟩ dziwować... są obykli*: tekst zepsuty, poprawiono za łac. imputent suae pigritiae omnes desides et lenti, qui sui damni recuperatione minime curaverint vigilare.

Si cuiusquam. Gdy czyje dzieci albo dziecienni przed sprawnymi
 3 laty do sądów ciągnieni bywają o dziedzinną rzecz a prze
 niedostatek lat z powodem rzeczy społu w sądzie wieść a na nią jemu
 6 odpowiedzieć nie mogą, a przeto s wyrzeknienia sędziego
 ta to rzeczy spora aliż do lat podobnych onych dzieci bywa przeciągniona
 9 albo otłożona (...). A gdy ty dzieci sprawnych lat osiągną,
 acz też rzecz jim otnowiona będzie, obrzeczzenia dawności
 ty to dzieci (czyniącym) ze sobą onych lat, których byli przemirzeni albo
 12 zawieszeni ot prawa, odzirzeć nie będą moc, ale tylko pożywać
 będą onych dni dawności, acz która była u nich albo u jich oćcow
 przeszła, niżli napirwej ku sądu o tę rzecz byli wyzwani.
 15 **O leciech biejących w dawność.** Cum realis. Gdyż jistny rozdział
 person mian jest, między którymi niektóre persony wolne,
 jako są męzskie, a niektóre, jako niewieście, mniej wolnie
 18 mogą żalować a czynić w sądzie o rzeczy a dziedziny jim winowate
 alibo zastawione, tegodla ustawiamy, aby męzom
 a męzczyznom dawność trzech lat tylko stała. Ale prze krechkość
 21 przyrodzenia wdowom sześć lat w dawność dany bądźcie
 a niewiastom męzatom, gdyż nie mają samych siebie wolnej
 mocy prze męze jich, dziesięć lat bieżeć mają w dawność jim.
 24 **Dawność o głowę.** Ut calumpniis. Aby potwarzam
 złych ludzi wszystka droga była przegrodzona, bo obykli niektorzy
 27 barzo kłopotliwi potwarzają męze niewinne z grzechu
 męzobojstwa przed wielim lat dopuszczonego żalobliwie obwiniać,
 jegoż męzobojstwa doświ(a)dczenie alibo wodzenie
 30 prze starość uczynku łączno nie może być imiano, a przeto
 ustawiamy, acz kto o grzech męzobojstwa chce czynić
 alibo kogo obwinić, chcąc winę głowy sobie zyskać a otrzymać,
 33 pirwej niżli trzy lata wyminą ote dnia grzechu
 dopuszczonego, to w sąd przywieść ma. Jinako, gdy trzy
 lata miną, proszącemu a czyniącemu o głowę przekazi
 obrzeczzenie dawności trzech lat. **O skazania oprawieniu**
 36 **jinym sądem.** Cum in causarum. Gdyż w potoce rzeczy
 sądowych u sprawiedliwych sędzi nie ma zyskować zawiść
 alibo łaska przeważać (...), alibo myto sprawiedliwość
 39 wywrocić, ale nosząc wagę w ręku rownym stepieniem
 alibo stepnem ważywszy sprawiedliwie skazanie każdemu
 mają uczynić, aby w pomyśleniu i w w(y)rzeknieniu skazania,
 samego Boga mając przed oczyma, by nie jako rozproszce
 swojej czci a prześladowacze jej przeciwko jich sąmpnieniu

6: *otłożona (...)*: kopista opuścił fragment tekstu, łac. *litis contestatio... prorogatur et dilatione pendente aliquot anni effluere consueverunt*. — **8:** *(czyniącym) ze sobą*: uzupełniono za łac. *agentibus de se*. — **35:** *(...)*: kopista opuścił dwa wyrazy, łac. *timor praevalere*.

i sprawiedliwości przez łaskę albo przez dary cso czynili stronie drugiej na uciążenie, tegodla ustawiamy, iż gdyby który potem sędzia urzędny albo polecony, bożą miłość opuściwszy, skazowałby przeciwko ktorej stronie, (stronie) jinszej ją skazując o niektorą rzecz dziedzinną alibo jiną pewną w sąd wwiedzioną, a przeto strona skazana do wysszego była otezwała, ale iże obyczaj jest w sądzie polskim, iż sędzia, ot kogo otzywają a cso jego (s)kazanie przez stronę bywa wspierano, pirwej nie chce ani ma swego bronić skazania, aliż pirwej przez stronę otezwała trzy grzywny alibo kunie łupieże, to jest kożuch, jemu będą dany, aby równość w winach imiana, też ten to sędzia, będzieli przemożon przez stronę potępioną, to jest przezeń skazaną, zasię jej łupieże alibo trzy grzywny wzięte s winą pięćnadzieścia, oblaw się czyrwnością, to jest ze sromem, wrocić ima, iż do wysszego sędziej ot fałszywego wyrzeknienia jest otwołała.

Sędzia kiedy nie może być naganion

Adicientes. Przydawając też ustawiamy, aby przed naszą oblicznością alibo przed naszym starostą, alibo kiedy roki wielgie dzirzą, gdy wojewoda i rycerze oczwiscie są, [a na] sędzia sądząc aby nie mógł być ze złego sądu naganion, gdyż nie on sam, ale więcej jich sądzi przerzeczonych.

Wstecz. Adicientes. Przydawając, iż kiedy o wyrzeknieniu wąpiąc do sędziego bierzą wstecz a on pamięta-li,

kako sądził, natemieście powiedzieć alibo otłóżyć bądź powinien. **O świadkoch przeciwko sędzi**

Statuimus. Ustawiamy też, iż gdyby prawujący się rzekł przed oblicznością alibo procz obliczności naszych rycerzow sędzią w swojej rzeczy niesprawiedliwie a źle jidąc skazanie złe uczynić, sędzia przez swoje towarzysze, jíž s nim na tem sądzie siedzieli, doświadczyć (ma), iże sprawiedliwie a sprawnie sądził. Paknięli ten, jen naganil skazanie jego, będzie chciał doś[t]wiadczyć fałszywości, kakoby sędzia niesprawiedliwie, jako przerzeczono jest, skazanie uczynil, to doświadczyć ma przez sześć świadkow takiej czci i stadła, jakiej sędzia znan jest być. Też ten naganiący skazanie sędziego, jako przerzeczono jest, nikakie pirwej słuchan ma być, aliż sędzi trzy grzywny alibo łupieże kunie da, jeż ten to sędzia sobie roztropnie odzirzy, acz swe skazanie doświadczy być sprawiedliwe. O takich winach w przeminęłych kapitułach dostatecznie jest wysłowi(o)no, ktore podseǳkowi albo sędziom

4: (stronie) jinszej: niejasne, łac. utique sententiaverit contra aliquem clientulum, alteri parti ipsum condemnando super hereditate. — 19: [a na] sędzia sądząc: poprawiono za łac. iudex iudicans. — 22: Przydawając: w tekście bł. przeciwiając, zob. wyżej w. 17. — 30: doświadczyć (ma): uzupełniono za łac. probare debebit.

kastellanow ma zapłacić naganiący, gdy swe sądy ukażą być
sprawiedliwe *alibo niżli przeciwko jim słuchan będzie.

3 Ubi curiae. Gdzie dworowie krolewscy są
dalecy, cięża wzięta do dwora kastellanowego alibo wojewodzinego
słusznie może być dognana a woźne wojewody ustawiają
6 a za nie też winę ot ran alibo główną sobie bierzają.

O monecie jenej a o tem, aby jeno prawo we wszem krolewstwie imiano

Cum sub uno. Gdyż pod jnym księżęciem tenże lud rozmajitego
9 alibo rozdnego prawa pożywać nie ma, aby nie był
jako dziw rozmajite głowy mając, użytecznie jest pospolitemu
dobremu, aby jnym i jenakim prawem tako w Krakowie
12 jako i w Polsce sądzono. Też gdy jeden książdz, jeno prawo i jena
moneta we wszem krolewstwie ma być imiana, jaż by była
wiekuista a dobra w ważności, aby przez to więcej była ważniejsza.

15 **O służbie ślachty wojennej, aby podług swego dostatku służyli**

Sed quia. Ale iże ⟨w⟩ harnaszowej ślachcie alibo ubranej część
krolewska i wszego krolewstwa zależy obrona, powinien jest
18 każdy ślachcic podług dostateczności swego jimienia a dochodow
ku pospolitemu dobremu pewnymi bronnymi ludźmi
służyć, gdyby jeno jich jimienie w wolności, jeż i tako z prawa
21 ślachatnego jest wolne, przez wszego gabania było zachowano.

O dawności wykupienia dziedziny przedanej bliskością

De cetero. Przeciwko kupięcemu dziedzinę bliszy przyrodzeni
24 przez trzy lata i przez trzy miesiące czynić
mogą, ale potem jim dawność przekazi.

Cum pater. Opiekadnik dzieci dziedziny jich przedać alibo
27 graniczyć, alibo też stracić nie może ani też dzieci
lat nie mające odpowiadać mają, jeno w przytaczach
niżej popisanych.

30 ⟨M⟩ultotiens.***

Tutor. Opiekadnik dzieci, kiedy k latom przydą, s jinszego liczby
czynić nie ma, jeno z czynszow a z świerzepic nieuczonych.

2: *alibo*: niejasne, może zb. — **16:** ⟨w⟩ *harnaszowej ślachcie*: uzupełniono za łac. in armata militia. — **30:** ⟨M⟩ultotiens ***: kopista zapisał tylko tytuł artykułu, pozostawiając pozostałą część w. oraz następne 5 w. niezapisane na tenże artykuł, którego jednak nie wpisał. — **33:** ***: kopista zostawił 3 w. niezapisane.

O posażeniu dziewczek wydawanych za mąż. Statuimus. Ustawiamy, iż
 3 gdy który naszych ślachcicow dziewczkę swoją za mąż da a posag
 podobny namieni, a wtem umrze, tedy brat rodzony albo brat
 stryjeczny, nie będzieli rodzonego, byłaliby dziewczka wojewodza a jimienie
 6 małe jimienie a dziewczek wiele, albo jena dziedzina, tedy obszacowanie
 będzie, zaczą stoi, a część słuszająca każdej siostrze przez brata
 9 rodzonego albo przez stryjecznego, nie będzieli rodzonego, jimieniem
 posagu pieniądzmi ma być zapłacona. A takżeż czujemy o dziewczkach
 12 ślachcicow niższych wojewody, aby je za żywota dali mężom, posag
 jim podobny takżeż naznamionawszy. Jiż gdyby z tego świata seszli,
 tedy bracia rodzeni albo stryjeczni *keżdej siostrze czterdzieści grzywien
 zapłacić mają i powinni mają być, acz wielka będą jimienia,
 15 jako przerzeczono. Ale będąli mała jimienia, tedy będzie obszacowanie,
 jako wyszszej rzeczono, a część dostająca się każdej siostrze
 18 pieniądzmi ma być namieniona. A bratow rodzonych albo
 stryjecznych nie będzieli, każdy, jen z tego pokolenia bliższy będzie, poki
 siostry nie będą małżeństwu słączone, dziedziny ty, lubo bliskością, lubo
 21 którymkole jinym obyczajem k nim słuszające, mają mieć i też osiągnąć
 obyczajem przerzeczonym. Wykładamy też, iż oćciec za żywota
 24 swego dziewczkam swoim może jimienie kupione albo też
 z krolewskiej dani odzirżane, jeż by po niem *żywy *ostały, polecieć, ale
 brat części pieniądzmi siostram spłaci a sam dziedzinę odzirży. Dziewki
 27 też za żywota porodzielow swoich za mąż wydane bratu
 stryjecz[e]nemu albo też rodzonemu o swoj posag nijenej skargi
 ruszyć nie mogą, bo dosyć mają mieć na tem, cso jim porodzielow
 30 jich, żywi będąc, za posag jim podobny są udzielili, przydawając
 też, aby, gdy bracia semrą albo nie będą, dziewczki w dziedzinach
 nikako bliskości imieć nie *mogą albo nie *mają ani jich być namiestniczkami,
 33 ale dosyć *mają mieć na posagu jim danem,
 jako wyszszej się mieni, a bliższy jich nie dawszy też jim posagu
 w t[e]y dziedziny[e] *wstąpią, wyjąwszy to, cso rzeczono jest wyszszej
 36 o dziedzinach kupnych albo też wysłużonych, iż dziewczki w takie wstąpią,
 to jest prawo k nim mieć mają, ale blisza bracia jim pieniądze
 za nie dadzą a sami dziedziny takie odzirżą. Też zapowiedamy
 39 owszejki, aby dziewczki w dziedzinach, co *jest puścina rzeczony, nie wstępowały
 ani namiestniczkami były. A gdzie by niektorzy przez płodu
 seszli, bliszy jich odzirżą dziedziny a jim w nich będą namiestniki.
 Statuimus. Ustawiamy też, iż którykole
 dziewicę, ktorejcole czci albo stadła by była, przez wolej

22: *jeż by po niem żywy ostały*: przekład bł., w łac. zdanie to odnosi się nie do dziewczek, lecz do części majątku: quod pater in vita sua suis filiabus possit bona empta... assignare, quae autem superstites fuerint portiones, fratres sororibus... assignabunt. — **29:** *aby... nie mogą albo nie mają*: tak w tekście, bł. praes. *mogą... mają* zam. praet. po spójniku *by*, łac. quod... non succedant. — **30:** *aby... mają*: tak w tekście, bł. praes. *mają* zam. praet. po spójniku *by*, łac. contententur. — **32:** *aby... wstąpią*: tak w tekście, bł. praes. *wstąpią* zam. praet. po spójniku *by*, łac. assequantur. — **36:** *w dziedzinach co jest puścina rzeczony*: bł., łac. quae puścina vulgariter dicitur.

porodzicielow jej ułapił a ją gwałtem usilił, to jest dziewczyna zbawił,
 3 żywot jego bądź na miłości tak osilonej dziewczki i przyjaciół
 jej. Ale dziewczka przez wolej porodzicielow drapieżcy przyzwoląc
 abo się wziąć przyczyniac ot drapieżce, aczby jemu potem
 małżeństwem była oddana, wždy posag stracić ma tako, iż
 6 porodziciele alibo przyjaciele jej nie powinni jej będą wyposażyc.

O usilnem zgwałceniu dziewczki alibo niewiasty

Quicumque. Ktorykole dziewczce alibo niewieście oddanej, alibo wdowie
 9 na drodze, na polu, w lesie, we wsi alibo w domu gwałt uczyni
 osilstwem obnieczząc a dziewczka abo niewiasta gwałciwego
 osilstwa uchodząc, do wsi bliższej przyszedwszy alibo we wsi będąc,
 12 ku wieśnicam wolać będzie płacząc alibo łkając (...), iżby jej krzywda
 była uczyniona a znamiona osilstwa na niej jawna
 będą widziana, a zatym przysięże, iż tako było, na naszej łaszcze
 15 i przyjaciół jej ten to osilnik ma być, a to acz o jej wołaniu
 przereczeni wieśnice będą świadczyć. Paknięli dziewczka alibo
 niewiasta o niekakiem usilstwie obwini kogo potwarzliwie
 18 a na niej znamiona osilstwa nie będą widziana, jako jest rzeczono,
 tedy ten, jego obwiniła, z sześciami swego stadła ludźmi siebie
 oczyści, a ta potwarznica mężką dostojną, ktoregole by też
 21 stadła alibo powyszszena była, ma być pomszczona. **W złodziejstwie**
przekonany cześć stracił. Statuendo. Ustawiając
 wykładamy, iż gdyby kto o złodziejstwo alibo łup(ie)stwo w sądzie
 24 był przekonany trzykroć alibo rzecz ukradła lubo gwałtem otjętą
 wrocilby, ten przerecziwy ostań na wieki, ani jemu jawny
 mają być porty ktorych czci, nijenych też darow w odzieniu
 27 abo w jinszych rzeczach ot nas owszejki poścignie. Paknięli obwinionemu
 o złodziejstwo a nie przekonanemu przykazano będzie
 z pewną liczbą świadkow oczyszczenie a ten acz w jenego świadku
 30 świadcztwie nie dostaczy, dlatego przerecziwy nikakiej nie
 będzie mian, ale cierzpiącemu szkodę dosyć ma uczynić.

O zabiciu koni, świerzepic alibo bydła. Statuimus insuper.

33 Ustawiamy też, iż zabijając klusie nieuczzone czyjekole, trzy grzywny
 zapłacić ma, ale źrzebca zabiw trzy grzywny także; a
 gdzie świerzepica ot razu abo ot urażenia, lubo winą czyją
 36 porzuci, półtory grzywny, a za źrzebca dwu latu pięć grzywien
 zapłacić ma uszkadzający szkodę cierzpiącemu. Ale gdzie
 trzeciego, czwartego, piątego alibo szostego lata źrzebca zabije,
 39 podług jako cierzpiący szk(o)dę oszacowanie tego to źrzebca
 zabitego poprzysięże, ma jemu dosyć uczynić.

12: *łkając (...)*: kopista opuścił fragment tekstu, łac. lacrimando narrando sibi violentiam fore illatam. — **23:**
o złodziejstwo alibo łup(ie)stwo: zob. łac. de furto vel spolio.

O porąbieniu lasow a o ciądzaniu l(e)śnem

Statuimus etiam. Ustawiamy też, <iż> ktorykole z drugim granice
 3 mając, przestępując je drwa alibo ktorekole szczebrzuchy wyrąbi,
 ten, jego las będzie, rąbiącego pirwej siekirą <i płaszczem> pociądza, wtore
 6 siekirą, płaszczem i suknią, a trzecie wołmi abo ko[n]ńmi, lubo
 9 jenym koniem pociądzać może przez winy. Ale pociądza-li kogo
 we dwu wołu alibo koniu, jenego sobie odzirzy a drugiego wołu alibo
 12 konia na rękojemstwo puścić ma a znamię abo ciosn na drzewie,
 15 gdzie pociądzał, wyciąć ima. Ale kiedy kto w gaju cudzem
 jeden abo dwa dęby wyrąbi, za każdy ośm skot, paknięli trzy
 18 porąbi, grzywnę temu, w czyjem gaju <szkodę> uczynił, a sądowi drugą
 21 grzywnę zapłaci, ale gdy tylko gałęzi otnie, cztery skoćce
 zapłacić musi. A też chcemy dzirżano być o dębiech leśnych albo
 w lesiech wodnych, to jest przy Warcie alibo przy ktorychkole
 24 wodach ciekących, urosłych a porąbionych alibo obrąbionych, ale
 o dębiech dąbrownych: za każdego s nich porąbiąc ji pięć skot
 zapłaci. Paknięli otrośli alibo gałęzie tylko obrąbi, pociądzan
 27 tylko ma być. Ale kiedy kto drzewo se pszczolami porąbi, tedy
 cirzpiącemu szkodę grzywnę a sądowi drugą grzywnę zapłacić
 30 ma. Paknięli przez pszczol drzewo porąbi dziane, tedy
 szkodę cirzpiącemu poł grzywny a sądowi przekonany zapłacić
 musi i bądź przyciśniony.

O pasieniu świerzepic ot świętego Wociecha

24 Statuimus. Ustawiamy, aby każdy mając świerzepice abo
 kobyły nieuczne ot wijilijej świętego Wociecha aż do święta
 27 świętego Michała pod strożą paść imiał, a jinao oszacowanie
 szkody przekonany w sądzie szkodę uczyniący panu,
 jego pastwę popasł, dosyć uczynić ma być przypędzon i z
 winą sądowi zapłaconą, a ten szkodę cirzpiący też tych świerzepic
 30 w dom włostny pędzić nie śmieję.

O świniach do lasa pędzonych przez cudze jimienie

Statuimus. Ustawiamy, iż kiedy kto, mając las alibo dąbrowę
 33 ot siebie daleką, wieprze swoje abo śwynie przez
 jimienie cudze pośrzednie poganiać a pędzić będzie chciał
 do tego to lasa alibo dąbrowy, aby tego nie mógł uczynić,
 36 jeno tylko drogą wiodącą do lasa alibo do dąbrowy k niemu
 słuszającęj. A toż mowimy we wszem a przeze wszystko chowano
 być o tem, jiz by swym świniam alibo wieprzom za
 39 myto najął las bukwią alibo żołędziem opłwitujący, gdzie
 jimienie cudze pośrzoduje alibo jest pośrzodne między

2: *ustawiamy też, (iż)*: kopista opuścił spójnik zdania podrzędnego, łac. *statuimus etiam, quod*. — 4: *siekirą (i płaszczem)*: uzupełniono na podstawie łac. *in securi et palio*. — 11: *(szkodę) uczynił*: uzupełniono za łac. *fecit damnum*.

lasem najętym alibo dąbrową. Ale też ten, przez czyje jimienie
 3 jej, poganiany alibo pędzony będą, z obojej strony drogi na trzydzieści
 łokiet żołądź swój pirzwej ma pobrać alibo popaść, aby
 tako przerwczony pan alibo najemnik dąbrowy lubo lasa przerwczone
 6 swe świnię alibo wieprze procz swojej szkody alibo urazu
 mógł pędzić. **O zbiegłych z ziemie a o prawie ziemskiego wojewody**
 Quod si aliquis. Ustawiamy, iż gdyby kto *przed* nami alibo
 9 *przed* starostą naszym z ktorego złego uczynku był obwinion
 a ku ukazaniu swojej niewinności *przed* nami abo *przed* naszym
 starostą nie byłby przypuszczon, a dlatego przygodzi się jemu
 12 chcieć zbieżeć, aby jemu zbiestwo jego ku sromocie nie było
 winowano, ma *przed* w Bodze uczczonymi panmi, biskupem poznańskim
 alibo proboszczem, (naszymi) w Bodze oćy oświadczyć, iż my
 15 abo starosta nasz ku wywiedzeniu a oczyszczeniu jegosmy nie przypuścili.
 Ale wojewoda tego to biegającego chować może
 przez sześć niedziel z obyczaju dawnego, a przez ten czas ten to
 18 wojewoda u nas alibo u naszych namiastkow, lubo u naszych starost
 sprawiedliwości jemu szukaj. A nie będzieli moc odzirzeć,
 eż przypuszczon ku sprawieniu alibo ku ukazaniu swojej niewinności
 21 o to, ocz by był obwinion, tedy rzeczony wojewoda tego
 to zbiega na granice przezpiecznie na swem glejcie ma dowieść
 a ten tako przewidziony do roka ot czasu swego wyścia z ziemie
 24 krolewstwu ⟨i⟩ ziemieninom szkody czynić nie ma, a jego żona w jimieniu
 swem spokojnie mieszkać ma przez przerwczony rok.
 Jiż rok gdy minie, to jest po roku minęłem, acz przerwczony
 27 zbieg we dnie alibo w nocy szkody ziemieninom ktore uczyni,
 przeto nie ma być mniman przezeczciwy ani na śmierć osądzony,
 ale jętego mają go nam dać alibo naszym namiastkom,
 30 alibo starostam naszej ziemie, ani przez to wpadnie w nasze
 obrażenie gniewu naszego. Paknięliby się sądowi ukazać nie chciał
 ⟨i⟩ uciekając alibo biegając ziemieninom szkody czynił, tedy
 33 jimienie jego nieruszające komorze naszej wiek(u)jiście ma
 przyłączono być a ruszające między nami a rycerzmi naszymi
 na poły ma być rozdzielono. A gdy przez kogole jęt będzie,
 36 na łaszczę naszej ma być a między jimaczmi jego a przyjacielmi
 jętego nijena prze jego jęcie ma się wstrysnąć mirziączka
 ani nieprzyjaźni tajemnych abo *jawnyk dlatego mają śmieć
 39 ruszyć. Ale żona jego na wienie swem ostanie alibo je przedać
 moc wolnie ma mieć.

14: *przed... (naszymi)...* oćy: uzupełniono zgodnie z łac. coram... nostris... patribus. — **24:** *krolewstwu ⟨i⟩ ziemieninom:* uzupełniono opuszczony przez kopistę spójnik za łac. regno et terrigenis. — **31:** *nie chciał ⟨i⟩ uciekając:* uzupełniono opuszczony przez kopistę spójnik za łac. si... noluerit et fugiendo. — **38:** *jawnyk:* końcówka *-yk* w g. pl. f. przymiotnika nietypowa, zwłaszcza dla Mazowsza, w całym rkpsie występuje tylko ten jeden raz, jest to zapewne błąd kopisty.

O kmiecioch w nocy zbi(e)głych a o prawie jich

Praeterea. Mimo to wykładając ustawiamy, iż lubo ot nas, lubo

- 3 ot ktoregole jinego pana nam *poddanego* kmięć nocnego
 czasu *zbiegiem* gdy otydzie, tedy rzeczy, ktorekole w domu
 ostawi uciekając, pan wsi sobie miej moc odzirzeć a *nadto*
 6 pan, ktory jego kmiecicia przymie uciekającego, pirwemu
 panu, ot ktorego uciekł, winę, jaż *⟨ręczona⟩* pięćnadzieścia, ma zapłacić,
 kmiecicia wrociwszy jemu s rzeczami wszys[ty]tkimi,
 9 jeż k niemu przyniósł, a to gdy uciekł nijeną winą pańską
 przechodzącą, o jich winach niżej popisano. A winy, prze ktore
 ot pana swego uciec słusza tako kmieciewi, są ty: *kiedy* pan
 12 kląt jest prze swe dwinienie a kmiecie tegodla pozbawieni
 są kościelnego pogrzebu; też *kiedy* pan wsi na ktoremkole mieścęu
 swoje więśniankę usilstwem zgwałci, bo jako o tem
 15 jawno będzie, nie tylko porodzicie osilonej niewiasty, ale
 też i wszystcy więśnice, gdzie się ten uczynek *stanie*, ktoregole
 czasu wyścia wolną moc mają mieć, ani osilca taki lubo
 18 więśny pan jich wściągnąć śmiej alibo w czem skłopotać; toż
 słusza kmieciom uczynić, *kiedy* o winę pana swego ciąża byłaby
 jim wzięta, iż mogliby przez wszej przekazy uciec a otyć
 21 ot nigo. Ale gdy przerzeczone winy nie będą, nikakiej kmięć
 otyć ma ot swego pana, aliż dom dobry ostawi(w)szy i dwor dobrze
 ogrodziwszy, a tylko w Boże Narodzenie podług obyczaju
 24 dotychmiast chowanego. A miałby *przedtym* wołą kilo
 lat, tyleż lat panu swemu służyć ma, ot niego nie wychodząc,
 jile lat wołą się weselił, a to *kiedy* w prawie polskiem siedzi kmięć.
 27 Ale *kiedy* kmięć prawem niemieckim jest osadzon,
 ten nie może ktorym obyczajem wynić, aliż tyle lat czynsz
 zapłaci, jile lat miał wolej, ani tedy jemu to słusza uczynić,
 30 aliż tako bogatego w miasto siebie kmiecicia ustanowi alibo
 ostawi, alibo role swoje z[e] pełna poorane, wykopane i posiane
 oziminą i jarzyną ostawi, a tu więc dopiro wynić ma być
 33 przepuszczon. **O lifie żydowskiej**
 Porro. Ale gdy żydowskiej złości w tem się zawždy [w temże]
 umysł obarta, aby chrześcijany nie tylko w wierze, jilko
 36 też w bogactwie zawždy poniżyła a skaziła, słusza ustawić,
 aby żadny *Żyd* dalej ktoremu chrześcijaninowi, w krolewstwie
 naszym mieszkającemu, dalej swych *pieniędzy* na listy zastawne
 39 nie pożyczzał ani borgował, ale tylko na zakład dostateczny pożyczyc
 może podług obyczaju dawno schowanego.

7: *winę, jaż ⟨ręczona⟩ pięćnadzieścia:* uzupełniono za łac. poenam, quae dicitur pięćnadzieścia.

O dani(n)ach a testamenciech, aby wiekuiŝtą moc miały

Hoc statuto. Tym ustawieniem wiekuiŝtą moc imającym

3 wykładamy skazując, aby daniny nieporuszne a mocne
stać miały, ani jim to wadzić ma, iżby przywilej na nie
nie był wydan, gdyby tylko śmiercią dawce alibo jego, czyja
6 danina była, poćwirdziły się, a nawięcej tym, ktorzy s nami
alibo s naszymi namiastki będący na wojnie, mężn^{ie} bojując
zabici, danina ma wziąć moc wiekuiŝtą. **Rubryka.**

9 Tu już koniec jest praw krola Kazimirowych, s obojich
ksiąg zbranych, a cso więcej zbywa nadto kapituł abo
praw, ty są alibo w tych już zgariona, alibo przez ty
12 opraviona, a dalej nie mają być przeciwko tym dzirzana.
Ale by nic dawności nie było zapamiętano alibo nie wiedziano,
i ty takie ustawienia tu podpiszę a potem po nich krola
15 Włodzisławowy, iże o przeminęłych krola Kazimirowych
pamięć czynią, ale poćwirdzając napelniają, też tu ku
końcu popisany są, jako słowo ot słowa w sobie wznia.
18 Sequitur liber secundus pro Magna Polonia, continens
statuta regis Casimiri residua.

Zbytne kapituła alibo ustawienia praw krola Kazimirowych
21 ze wtorych ksiąg Polszczanom *alibo* (w Wielgiej Polszcze będącym panom) osobnie w polskiej
ziemi

popisanych mimo ta, cso już z pirzwymi słączona a popisana

mocno dzirżec stoją, tu prze jich wiedzenie, aby dawności

24 nic nie zapamiętano, jako przerzeczono jest, polski popisana,
ty opuściwszy, cso s nich przebrawszy miedzy dzirżętnymi
są położona i z pirwymi janako mocnie mają
27 być dzirżana.

In nomine Domini. Amen. Przystęp ku prawom a ustawieniu
jich Polszczanom alibo w Wielgiej Polszcze będącym panom,

30 przelożywszy ustawienie (...) imienia bożego, a wyklada się tako,
jako na początku tych ksiąg stoi po polsku wyłożono.

1: *O dani(n)ach*: zob. niżej w. 3, 6 i 8. — 21: *(w Wielgiej Polszcze będącym panom)*: uzupełniono wg tekstu
poniżej w. 29. — 30: *ustawienie (...)* imienia: wyraźna luka w tekście, brak łac. do tego fragmentu.

**Aby kiedy krol w ktorą ziemię
polską jedzie, sędzia jej natemieście
sędzić k niemu na dwor przyjechał**

Quoniam dum. Iże gdy oblicze nasze
ot tych person, s jich sąd się składa,
bywa widziano, sędzia się ukazuje ku
czynieniu sprawiedliwości tym rączsz[n]y
a wzdziżą się ot potwarzy prawujący,
tegodla ustawiamy, iż
gdy nasza krolewska wielmożność
w ziemię kaliską alibo poznańską
*wjeździ, sędzia natemieście lubo
kaliski, lubo poznański bądź, ma
przyjechać a wnić na nasz dwor, a sędzić poznawając o wszystkich
rzeczach, też dziedzicznych, ale przy naszej obliczności alibo
też procz nas s naszego osobnego przykazania, a jnako, gdy
procz ziemie będziemy, tedy o dziedziny pospolite roki, jako dotychmiast
chowano jest, mają być dziżżany i chowany.

O prawie pisarskiem. Statuimus. Ustawiamy,
aby pisarze sądowi ot tego, jen wiedzie świadki, jeż
popiszą, sześcią groszmi, ale kiedy zawite roki piszą, półtorem
groszem byli nadani i napłaceni. **O podkomorzem i o woźnem**
Item statuimus. Też ustawiamy, aby woźny
ot janego wiodącego świadki cztyrzy skoćce, a ho winę, jaż
rzechona sietmdziesiąt, wołu w zakładzie pociądzać *ma, a kiedy
o wierdunkową winę, tedy środniego wołu, to jest juńca, ale
kiedy o granicz(e)nie dziedziny, jestli jenego dnia się dokonalo granicz(e)nie,
tedy suknią alibo poł grzywny wziąć *mają. Będzieli
więcej dni granicz(e)nie, trzy grzywny weźmi podkomorze,
dwie siekirze, dwie motyce alibo dwa rydla, a nie więcej,
by też dwie alibo trzy dziedziny między dwiema granicył.

O słozeniu woźnego. Item si officialis. Też gdyby urzędnik,
jen rzechon woźny, jnako rotę przysięgi mowił świadkom,
niżli jest skazano, a o to by był przekonan prawem, jiny
w miasto jego ma być ustawion a on ot swego urzędu na
wieki słożon. **Nie ma kto potępion być, aliż sądem skazany**
Item statuimus. Też ustawiamy, aby o rzeczach grzesznych
procz obwiniącego alibo powoda, na ktorego zależy, my alibo
nasz(y) namiastkowie i starosty naszzy sędzić nie *mamy ani poznawać,
ani ktorego człowieka potępic, aliż sądem przekonanego
alibo wolnie wyznanego.

12: *wjeździ*: przekład niedokładny, łac. continget intrare. — 25: *aby... ma*: tak w tekście, bł. praes. *ma* zam. praet. po spółniku *by*. — 28: *aby... mają*: tak w tekście, bł. praes. *mają* zam. praet. po spółniku *by*, łac. quod... habeant. — 39: *nasz(y)*: kopista opuścił końcówkę n. pl. m., zob. dalej w tymże w.; — *aby... mamy*: tak w tekście, bł. praes. *mamy* zam. praet. po spółniku *by*.

Plerumque positum est in primo libro de citationibus et strepitu iuris. Praeterea statuimus. **O wyjęciu miecza alibo korda w sądzie. Już**
 3 **popisano stoi to kapitulum pirwej pod rubryką o winie**
sietmnadzieścia. O temże tym szyrzej

Insuper. Nadto ustawiamy, iż gdyby któle *przed* nami *kord*

6 wyjął alibo miecz, ale reny nikomu nie zadał, na naszej miłości
 ma być, ale ureni-li kogo, przez miłości ma skaran być.

A także mówimy, kiedyby *przed* starostą naszym to się zstało.

9 Ale kiedy *przed* księdzem arcybiskupem ten uczynek się przygodził,
 to jest iżby miecz alibo *kord* kto wyciągnął, lubo

urenił kogo, lubo nie urenił, winę sietmnadzieścia zapłacić ma

12 temu to księdzu arcybiskupowi, a by kto skarada słowa
przed nim komu mówił, winę temu to księdzu arcybiskupowi,

jaż rzeczona pięćnadzieścia, zapłacić ma. Ale gdy na dworze

15 naszym alibo ktorego ślachcica kto niecso ukradnie,
pod stracenie ucha bądź *poddan*, a gdzie *przed* ślachcicem kto

miecz abo *kord* wyciągnie i ureni kogo, na łasce ślachcicowej

18 jego ręka bądź. Paknieli *ranę (nie) zada, nożem ręka jego może
 być przekłota. **O tem, kto może dać służebnika ku pozwaniu**

Decrevimus declarando. Ustawilismy wykładając, iż my

21 alibo starosta nasz, alibo wojewoda, sędzia alibo *pod*sędek

i urzędnik, jen rzeczony woźny, mają moc dać służebnika

ku pozwaniu, le tako, aby ktorzy mają prawo, aby nie pozywani,

24 jeno przez listy nasze (albo naszego starosty, ci przez listy nasze) tylko mają być pozwani.

Ale przy

naszem dworze alibo w sądzie naszym wielgiem może woźny

na kazanie nasze alibo naszego starosty, lubo sędziej, przez

27 lista pozwać w gospodzie alibo na targu. Ale procz naszego
 dworu alibo sądu naszego gdy kto pozwan ma być, nie w domu

ślachcica, ale u włodarza alibo sołtysa wywołanie pozewne

30 ma uczynić *przed* powodem alibo jego posłem, temu,

przeciwo komu rzecz się ma wieść, przyczynę pozwania

i przez kogo pozwan jest wyłożywszy a namieniwszy

33 jemu pewny rok ku staniu. A gdyby pozwany stać nie dbał

alibo wzgardził *pirwe* i *wtore*, ośm skot za winę

sądowi ma zapłacić, a na trzeciem roku nie stanieli, rzecz

36 straci a ot żałoby odpadnie z winą sześć grzywien po

polsku rzeczoną.

Perpetuo. Wiekuiście zapowiedamy, aby naszym czelednicy

39 abo jinszy, jż na naszym dworze pozwani są alibo

przed nami, alibo naszym sądem zapowiedziani a niedomnimanie

18: *ranę (nie) zada*: ponieważ kopista opuścił przy orzeczeniu przeczenie, użył dopełnienia w bierniku; uzupełniono za łac. si autem vulnus non intulerit. — 24: *(albo naszego starosty, ci przez listy nasze) tylko mają być pozwani*: kopista opuścił fragment tekstu, uzupełniono wg łac. nisi per litteras nostras vel nostri capitanei, illi per litteras dumtaxat citentur.

- nalezieni, nie mieli odpowiadać, ale będąc pozwani
 rządnie, gdy będą położony przeciwko jim żaloby, przed nami
 3 albo sędziami naszymi odpowiedzą, pożyczwszy jim rozmyślenia
 na położone żaloby podobnego. To też kapitulum już było położono
 w onem kapitule Praeterea, o pozwanym w niemprumaczki, a jest
 6 część jego.
- Praeterea. Ustawiamy a wywołaniem wiekujistym chować każemy,
 iż ktokole przedaną dziedzinę w ośm lat, chcąc w niej niektore
 9 prawo mieć, w sąd nie przywiedzie otwoływając, alibo
 dziedzinę zastawioną we trzydzieści lat nie odkupi sam alibo przez
 swe przyrodzone, którym to przysłusza z obyczaju osobnego, dziedziny
 12 tako przedane alibo też zastawione po przeminieniu
 tych lat, jeź chcemy bieżć ot lata narodzenia bożego tysiąc
 trzysta i czterdzieści siodmego od niedziele rzeczonyj Laetare, przy
 15 tych, którym są przedany alibo też zastawiony, na wieki ostaną
 tym uczynkiem. To też kapitulum ku pirwej części oprawiono
 jest przez kapitulum Franciscus, wtore o dawnościach,
 18 a wyłożono jilko ku wtorej części szyrzej w kapitule Cum praescriptio,
 wyszszej o dawnościach, a takoz ostało jako niepotrzebne
 a miedzy jinszymi pirwej nie położono.
- Statuimus insuper. Ustawiamy też, aby cirpiący szkodę pr(z)ez
 21 złodziejstwo alibo zbojstwo w bydle abo w drobie i w rzeczach
 małych tylko przez rok pozwać ku sądu, kogo chce, moc
 24 imiał; ale [bo] o świerzepice lubo konie gwałtem alibo złodziejskie
 wzięte do dwu latu ma moc mieć pozwania, ale po leciech
 przerzeczonych dalej czynić nie ma być przypuszczon. To kapitulum
 27 oprawiono jest wyszszej przez ono Cum furta, pod rubryką
 Z złodziejstwa alibo łotrowstwa obwiniony, a tako tu
 już niepotrzebnie stoi.
- 30 Insuper statuimus et infra. To też już wyszszej położono pod rubryką
 Sędzia gdzie naganion być nie może.
- Adicientes. To też już położono pod rubryką Wstecz.
- 33 Statuimus insuper. To też stoi wyszszej popisano pod
 rubryką O świadkoch przeciwko sędzi. **O rękojmia(ch)**
 Praeterea statuimus. Też ustawiamy, iż każdy rękojmia,
 36 gdy ten zaprzy, za ktorego ręczono by było, bylli dług w wielgości
 dwudziesiętu grzywien, tedy sam, a gdy czterdzieści
 grzywien, samowtor, ale w więcszej wielkości pieniędzy
 39 samotrzcć dług ten, za który obręczono było, rękojmia i dwa
 druga świadki poćwirdzą włostnymi przysięgami. To

24: ale [bo] o świerzepice: zb. spółnik, zob. lac. sed in iumentis. — 34: O rękojmia(ch): kopista opuścił końcówkę l. pl. po przyimku o.

kapitulum dobre jest a przeto może stać ⟨...⟩ w piirwych księgach
położon[eg]o ⟨w kapitule⟩ Nicolaus, pod rubryką O rękojemstwíe.

3 **O rękojemstwíe a o niedaniu ciężej przez rękojmíą.** Item statuimus.

Ustawiamy, aby nijeden rękojmia konia albo
wołu zastawił za tego, za ktorego ręczył w sądzie; a zastawi-li,
6 ku ołżoeniu szkod jísciec nie będzie winowat, niżliby to
s jego poszło przyzwolenia.

Statuimus. Ustawiamy, aby kilkokroć w sądzie o rzeczy
9 złościwe, grzechowe alibo ktorekole jine, wielgie alibo małe,
kto będąc pozwan pana swego abo towarzysza *pomieni, iżby
to uczynił jego kaźnią, a on przyszedw do sądu zajdzie jí
12 rzeknąc jí to uczynić swym kazanim, pozwany wolen ma
otyć a przeciwko zachodźcy žaloba taka ma być obrocona;
abo jinako pozwany natemieście odpowiedzieć bądz powinien.

15 To ustawienie jużz słożono jest i oprawi(o)no przez ono kapitulum
Contingit et infra, wyszszej pod rubryką O pozwiech, jeno
tylko o dłużnych rzeczach a cso się sromoty grzechowej nie tyczą,
18 może być dzirżano.

Haec statuta. To kapitulum stoi na końcu słowo ot sło(wa).

O woleństwíe służby ślachacskiej w krolewstwíe

21 Declaramus etiam. Wykładamy też i ustawiamy, iż rycerze
a ślachta ziemie naszej polskiej nam i naszym namiastkom
w ziemi a w krolewstwíe polskiem służyć mają w harnaszu,
24 jako nalepiej mogą, ale z granic krolewstwa nie
powinni służyć nam, aliz jim podobne dosyćuczynienie
przez nas będzie uczyniono alibo też alizby przez nas byli
27 proszeni k temu i żądani.

Statuimus et infra. To też jużz stoi wyszszej pod rubryką
o posażeniu dziewek. **O dzieleniu oćca**

30 Statuimus. Ustawiamy, aby kiedy ociec po śmirci swej
żony miedz(y) synmi uczyni rozdzielenie jimienia, jegoż
synom otmowić nie może, a przez nas alibo starostę naszego
33 ten dział poćwirdzon nie będzie, wždy po śmirci
oćcowej synowie nie *mogą jego wzdruszyć obyczajem
ktorymkole, ale oćcowę część miedzy sobą rozdziela tym
36 obyczajem, słowie jako i macierzyne. Paknięli ociec uczyniwszy
taki dział, jako jużz rzeczono jest, jinszą żonę
pojmie a syny s niej przymie, to jest mieć będzie, synowie
39 piirwej macierze alibo piirwego oddania ku części
oćcowej nie będą moc przyć, ale będzie ta część synow

1–2: ⟨...⟩... ⟨w kapitule⟩: kopista opuścił fragment tekstu, zob. na poprzedniej s. tekstu uwagi o zbędnych lub dobrych rozdziałach. — 10: *aby... pomieni*: tak w tekście, bł. praes. *pomieni* zam. praet. po spójniku *aby*, łac. quod... nominaverit. — 19: *ot slo(wa)*: kopista opuścił końcowe litery wraz z końcówką g. sg. po przyimku *ot*. — 34: *aby... mogą*: bł. praes. po spójniku *aby*.

wtorego oddania. Ale o dziewczkach, *kiedy* je kto będzie miał albo
jich otumrze, stani się, jako i pirwej jest ustawi(o)no. A gdy dwa
3 albo trzej bracia rozdział między sobą uczynią, acz jeden s nich
umrze, ani bracia ostała w żywocie, ani synowie brata jich umarłego
mają śmieć *ani będą moc* wzdruszyć ten to dział,
6 acz kakole jich dzielenie ani przez nas, ani przez naszego starostę
było poćwirdzono. To ustawienie o pirwą sztukę jest już
słożono wyszszej przez kapitulum De comuni, *pod* rubryką O dzieleniu
9 synow z oćcem, a także już prozno stoi i w jinszych sztukach.
Quamvis occidens. Aczkole zabijający człowieka podług
zakonnego ustawienia miałby być główną pomstą ścięty,
12 skaran, my srogość tę obelżając ustawiamy, aby zabijający
ślachcica trzydzieści grzywien porodzielom, dzieciem albo
przyjacielom zabitego zapłacić miał. A uciaw rękę, nogę albo
15 nos, pięćnaście grzywien, ale uciaw wielgi palec, ośm
grzywien, a za każdy jinszy palec, uciaw ji, trzy grzywny
groszow temu ociętemu zapłacić ma a za każde urażenie przerweczonych
18 członkow wina, jaż rzeczona pięćnadzieścia, ma być
zapłacona. Paknięli ktokole *bądź* kmiecia zabije, sześć grzywien
zapłacić ma, jichże trzy żenie albo dzieciem, sąli, a
21 ostateczne trzy panu, jego kmięć był, mają być z pełna zapłacony.
A będzieli głównik, a ten, cso zabit, dwu panu [miał],
tedy rzeczone trzy grzywny ostateczne między jima mają być
24 rozdzielony. Ale raniąc tylko kmiecia, temu to rannemu
za renę poł grzywny, a panu jego, będzieli renny i ten, cso
urenił, se wsi je(ne)go pana, jen(ę) grzywnę całą sam raniący
27 za winę ma zapłacić. Paknięli raniący a reniony dwu panu
będą, między jima ta jista bita wina lubo grzywna ma być
rozdzielona. To ustawienie już słożono jest a oprawiono
30 wyszszej przez ono kapitulum Licet antiquitus, *pod* rubryką O
mężobojstwie stojąc, i potem przez ono Ut violentorum,
tam iste, a przeto już stoi prozno w sobie.
33 Item statuimus. To też stoi z pełna już wyszszej położono
pod rubryką O uniesieniu dziewczki.
Quicumque. To też stoi z pełna położono wyszszej *pod* rubryką
36 O usilnem zgwałceniu dziewczki.
Statuendo declaramus. To też już stoi wyszszej *pod*
rubryką O złodziejstwie przekonany cześć stracił.
39 Praeterea statuimus. Mimo to ustawiamy, iż *kiedyby* kto
ze wsi jenego pana w drugiego pana wsi (złodziejstwo uczynił) w jezierzce,

22: *będzieli... dwu panu [miał]*: poprawiono za łac. si... fuerint duorum dominorum. — **26:** *je(ne)go pana*: poprawiono za łac. unius domini; — *jen(ę) grzywnę*: uzupełniono za łac. unam marcam. — **40:** *jenego pana*: poprawiono za łac. unius domini; — *kiedyby... (złodziejstwo uczynił)*: uzupełniono za łac. si quis furtum fecerit.

w stawie alibo w ciekącej wodzie, w sienie i w życie na polu, prawem
 przekonany szkodę cirzpiącemu ma dosyć uczynić a panu,
 3 czyj człowiek złodziejstwo uczynił, grzywnę groszow winy
 ma zapłacić. Ale popasąc alibo sirzpem poźnac trawę
 w sirzpie abo w płaszczu mają być pociądzani, a rąbiąc
 6 drwa w cudzem jimieniu tylko w siekirze mają być
 pociądzani a ciąża przerwczona, acz ciądzacz nie ma prawa
 jej chować, ma być do włostnego sędziej doniesiona.
 9 To też ustawienie owszejki już przestało, bo już o tem
 wszystkim jinako wyszszej jest ustawi(o)no w kapitule Ad
 evitandam, O popasieniu, też w kapitule Quidam et infra, O dębie
 12 porąbionem; też w kapitule Si aliquis et infra, item Pro
 curru faeni, item Pro copa, et sic de aliis, też w kapitule
 Statuimus, o drzewie owocnem i w drugim: Statuimus,
 15 O rąbieniu leśnem, i w drugim Statuimus, O pasieniu
 świerzepic, i w drugim O pasieniu świni, w jich wszystkich
 o tem się dotycze jinako ustawienie wysłowniejsze.
 18 Usurarum voraginem.
 Lifną przepaść, jaż jimienie wyczyrzypawa, uśmierzyć
 żądając ustawiamy też, aby Żydzi w naszych mieściech nie
 21 więcej przez tydzień za lifę brali, niżli po jenemu groszu
 ot każdej grzywny. To ustawienie opraviono jest wyszszej
 przez kapitulum Cum in usurarum, a takżez tu ostało
 24 niepotrzebne.
 Flebili et infra. Płaczliwą częstokroć skargę przyjąłismy, iż
 służebnicy przez ziemię krążąc ubogie ślachcice a wsi
 27 zakonnych trudzenia a gabania tylko dla pozywają a wymyślone
 obyczaje kłopotania nalazują, i dalej. To z pełna
 ustawienie położono jest wyszszej pod rubryką O pozwiech,
 30 a poczyna się tymże słowem Flebili.
 Item statuimus. Ustawiamy, (iże) jilkokroć ktorym, ktore(go)le
 stadła będąc, zwadzić się przygodzi a sługa alibo pacholek
 33 pana swego wspomagając, dobyw miecza alibo
 korda kogo ureni, o to nijenego gniewu ot urażonego
 alibo jego przyjacioł nikako nie ma mieć; ale pan jego
 36 będzieli winien, o ranę pozwan ma być a prawem ugaban tylko.
 Statuimus insuper. Ustawiamy też, iż zabiw klusię
 nieuczzone alibo świerzepicę, i niżej. To kapitulum
 39 wyszszej położono jest z pełna a takżez tu zbywa.
 Statuimus. To też już położono wyszszej O rąbieniu

31: *ustawiamy, (iże)*: uzupełniono opuszczony przez kopistę spójnik za łac. statuimus, quod.

w lesiach abo w gajoch a ciądzaniu tego.

Statuimus, quod quilibet habens iumenta etc. To kapitulum już

3 stoi wyszszej Opasieniu świerzepic ot świętego Wociecha.

De scrophis autem. O świniach układamy, iż ktokole świnie
włostne do cudzego lasa na żołądź wypędzi, ten, czyj by był las,

6 pirwą razą weźmie jenego wieprza, wtorym razem (dwa wieprza pobić ma a trzecim razem),
najdzieli, może wszystki świnie zająć a pędzić do naszego domu
bliszego jemu, s nami ty to świnie na poły rozdzielić,

9 le tako, aby gdziekole przerweczone wieprze w swoich granicach
*pobije, tam znamię na drzewie *ma wyrąbiw uczynić.

A rzeczele strona przeciwna, iżby nie tam były wieprze pobity,

12 gdzie znamię uczynił abo na drzewie wyciął, lubo poznamionował,
tedy kto ty wieprze pobił, ma poćwirdzić włostną
przysięgą, iż tam są pobity.

15 Statuimus et infra. To też już wyszszej popisano *pod* rubryką
o świniach przez cudze jimienie do lasa pędzonych.

Cum dicit Scriptura et infra. Gdyż mowi Pismo, iż syn nie

18 poniesie złości oćcowej ani też zasię, ustawiamy, aby
oćciec za złego syna a takżeż zasię syn prze oćca nie cirzpiął.

A toż o braciej rodzonej i ktorychkole jinszych przyrodzonych

21 wykładamy mieć dzirżec, niżliby ociec z winy synowej
alibo syn z oćcowej, alibo brat z winy bratowej uczestniący

24 w grzesze ganiebnem był wydan, alibo będąc obwinion

nie mogli by się oczyścić, bo więc tedy podług dostojności

winy obrachowany ucirzpi. Ale jściec popełniający

grzech podług wielgości jego tylko ma być skaran

27 na jimieniu ruszającym alibo na części dziedziny, jaż k niemu
słusza, nam i naszej komorze przypisanej alibo jaż ma

być nam przypisana. **O winie sietmnadzieścia**

30 Statuimus. Ustawiamy, iż kiedyby kto na dom ślalcica

przeszedw zabił ji *przed* jego dziećmi, winę sietmnadzieścia

zapłacić ma; a też też winę każdy ślalcic, csokole

33 jich tedy s nim będzie, dając pomoc ku zabiciu ślalcica

przerweczonego, to jest sietmdziesiąt, (sądowi) [zapłacić ma],

ale winę, jaż rzeczona pięćdziesiąt, dzieciem zabitego zapłacić

36 bądź przyciśnion. Sietmdziesiąt ta wina rzeczona

niemiłościwa, jaż jest cztyrnaćcie grzywien przez

miłości, a przeto tako długo ma być ciądzan, jen zabił

39 ślalcica, kako długo ta wina nie będzie zapłacona. Też

w przytczach niżej popisanych tę winę upadnie, ktokole

6–7: (dwa wieprza pobić ma a trzecim razem): kopista opuścił fragment tekstu, uzupełniono za łac. secundo vice duos porcos mactare habebit et tertia vice. — 10: *aby... pobije...*, *ma*: bł. praes. po spójniku *aby*. — 34: (sądowi): wyraz opuszczony przez kopistę uzupełniono za łac. siedmdziesiąt videlicet iudicio.

porąbi trzy granice narąbione, to jest ciosny rzezone. Też
 ktokole pszczoły i s miodem wydrze a o to będzie z prawym
 3 doświadczeniem przekonan. Też ktokole trzy kopce albo gorki graniczne
 rozsypie. Też kiedy kto trzy drzewa se pszczołami porąbi. Też
 6 ktokole złodziejski albo gwałtem wywiedzie trzy albo więcej
 świerzepic albo klusiąt nieucznych. Też ktorykole świerzepice
 czyje reni albo zabije konie nieuczzone. Też ktorykole o pozęgę
 będzie przekonan. Ktorykole też na czyją wieś gwałtem przyjedzie
 9 albo przydzie a zabije abo ureni ukrutnie kogo w niej.
 Ktorykole też o gwałt a zboj na jawniej wolnej drodze uczyniony
 będzie przekonan. A ostatecznie kiedy kto nipoczystne [sz] ktore
 12 uczyni, jako to niewiastę obnieczi alibo dziewczkę połapi;
 w każdym tych przyczyn przereczonych członku downiony winę
 sietmdziesiąt naszej komorze zapłacić ma być przyciśnion.
 15 To też prawo a ustawienie jest już wyszszej oprawiono
 w kapitule Praeterea, pod rubryką O niestaniu, a w drugich sztukach
 przez kapitulum Statuimus, O uniesieniu dziewczek i przez kapitulum
 18 Quicumque, O gwałtowem usilstwie dziewczic, i przez kapitulum
 Statuimus, O zabiciu świerzepich koni, i przez jinsze także,
 a przeto już stoi tuta prozne darempnie, jeno przeto, aby wždy
 21 starość wiedziana. To też mowi(my) wyszszej w kapitulum Ut noxius,
 pod rubryką O jigraczach, a takoz to zbywa tuta.
 Quod si aliquis. To kapitulum juze stoi wyszszej popisano O zbie(goch)
 24 z ziemie i O prawie ziemskiego wojewody pospolnego.
 Praeterea declarando. To też już wyszszej popisano O kmieciach
 w nocy zbiegających.
 27 Cum sub uno. To też już stoi wyszszej O monecie a o prawie
 jenem we wszem krolewstwie.
 Sed quia. To też już stoi wyszszej pod rubryką O służbie ślächty
 30 wojennej. **O winę panowę kmieć nie ma cirpieć**
 Ex iure divino etc. Z prawa bożego dzirzą, iż złość jenego
 drugiemu nie ma szkodzić. Ustawieniem tym dzirżano ma
 33 być, aby prze winę panowę, ślächcicowę abo za rękojemne
 upewnienie, to jest za rękojemstwo swego pana, kmieć nie
 *ma być pociądzan. Ale winowatli ślächcic abo kto jiny,
 36 ten sam zapłać z swego jimienia. To też kapitulum juze
 zbytne jest przez kapitulum Quoniam ex modo, wyszszej popisano
 pod rubryką O pozwiech, prokuratorzech i o służebnikach, a tamo
 39 i wina położona.
 Quia ex facilitate. Iże s łączności zapisania alibo zastawy na

35: *aby... ma*: bł. praes. po spójniku *aby*.

wielgie szkody ludzie przychodzą, sprawnie dzirżano ma być, iż gdy
 kto obręczy za przyjaciela swego pewną pieniędzy summę lubo wielgość
 3 do niektorego mieszczanina alibo do jinego kogokole, ktore(go)le
 stadła alibo czci będzie, tego nie zapłacąc na roku przyszlēm, rękojmia
 tegodla nie ma do gospody w załogę wjechać alibo ktore
 6 szkody czynić niezapłaconemu we skazę. Ale jestli mały dług,
 ma mu dan być zakład i przedan bądź; paknieli wielgi jest dług,
 tedy jimienie dłużnikowo stojące za dług a w ważności długu
 9 ma być przyjęte przez onego rękojmią i dano temu, komu
 dług dać winowat. To kapitulum przeciwne jest onemu Item statuimus,
 pod rubryką O rękojemstwie a O niedaniu ciężej przez
 12 rękojmią w tych wtorych księgach popisanemu, a takōż jeno
 drugie składa a skaża, a przeto w pirwych księgach nie położono,
 alizby było wyłożono.

15 Porro cum Iudaica. To kapitulum już wyszszej położono jest
 pod rubryką, aby Żydzi pieniędzy na listy zastawne nie dawali,
 a takōż tu prozno stoi.

18 Item cum omnibus et infra. Też gdyż wszystkim gwałt jest ot wszystkich
 praw zapowiedan, potrzebno jest krolewskiej wielmożności
 zapowiedzieć, aby jidący z wojny przez drogi do domow swoich
 21 alibo też sprawując swe rzeczy lubo bądźcie książęta, ślachcicy
 alibo jinszego stadła ktorejcole czci ludzie bądźcie, sobie strawy
 na mieścchoch osobnych nie *mają brać ani ktorego gwałtu czynić.

24 Też niechących przedać nie mają przypędzać alibo przyciskać,
 ale każdy swej rzeczy pożyczaj dobrowolnie ku lubości swej wolej.
 Verum quia. Ale iż wojenne jazdy s nieumiernej ślachty
 27 abo nierządnej więcej włostne ziemie niżli obce obyły są
 z drapiestwa niesprawnie opuszczają alibo puste czynić, przeto
 ku wspomozeniu tego słusza ustawić, aby jidący na wojnę w swoich
 30 włostnych ziemiach nie więcej ku strawie sobie i koniem
 brali, jeno umierny pokarm koniom alibo pożyczenie
 swe, przez ktorego jinako ście nie mogłoby być imiano. To
 33 też kapitulum owszejki zbywa, bo je jest już położono w kapitule
 Expedit rei publicae, pod rubryką O jidących na wojnę.

O doświadczeniu ślachetności przez sześć świadkow
 36 Statuimus, si quis. Ustawiamy, kiedyby kto obwinion był, aby
 nie miał prawa ślachetnego, ten dwu starszu swego rodu
 po oćcu a drugu dwu drugiego rodu po macierzy, a trzeciu dwu
 39 trzeciego rodu pospolite dobre ma wieść obyczajem obykłym
 ku odzirżeniu swego prawa ślachetnego, jiz przysięgą, iż brat

23: *aby... mają*: bł. praes. po spójniku *aby*.

z jich szczyta a siostrzeniec jest, a jest ślachcic. To kapitulum
 stoi wyszszej już wszystko zgarniono pod kapitulum Nobilitatis
 stirps, pod rubryką O doświadczeniu ślachatności, a także
 tu nazbyt stoi.

Etiam statuimus. Też ustawiamy, kiedy który ze ślachciców
 z tego świata sydzie mając syny i dziewczki, tedy bracia swe
 siostry mają dać mężom, posag jim naznamionawszy obyczajem
 pospolitym. Paknięliby synow nie miał, ale dziewczki, tedy
 dziewczkam [s] wszystkie dziedziny i jimienie spadnie oćczyzne; a będąli
 chcieć bracia stryjeczna je odzirzeć, tedy ślachcicy podług
 sąmpnienia jich przerzeczone dziedziny słożą alibo oszacują, a
 ode dnia oszacowania już rzeczona bracia stryjeczna siostram
 w rok gotowymi pieniądźmi podług oszacowania zapłacić mają.
 A zamieszkałali przez czas jen(eg)o roku zapłacić, tedy dziewczki
 dziedziny wiekuiście odzirzą. To też wyszszej już pod jinszymi
 kapituly teje materyje zgarnęło się, a także tu mało czyni.

O zyskaniu roku wielgiemu długowi

Cum in gravi. Gdy w wielgiem długu, jako jest sześćdziesiąt,
 sto, dwieście abo więcszych pieniądzy, swary się częstokroć
 wzruszają, gdy tako wielki dług krotkiego czasu omyślony być
 a w nieopatrzniu alibo nagle zapłacon nie może być, s miłości
 ustawiono być osądzamy, aby ośmnaście niedziel rok wpoliczono
 chowan alibo ustawiony był ku zapłaceniu, za pirwy rok sześć
 niedziel, za wtory druga sześć niedziel a za trzeci trzecia a poślednia
 sześć niedziel. Ten też rok, kiedy kto w ziemi nie jest alibo
 procz ziemie jest a pozywają go, za rok zawity jemu ku sądu
 się postawić wykładamy, a jnako potem sędzia ku skazaniu
 ma poć, nie przekazując niestanim tako pozwanego.

Paragraphus. Tu koniec wtorych ksiąg praw krola Kazimirowych a zbytnich
 ustawień, przebrawszy godziętne ku drugim w pirwych
 księgach przyłączone, jeź janako s nimi mocnie mają
 być dzirżany, ale nie ty zbytne, bo ustawienie jest, iż w janem
 krolewstwie jano prawo i jena ma być moneta, aczkole
 przy nich, ale nie przeciw jim, mogą być jine obyczaje.

Rubryka

**Ustawienie przez oświeconego księdza pana Włodzisława, krola
 polskiego i nawyszszego księdza litewskiego etc., w Krakowie, pod laty narode-
 nia bożego tysiąc czterset dwudziestego, na Wielką**

Noc wywołane.

Przeciwko wymyślenym niemocam wiarując się sąda

14: przez czas jen(eg)o roku: uzupełniono za łac. in spacio unius anni. — **26:** za rok zawity jemu ku sądu się postawić wykładamy: nieporadny przekład, łac. pro termino peremptorio eidem ad iudicium se sistendi declaramus.

Perversa.

Przewrotny

3 obyczaj

w odkładaniu

rokow

6 wieca

pospolitego

i

9 małych

rokow

ot

12 naszych

poddanych

do

15 tej

doby

chowan

18 był,

s

jegoż

21 przysięgi

i

krzywoprzysięstwa

24 wschodziły

a

niemocy

27 wymyślone

przywodzony.

Jemuż chcąc się przeciwieć ze zgodnego przyzwolenia

30 prelatow i rycer(z)ow naszych taki urzą*d*

w odkładaniu przerzeczonych rokow chcemy

ot naszych poddanych być chowany, aby przerzeczone

33 przysięgi i krzywoprzysięstwa fałszywa

były ocięta. A naprzod ustawiamy, aby

roki wieca pospolitego albo wielkiego tako

36 w sądziech ziem naszych na potem odkładany:

ustawiamy, aby pirwy rok przez prostą

niemoc, ale wtory przez prawą niemoc

39 przez mienienia spowiedzi a przywodzenia

kapłana były odkładany, o jąż niemoc

na trzecim roku stanąli abo stanieli, przysięgę dotknięą
uczynią, jako tedy prawą niemocą był [albo był] albo byli niemocen
3 albo niemocni. Paknięli w tej niemocy albo niemocny
ktokole z przyczyny trwać będzie, tedy trzecie będzie moc otłóżyć
a przysięże, iż jako sległ w tę to niemoc, jeszcze do tej doby
6 nie wzmógł; ale wždy na czwartem wiecu wielgiem lubo pospolitem
albo stać ma, albo prokuratora pewnego posłać nie ma opuścić,
a jin(a)ko rzecz straci. Idem volumus et cetera.
9 Toż o rocech częstnych, to jest małych, chcemy być chowano, iż
pirwy i wtory rok przez prostą niemoc poddani naszym mogli
otłóżyć, ale trzeci rok przez pomie(nie)nia spowiedzi i kapłana prawą
12 niemocą będą moc i mają mieć moc przedłużyć, a na czwartem
przysięgę cielną, to jest przez dotknięcie, ma uczynić, jako niewymyślnie
tedy był niemocen [bo wždy ten to ma stać na czwartem
15 roku a[bo] jinao rzecz straci]. Ale to o sąprzu lubo o tem, cso
pozwan, rozumieć chcemy, bo powod w wiecu pospolitem lubo wielgiem
jinao otłóżyć nie może, jeno naprzod przez prawą niemoc,
18 a na rocech małych jenąc przez prostą niemoc. **Rubryka.**
Ustawienia przez oświeconego księdza pana Włodzisława, krola polskiego
nawyszszego, księdza litewskiego a przez prełaty i rycerze wszego
21 krolewstwa polskiego ułożona, są ty to niżej popisana a w Warce
lata narodzenia bożego tysiąc czterset trzydzieści i czwartego, w
wijilią świętych Szymuna i Judy apostołow, na sejmie wielgiem
24 wszego krolewstwa wydane i wz[a]jawione. **O posagu i o wienie żony
po śmierci mężowej.** Ad abolendam. Ku otłózeniu szkodnego
nałogu, jenże dotychmiast między naszymi poddanymi tylko
27 z pożywania albo obyczaju chowan był, iż żona po śmierci męża na
stolcu wdowskiem przeciwko niaktoremu ustawieniu, jeż się poczyna
tako Statuimus, ostanąc, po mężu wszystko jimienie
30 trzymała, a przeto niektora jimienia dzieciem albo bliższym
przez nietbałość a złe tych wdow przyglądanie a opiekanie kazila się
a opuściewała. Stąd takim obezrzyć chcąc na potem ustawiamy,
33 aby żona, gdy mąż umrze, tylko przy posagu a wienie ostała, ale
insze imienie, na jem posagu albo wiana nie ma, dzieciem albo bliższym
powinna była zstąpić i spuścić. **O dzieleniu macierze z dziećmi
36 po śmierci męża.** Licet etiam. Jakokole też z stara dawna przez
przodki nasze w niaktorem kapitule, rzezonem Statuimus etc.,
jest wysłowiono, iż żona, kiedy mąż umrze etc., przy wszystkim
39 dobrze albo jimieniu wyprawnem, to jest cso zależy w kamieniu,
w pierłach, we śrzebrze, (w odzieniu), w pieniądzech miałaby ostać, ale iż

11: przez pomie(nie)nia: uzupełniono za łac. absque allegatione. — 13: ma uczynić: kopista przechodzi z orzeczenia w pl. (poddani) na sg. — 14–15: [bo wždy ten to ma stać na czwartem roku a[bo] jinao rzecz straci]: zb. dopisek kopisty, łac. tunc quarto poterit transponere prout superius de prolongatione colloqui generalis est expressum; możliwe, że tłumacz oparł się na innym tekście łac. niż podany przez H 306. — 40: (w odzieniu): uzupełniono opuszczenie kopisty za łac. in (argento), vestibus (et pecuniis).

niemalę szkody przez to dzieciem obykyły były przychadzać, tegodla
 s rady a z przyzwolenia prelatow i rycer(z)ow naszych owszejki
 3 ustawiamy, aby żona, kiedy mąż umrze, tylko przy tem oprawieniu,
 cso jest domowne albo w rzeczach zależy w domownych, ostała,
 wyjąwszy skarb, jako są pieniądze, srebro, konie wielg^{ie}, wszystka
 6 harnasz albo broń i stada swierzopic, jeż wszystko dzieciem
 ma się dostać, wykładając nadto, aby taka niewiasta przy
 wszem bydle i przy wszystkich jinszych ktorychkole rzeczach, ktore
 9 by jej w wienie były, pospołu i z ko[n]n^omi woźniki, jimiż czasu
 męża swego ważana by(ła), ostała, wyjąwszy odzienie i konie małe w
 ważności trzech grzywien męża umerłego, jeż w równą część
 12 paniej z dziećmi spaść mają skutecznie. **Ociec za żywota
 żenie i dzieciem opiekadlnika może dać**
 Orphanitati. Siroctwu dzieci pod państwem naszym doradzić
 15 łaskawie żądając, jeż niegdy przez oće do lat
 roztropności nie będąc wychowane, z przygody śmierci ostają,
 a takōż częstokroć przez niektore w sądziech dla oćca bywają
 18 gabany, jż lat i roztropności nie mając, odpowiedzieć
 w prawie na rzecz nie mogą ani mają, jakokole o lata jim
 było obeżrano, jako to parobkom do pięcinaćcie a dziewczkam
 21 do dwunaćcie lat wlicznie, aby w ten to czas nie powinny
 były odpow^{ie}dać, a wszakoż jinszymi rozmajitymi ociążeni(a)mi
 częstokroć uciśnienie cirzpią. Odtychmiast ustawiamy,
 24 aby ociec żywąc mógł dzieciem swoim i żenie, aczby chciała,
 ustawić pewne opiekadlniki, ktore by chciał a o ktorich więcej
 dowierza, aż do lat wyszszej rzeczonych, ani tych to opiekadlnikow
 27 po śmierci ustawiającego b(l)izszy ot opiekania będą moc oddalić.
 In quadam etc. W niektorem ustawieniu namiastka
 naszego, to jest w kapitule Ex communi usu, ustawiono było, aby
 30 kiedy macierz umrze dzieciem a ociec jinszą żonę pojąć chce,
 dzieci ot oćca miały żędać części. A tegodla bacząc w tem
 to ustawieniu, iż prze niewdzięcność przez dzieci oćcu uczynioną
 33 a prze poniżenie stadła, iż oćciec bacząc wyszsze, cso
 jemu synowie przez wzięcie jimienia uczynili jim nie
 tbał ani chciał dopomoc, kiedy je na jimieniu schodzić widział,
 36 a takōż miedzy oboją stroną mierziącza a gniew pochodzi,
 jimże nieużytnościom przeciwić się ch(c)ąc ustawiamy,
 aby ociec mając syny, po śmierci żony wtorą pojąw, nie
 39 powinien był, niżliby dobrowolnie chciał, przerzeczonym swoim
 synom części dać dziedzinnej, gdy nie jest rozproszca

10: *ważana by(ła):* kopista opuścił 2 ostatnie litery wraz z końcówką gramatyczną, uzupełniono rodzaj orzeczenia zgodnie z podmiotem *niewiasta*.

jimienia, ale aż do śmierci swej w jimieniu swem dziedzinnem
 ktoremkole ma panować i mieszkać, dawszy tylko przerwczonym
 3 synom swym, chcąli a mająli rozum, posag albo którąkole część
 macierzystą, jaż po macierzy jich dla pojęcia podźwignął i wziął.
 Declarantes statuimus. Objawiając ustawiamy, aczby się przygodziło
 6 oćcewi se wtoraż żoną synow nie mieć, ale dziewczki, a gdy
 z pirwą miał syny, tedy umrzeli ociec synow albo dzieci przerwczonych,
 część druga nie dostanie się dziewczkam wtorej żony, ale synowie
 9 albo syn pirwej albo wtorej ktorej kole żony, jż ostali, siostry
 swoje podług obyczaju ziemie za mąż wydadzą, dawszy jim pieniądmi
 posag podobny, wyjąwszy tylko dobro macierzyste, acz je przerwczone
 12 siostry imiały, jeż jim ma ostać. Ale kiedy dzieci pirwej
 żony część swoją równą, ot oćca jim dobrowolnie rozdzielenim wiekuistym
 daną, imają, tedy część wtorej żony synom albo dziewczkam ma się
 15 dostać spełnie a se wszego.
 Ut via dubiis et infra. Aby droga wątpieniu była przekazona, niegdy
 się przygadza dziewczki po śmierci oćca swego z bracią rodzoną
 18 ostać w jimieniu, a ty obykli są stryjowie albo bliższy przyjaciele
 jimieniem opiekania chować na ten koniec, to jest konieczny
 umysł, iżby je ktorymikole wymowami albo umowami z dziedzin
 21 wypchnęli, chcąc jim pieniądze, gdyby szły za mąż, namienić
 a dać. A my takim s naszej łaski żądając obyźrzeć, na potem
 ustawiamy, iż gdyby mężowie jich, wzięwszy tako pieniądze
 24 ot stryjow, przyjacioł albo jich opiekadlnikow po de ślubem niewięzicia
 części na nie słuszających, kaknikole lubo przez rękojemskie
 uprzeczpieczenie, lubo ktorymkole jinszym obyczajem taki ślub między
 27 je wnidzie albo by był ućwirdzon, to skazujemy być wzdruszone
 a prozne, niż wżdy przerwczone dziewczki wrocić się mają k jich
 dziedzinnym częściam mimo śluby albo wymowy ktorekole, a dobrowolnie
 30 przerwczone dziewczki ku jimieniu swemu przystępić jako
 i pirwej moc mają imieć.
 Astutiae et infra. Chytrósci a łściwości przewrotnych ludzi, jż wszystko
 33 w gorsze obracać a wykładać się nie lękają, drogę przekazić
 żądając, jż jimieniem opiekania niektorą albo niektore
 dziewczki prawem bliskości z dobrem dziedzinnym, w jeż po
 36 oćcoch wstąpiły, imając już dorosłe a ku wydaniu podobne chowają,
 nie chcąc jich za mąż dać na ten koniecznie umysł, eżby
 jimienie jich mogli dłużej dzirżec, ustawiamy, aby takie dziewice
 39 tako, jako przerwczono jest, dorosłe, mogły męże sobie
 wziąć procz tego stryja albo opiekadlnika wolej i przyzwolenia,

ale wždy s radą jinszych stryjow albo wujow, ani przeto jimienia
 jich będą moc być pozbawiony albo schytrzony dla niektorego ustawienia
 3 naszego namiastka, jeż się poczyna tako: Item statuimus,
 quicumque virginem, jako wyszszej o uniesieniu dziewice popisano, jeż
 podług tego chcemy być rozumiano.
 6 Praescriptio. Dawność dzirżenia albo dziedziny w pieniądżach zastawionej,
 jakokole w niektorych ziemiach naszych do pięćnacie
 lat chowana, jż gdy przeminęły, tedy to dzirżenie albo jimienie
 9 przez pożyczkę pieniędzy obyko było na wieki być otrzymano,
 widziało się nam i naszej ślachcie, iż tako krotka dawność nie przez
 grzechu była schowana albo dzirżana. A przeto s niniejszego czasu
 12 ustawiamy, aby w przerzeczonych zastawach dawność trzydzieści
 lat miała być chowana, w jichże tr(w)ających zastawca będzie (moc) lubo
 (...) przed sądem w księgach sądowych swoję zastawę otnowić.
 15 Ad praecludendam. Ku przekażeniu drogi potwarzam przez nas
 obeżrano jest, iż gdyby ktokole chciał (kogokole) o dziedzinę ninie
 zastawioną pozwać mieniać, eżby ją dzirżawca niesprawiedliwie
 18 w zastawie miał i dzirżał, jaż snadź sprawnie ima i dzirży,
 dzirżawca ku doświadczeniu przez świadki, ale nie powod, ma
 być dopuszczon, a nawięcej gdzie oboja strona listowego a sprawnego
 21 na takie dzirżenie nie ma świadecztwa, tedy w takiej przytczy
 dzirżewce o świadecztwo ma być dopuszczono.
 De limitibus. O granicach naszych ziemianow tako umyślilismy
 24 obeżrzeć, iż gdyby się przygodziło ktoremu o granice kłopotacemu
 doświadczyć a ukazać dwa albo trzy kopce albo takie znamienite
 znaki, jako na polu ujazdy, ale w lesiech ciosny albo znamiona
 27 na krzyż, jako jest obyczaj, wyrąbiona, tedy podkomorze nasz
 tego, jen lepsze znamiona a znamienitsze albo kopce ukaże, skazując
 pod uciążeniem swego sąmpnienia, powinien będzie a ma przypuścić
 30 ku świadczeniu. Ale gdzie oboja strona znamion z(na)mianitszych
 między dziedzinaami nie ma, tedy powod ku doświadczeniu
 granic ze świadki, jako jest obyczaj, ma być przypuszczon.
 33 Ex consuetudine et infra. Z obyczaju i z prawa starego dzirżą, iż przedaw
 dziedzinę kupca jej przez trzy lata i przez trzy miesiące
 ot gabania każdego ma zastępić. Ale iże częstokroć
 36 się przygadza, iż sąsiedzi onej przedanej dziedziny, jichże granice
 też się dotykają tej dziedziny, w przerzeczone trzy lata
 i w trzy miesiące kupca gabać opuszczą, aliż przedawca a zastępca
 39 dawności zastąpienia otbędzie, jaż dawność gdy minie,
 dopiro kupca o granice kłopotać się nie lękają, acz kakole przy

13–14: *zastawca będzie (moc) lubo (...) przed sądem... otnowić:* kopista opuścił fragment tekstu, łac. obligator poterit infra decennium, quinquenium vel quum sibi placuerit coram iudicio... innovare. — **16:** *gdyby... chciał (kogokole):* kopista opuścił dopełnienie, uzupełniono za łac. si... vellet quempiam.

3 przedawaniu oblicznie byli, a tegodla ottychmiast chcemy i ustawiamy,
 aby *kiedy* ktora dziedzina kupcewi jej, to jest temu, jen ją
 3 kupił, przez przedawcę będzie ukazowana albo wywodzona, sąsiedzi tej
 to dziedziny przez przedawcę jej służebnikiem byli pozwani, aby byli
 oczwście przy jej ukazowaniu; již nie będąli chcieć przyć przez
 6 służebnika tako pozwani a we trzy lata i w trzy miesiące dzirżawcy
 o granice rzeczy nie ruszą, tedy dzirżewca potem ku doświadczeniu
 na kupienie ze świadki ma być dopuszczon.
 9 Et quia barones et infra. Ale iże rycerze ziem naszych w sądziech wiec
 pospolitych lubo wielgich persone naszą znamionują, przed jimiż
 12 rzeczy dziedzinne i jine więcsze wodzą się a rozprawiają a skazania
 przez nie uczyniona moc mają wiekuistą, jako *(by)* przed oblicznością
 naszą się stała, przed ktorymiż też wzdawania wielkiego imienia
 się dzieją, jeż skazania i wzdawania, i jinsze rzeczy, przez nie osądzone
 15 a dokończone, w osobnych księgach popisują, a przeto, gdyż więcsze
 rzeczy wyszszej mają być ważony i pilniej a przezpieczniej chowany,
 chcemy, aby przerzeczone księgi wielkiego wieca i dzieje pod zamkiem
 18 trzech kluczow ottychmiast chowany, ktorych kluczow sędzia jeden
 a drugi *pod*sędek, a trzeci ziemski pisarz mają mieć i chować ani
 słusza jenemu przez drugich przerzeczonego zamek otworzyć. Ale iże z
 21 popisow dziej przerzeczonych i ze ksiąg niektorzy listow mieć i wyciągnąć
 czasu podobnego żądają, tegodla obyżrzano ma być, aby sędzia
 miał przez służebnika jawno, *kiedy* potrzebiznę będzie widział, kazać wołać,
 24 iże w takim powiecie, mieśca a dnia takiego, księgi albo popisy ku
 wydawaniu listow albo rokov jich mieć żądającym będą wyłożony.
 De terminis autem. Ale o rokoch małych, strawam a kłopotom naszych
 27 ubogich ślachcicow lutując się, takosmy umyślili obeżrzeć, aby
 przerzeczeni rokowie mali nie więcejkroć niżli jeną w miesiąc w każdym
 powiecie imiani, na jichże komornicy sędzi i *pod*sędkow i
 30 drudzy komornicy wojewodzi i *pod*komorzniczy wybrani przez nie jim
 mają być przyłączeni, przez ktorych sędziogo i *pod*sędziogo komornicy
 nie mają mieć mocy sądenia. Też komornicy albo urzędnicy tako
 33 posadzeni nie mają niżliby włostne swe rzeczy mowić ani ku mowieniu
 rzeczy z sądu się wznosić. A dobre i radne się widzi, aby sędzia i *pod*sędek
 na małych rokoch, *kiedy* mogą, siedzieli, jako w Wielkiej Polsce jest obyćko.
 36 Officiales autem. Urzędnicy abo komornikowie, lubo sędzie małych
 rokov, nie mają ot rzeczy *więcszych, jeż aliż do trzydzieści grzywien
 i niżej licząc sędzić będą, za pamiętne, cso jinszym jimieniem
 39 przysąd rzeczono, więcej niżli dwa grosza wziąć, ale ot więcszych rzeczy,
 jeż mimo trzydzieści grzywien się ściągają, *cz*(y)rzy grosze, a pisarz grosz
 jeden wzięcia mają moc mieć.

12: *jako*(*by*): zob. kom. do translit. — 37: *ot rzeczy więcszych*: bł., łac. a causis minoribus.

Provisum est. Obyźrzano jest też, aby za każdą żalobę przed sądem położoną, aczby też więcej person było, ot których się żaloba dzieje, nie więcej

3 niżli jeno pamiętne wyciągano.

Relatum est. Powiedziano jest nam, iż starosty ziem naszych pospolicie rzeczy ktorekole, jeź k nim też nie słuchają ani uznany są przysłuchać, sądzą, skazują a rozprawiają. Chcąc jim położyć umiar sądenia ustawiamy, aby starosty ziem naszych jinszych rzeczy mimo członki niżej popisane

6 nikakie sędzić nie mieli: gwałt albo fatanie dziewic albo niewiast, 9 zbijanie na gościńcu albo na jawnej drodze albo uczyniony gwałt, pożega a ognia wypuszczenie, nagabanie gwałtowne czyjego przebytku, ale jinszych rzeczy mimo ty członki nie mają mieć mocy sądenia.

12 Terrestres notarii. Ziemszczy pisarze we wszystkich ziemiach krolewstwa naszego, jako w Wielgiej Polszcze, w Siradzu, w Łęczycy, w Kujawach a w dobrzyńskiej ot zapisow jenako brać mają swa prawa, podług jako

15 pisarze krakowskiej i sędomirskiej ziem bierzą: za każde wpisanie aż do końca rzeczy jeden grosz, abo na początku rzeczy poł grosza a na końcu drugie poł grosza.

18 Iudaica perfidia. Żydowskie przewiarstwo, gdyż chrześcijanom zawždy jest przeciwne i nieprzyjaciełne, iż nie tylko na wierze albo na ciełe, ale i na *podeptanie jimienia i na *potępienie chrześcijaństwa zawždy

21 umysł ma, a jakokole w ustawieniu niektorego kapituła, cso się poczyna tako: Porro etc., jest jim zapowiedziano, aby dawać ludziem {...} pieniądze

24 nie dbając, pieniądze na listy a na zapisy dawać nie przestawali. Tegodła chcąc poddanym naszym łaskawie podpomoc, jako z chrześcijańskiego

zakonu powinismy i musimy, na potem zapowiedamy, aby 27 Żydowie na listy a zapisy pieniędzy nie pożyczali, ale tylko na zakłady, jako wyszszej w tem to kapitule jest wyrzeczono. Tegodła, aczby który z Żydow potem takie listy albo zapisy ukazał albo na nie pieniądze dał,

30 takie zapisy i listy ot niniejszego czasu niejonej mają być mocy albo godności, ani bierząc pieniądze *takie ku zapłaceniu jich ma być obwiązany.

Si aliquis nobilis. Gdy niekatory ślachcic albo mieniąc się z ślachatnego 33 rodzaju porodzonego rzeczce, eźby niekatory jemu nierowny będąc w urodzeniu łająca słowa zadał, a sąpierz tego jemu zaprzy, taki włostną przysięgą się ot gabania jego prozno uczyni.

36 Cmetho vero. Kmieć nie będzie moc ktoremu ślachcicowi albo za ślachcica się *mającego ślachatności naganić, niżliby snadź ten to kmiotowic słyssał, iżby prze drugiego ślachcica pirwej jemu 39 było naganiono a on się z takiego przyganienia nie wywiodł. Ale to chcemy rozumieć o onych ślachcicow, którzy na wojnę służą a pod

20: na podeptanie jimienia i na potępienie chrześcijaństwa: przykład niedokładny, łac. in corpore..., in conculcatione et depauperatione. — **22:** aby dawać ludziem {...} pieniądze nie mieli: kopista opuścił fragment tekstu, łac. hominibus cuiuscumque status aut conditionis existant. — **31:** takie: wyraz zapewne zb. powtórzony, zob. w. 29 i 30, łac. recipiens pecunias. — **37:** za ślachcica się mającego: zob. kom. do translit.; łac. pro nobili se gerenti.

prawem ziemskim są a nie o tych, którzy w mieściech bydłą a piwo szynkują,
albo snadź zbiegi są, w ziemi nics nie mając, gdyż tacy mają
3 się wyczyścić.

Quia libertas. Iże wola przez mędrce k temu jest należona, aby
lasy a puszcze, gdzie małe użytki przychodzą, były wykopany a aby w
6 szersze użytki były obrocony, a przeto gdy który kmieć na lesie, gdzie
by posadzona wieś miała być, wolą przymie, nie będzie moc z onej
swej rolej, aliz ją wykopa, *sobie ruszyć, ale wykopawszy może uczynić
9 [uczyniwszy], cso ziemskie prawo albo onej dziedziny pożąda a wyciąga
przy jego ruszaniu, to jest wyściu.

Cum autem scultetus. Kiedy sołtys albo kmieć s rolej lubo z dziedziny
12 swej przez winy pana swego zbieży, taki zbiezca
kmieć ma przez pana w sądzie gajonem a w więszem trzykroć
a nadwięcej czwarte upomienion być, aby na swą dziedzinę się wrocił.
15 Jiż acz się nie wroci tako powabiony, tedy pan onej wsi oświadczeniem
będzie moc jego dziedzinę przez jinszego osadzić mimo
onego nietbałość. A będzieli ten zbieg a nietbalca grozy czynił
18 posiedzącym rolą kakiekole, pan, pod którym bydli, upomieniony będąc,
prawo polskie s nim pożąającym ma uczynić, a jinako ten
pan, pod którym jest, przeciw temu czyniąc, winę pięćnadszścia
21 przepadnie tylkokroć, jilkokroć uczyni przeciwko temu ustawieniu naszemu.
Inutile scultetum. Nieużytecznego sołtysa na dziedzinie
pan imając albo knąbrznego, może jemu przykazać sołtystwo
24 swoje sprzedać. Jiż nie będzieli moc kupca imieć, tedy on dziedzic
s rzeczonym sołtysem mają przystąpić i muszą ku sądu ziemskiemu
i wziąć a wybrać dwie personie roztropne, nijenej stronie niepodeźrzane,
27 jeż godziętność takiego sołtysowstwa, to jest zac
stoi, na jene summę oszacowawszy, temu to panu albo dziedzicowi
powiedzą zapłacić a takoz pan zapłaciwszy ono słozenie pieneżne,
30 sołtysowstwo sobie odzirzy.

Primaeva constitutione. Pirwiejszym ustawieniem w kapitule
rzczone Statuimus i dalej znano jest być chowano, iże kiedy
33 który kmiecia albo kogole w swoim lesie zastanie, tedy ji za
pirwe pociądzanie tylko w siekirze pociądzają, jako wyszszej w tem
kapitule jest popisano. Ale iże rozmaite są lasy, miedzy ktorymi
36 są niektore, w [drugich] (ktorych są) drzewa wielgiej ważności a drogiego
myta, jako jest cis i drugie drzewa droga, jeż bacząc,
iże zakłady albo ciężba mają przewyszszyc w ważności swej
39 rzeczy ty, o ktore pociądzano, widziało się nam i naszym rycerzom,
iż gdyby (ktokole) wszedw w las (drugiego) ciąc takie drzewa albo jim rowna

8: *sobie ruszyć*: niejasne, łac. se movere. — **9:** [uczyniwszy]: wyraz zb. (może tłumacz drugi raz przełożył *facere*, imiesłowem, przez atrakcję gramatyczną do *wykopawszy*?), łac. quo extirpato facere poterit, secundum quod ius terrestre... exposcit. — **35–36:** *miedzy ktorymi są niektore, w [drugich] (ktorych są) drzewa wielgiej ważności*: przekład zepsuty, poprawiono i uzupełniono wg łac. inter quas reperiuntur, in quibus sunt arbores magni valoris. — **40:** *gdyby (ktokole) wszedw w las (drugiego)*: opuszczone przez kopistę wyrazy uzupełniono za łac. si quis intrans silvam alterius.

porąbił, może być przez dziedzica tego lasa jęt a na rękojemstwo
 proszącym dan. Bo nie jest zgodno ani się widzi dostateczno za tako
 3 znamienitą szkodę lekki zakład wziąć albo iżby tylko w pociądzaniu
 był skaran. A takżeż o gajoch, gdzie mało jest lasow, ma być
 rozumiano i chowano.

6 Mellificia. Barci na puszczech albo w jimieniu jinszego pana kmiecie
 trzymając albo prawem dziedzinnym mając a *pod* jinszym bydłac,
 dań s miodu mają dać. Jiż gdyby w zapłaceniu tej to dani byli
 9 zmudni albo płacić by odmawiali, tedy rzeczony pan może je o
 czynsz swój sędzić i ciądzać, a pan, *pod* którym by siedzieli, nie ma jich
 otejmować, ale proszącemu sprawiedliwość s nimi ma uczynić,
 12 jako o ⟨po⟩spolitem młynarzu też w księgach ziemskich wyszszej jest obyżrzano.
 Nonnullae. Niejeny przeciwności albo mirziączki miedzy naszymi
 ślachcicy wschodzą na łowiskach tegodla, iż niektorzy
 15 zwierz goniony przez psy drugiego wziąć ⟨się⟩ nie sromają. A przeto
 acz kto na potem jelenia, łosia albo wieprza przez psy drugiego
 gonionego albo jętego, gwałtem albo tajemnie *przede* psy
 18 drugiego weźmie albo ufaci a sobie weźmie, taki za zwierza
 albo za mięso trzy grzywny a za winę drugie trzy grzywny onemu,
 czyż zwierz jest, zapłacić *będz* powinien i przyciśnion.

21 Frequenter. Częstoć obykło się przygadzać, iż ślachcicy
 albo też pospolici ludzie w dobry las albo w gaj rzeczony zapusta
 czyjkole umyślnie wszedwszy, albo z przytczej, ⟨albo⟩ pożarem zażgą a o
 24 to przez pana wsi tej dziedziny bywają obwinieni. Tacy nie
 jinszym niżli prawem polskim jako pożeżce mają być sądzeni,
 a jakokole jich czci przez to nie bywa uciągniono, wždy przewiężeni,
 27 będzieli kmiotowic a ma skąd zapłacić, żywot dziesięcią
 grzywnami ma odkupić, jako i za głowę kmiecia obykły
 są dany być dziesięć grzywien.

30 Cum autem lepores. Ale iż zające łowiący obykli są ubogim
 ludziem przezmiernie szkody czynić a przekazy, dobre jich
 a żyto podeptając, tegodla zapowiedamy, ot święta świętego
 33 Wociecha aż do grumadzenia wszego żyta ozimiego z pol
 i jarego na jimieniu jinszego procz wolej jego łowić a gonić
 zajęcow aby nie śmiał, albo cirzpiącemu szkodę trzy grzywny
 36 przepaść za winę ma się wiedzieć. **O niewolnych zbiegach**
 In lege. W prawie cesarskiem stoi, aby słudzy niewolni i służebnice
 nie mogli być s ręku panow swych wywoleni, aliżby przez
 39 nie wolno puszczeni byli a woleństwu zwroceni byli. Ale iż częstoć
 tacy niewolni, ręku panow swojich uciekając

15: ⟨*się*⟩ *nie sromają*: kopista opuścił zaimek zwrotny, w Sstp poświadczono tylko *sromać się*. — 23: *albo z przytczej, ⟨albo⟩ pożarem zażgq*: uzupełniono za łac. aut casu, sive caumate.

a wierować się chcąc, u obcych ziemian i u sąsiadów, gdy uciekają,
 nocowani bywają i chowani, a także takim obyczajem,
 3 pany swe opuściwszy a jich otbywszy, ku włost(n)ości się wracają,
 s jich ubieżenia panowie niemałe szkody przymują, a jakoby
 dziedzicstwo stracili, bo sługi ni(e)wolne pan, chce gdzie, posadzić
 6 może, dziedzinę nową przez nie zakładając a podnosząc, a tegodla
 gdyby tacy u kogo potem nocowani byli a chowani, ten to
 ma je wstrzymać a w dworze krolewskim bliższem oświadczyć
 9 a powiedzieć, iż takie ma wściągnione a chowa. Paknięli ten uczynić
 to opuści a pan sługi onego przeze świadki doświadczy przeciwko
 jemu, iż on niewolne chował, tedy panu, czyj był, ma ji
 12 zapłacić z winą pięćnadsześcia. **O bractwach w łokciach i mi(a)rach**
 Ad praeculendum. Ku przekazaniu drogi bractwam, jeź rzemieślnicy
 miast dzirzą, ustawiamy, aby wojewoda i starosta
 15 s jinszymi czestniki ziemie onej każdego lata w pewny dzień miary
 tako żytne jako sukienne i jinszych rzeczy ziemskich, jeź na targi
 przez kmiecie przywożony bywają, i jinszych rzeczy, jeź w krolewstwie
 18 naszym należą się, mieli myto ustawiać, przykazować i oprawiać
 podług obyczaju dawno chowanego, aby przy tych to miarach i mycie
 zdrada nie dopuszczana. A paknięli przeciwko temu naszemu ustawieniu
 21 dalej czynić bractwa w ktorychkole mieściech naszych między rzemieślniki
 naleziono i wyszukano, tedy ci rzemieślnicy, między ktorymi
 by także było bractwo naleziono, winę sietmnadsześcia komorze
 24 naszej zapłaconą przepaść się ma(ją) wiedzieć i zapłacić.
Kryste, tobie fała, już prawa polska są dokonana, jaź wykładana
przez mistrza i doktora Świętosława s Wocieszyna, kustosza
 27 **kościola warszewskiego świętego Jana, na prośbę**
Macieja s Rożana, pisarza księdza Bolesława i czyrskiego plebana,
pisana przez Mikołaja Suleda, pisarza i burmistrza warczkiego,
 30 **mieszczanina, lata narodzenia bożego tysiąc czterset**
i czterdzieści dziewiątego. Amen.

24: *się ma(ją) wiedzieć*: opuszczoną przez kopistę końcówkę gramatyczną uzupełniono zgodnie z podmiotem (*rzemieślnicy*) i z łac. *se noverint* . — **31:** *Amen*: pozostała część w. i do końca s. 82 oraz s. 83 są niezapisane; całą s. 84 zajmuje miniatura, dalszy ciąg tekstu zaczyna się na s. 85.